31761 03597 4914

Fled Bricrend

Bricriu, no, Is fearr an t-imreas 'na an t-uaigneas

PB
1397
F58
1900z

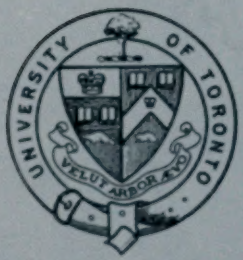

From the Library

of

PÁDRAIG Ó BROIN

RICRIU

PB
397
58
900z

Peadar Ua Laoghaire

A Selection from Works of CANON O'LEARY, &c., Published b
BROWNE & NOLAN, LIMITED

Irish Primers, Phrase Books, Irish Composition, etc

CEACTA BEAGA GAEDILGE. NORMA BORTHWICK.
Book I. First Half, 1d. net ; by post, 2d.
Book I. Complete, 3d. net ; by post, 4d.
Book II. 3d. net ; by post, 4d.
Book III. 4d. net ; by post, 5d.

Also in Simplified Spelling. Book I. 2d. ; Book II. 2d. ; Book III. 3
MION-CAINT. By CANON O'LEARY. An easy Irish phrase bo
(with English). Part I. 4d.
Part II. On the use of Verbs. 4d.
Part III. On the use of Prepositions, 6d. net ; by post, 7
Complete book, cloth, 2s.

AN CONGGAR. Irish Simplified (Part I.). Compiled by the R
R. O'DALY, OSBORN BERGIN, and SHAN O CUIV. An elementa
reading book and direct method book in Irish, with an introd
tion dealing fully with the sounds of the Irish Language.
net ; by post, 1cd.

AN COMSAR. Lessons I.-XXII. of An Conggar turned into
old spelling. 4d. net ; by post, 5d.

AN CONGGAR. CHUN NA GALUINGI D'OULUIM. In simplified spell
By SHAN O CUIV. 4d. ; by post, 5d.

AN MACLEIGINN. By FEARGUS FINNEIS (Dermot Foley). F
Head Master of the Munster Training College, Ballingeary.
TEACHER'S EDITION.—AN MACLEIGINN. CUID I., complete w
instructions and criticisms. 6d. net ; by post, 7d.
SCHOOL EDITION.—Lessons I. to XIV. 2d. net ; by post, 2
SCHOOL EDITION.—Lessons XV. to XXIV. 3d. net; by post, 3
LEABAR NUA AN AIMSEAN. CUID I. & II., 6d. net ; CUID III., 7
CUID IV., 8d.

CAINNT NA NDAOINE (IRISH DIALOGUES). An Irish-English Phr
Book. By Very Rev. Patrick Canon O'Leary, P.P., Cork. Conta
dialogues in idiomatic Irish dealing with many aspects of life in t
and country. A most helpful book for students and teachers.
four parts, each 6d. ; complete, in cloth binding, 2s. 6d.

Irish Phonetics.

THE SOUNDS OF IRISH. By SHAN O CUIV, with pre
by OSBORN BERGIN, Ph.D. Cloth, 2s. 6d. ; by post, 2s. 8d.

PHONEOLOGY, OR THE SCIENCE OF PHONETICS. By the
RICHARD O'DALY, D.D., PH.D. 6d. net ; by post, 7d.

IRISH PHONETICS. By Rev. M. O'FLANAGAN. 4d. net.

IRISH PRONUNCIATION. Practice and Theory. By Rev.
HAYDEN, S.J. 6d.

Irish Texts for National and Intermediate Schoo

DON CIOCOTE. Part I. of Canon O'Leary's translation of
Quixote. An admirable book for Junior or Middle Grade In
mediate Classes or Sixth Standard National School Cla
Edited by Rev. F. W. O'Connell, D.Litt., with notes and voca
lary. 1s. 6d. Text only in Simplified Spelling, giving key to
pronunciation, 1s.

Complete Work, Cloth Boards. 5s.

AN NDAITIN ARAON. A Book of Short Stories. By Canon O'Le
Edited by Rev. Richard Fleming, C.C., Ph.D. With exhaus
questions on the text and grammar questions, all in Irish ;
notes and vocabulary. An invaluable book for teachers. 1s. 6d.

[LIST CONTINUED AT END OF BO

bricriu

Bricriu

BRICRIU

NO

"IF FEARR AN T-IMREAR 'NÁ AN T-UAIGNEAR"

AN T-ATAIR PEADAR UA LAOGAIRE
CANONAC, S.P.

DO RINNEADH Ó'N SEANA-SGÉAL
"FLED BRICKEND"

(CONALL CEARNAC DO CUIR I N-EAGAR)

BRÚN AGUS Ó NÓLÁIN, TEOR.
I MBAILE ÁTA CLIAT :: I MBÉAL FEIRSTE
I GCORCAIG :: I BPORTLÁIRGE

LIBRARY
16
AUG
1978
UNIVERSITY
OF TORONTO

PB
1397
F58
1900z

Fósaftar fag ceart an cornam

CONTENTS

	Page
Introduction	vii
Bricriu	
I. Cuireadh Bricreann	1
II. Tig nua Bricreann	6
III. Tuilleadh toirmisg	13
IV. Briatar-cat ban Ulad	19
V. An liat macha	30
VI. Fear na cleite	37
VII. An turas go cruachain Aoi	42
VIII. Na cait draoidheachta	50
IX. Na geinte glinne	61
X. Uat mac Imeagla	67
XI. Curoi mac Dairе	72
XII. An fear mor	80
XIII. Eagla roimis an mbas	86
XIV. An curadh mir do Chuchulainn	93
Notes	99
Vocabulary	105
Index of Personal Names	113
Index of Place Names	115

INTRODUCTION

BRICRIU is a modernization of the Middle Irish tale *Fled Bricrend*, which was first published in 1880 by Windisch in the first volume of *Irische Texte*, and later edited, with a translation and notes by Henderson, for the Irish Texts Society.

The story in the old text consists of five principal sections, viz. :—Bricriu's Feast, the Hero's Portion of Emania, the Word-fight of the Ulsterwomen, the Going of the Ultonians to Cruachain Aoi, and the Purchase of the Championship in Emania, the latter being incomplete. These five sections, which were originally separate narratives, were compiled by an early redactor into a single tale. The story has for us a special interest in that it contains what Windisch calls "really true pictures of a pre-Christian culture" in Ireland. There are several *motifs* in the Irish tale which have their counterpart in the literatures of other nations.

Bláthnait's description of the heroes as seen from her *grianán* reminds one strongly of the *Teichoscopia* in Homer's Iliad (Bk. III.), where Priam describes to Helen the appearance of the three heroes, Agamemnon, Ulysses and Ajax; the wheel-feat and the needle-feat find parallels in the stone-feat and the arrow-feat of the Odyssey (Bks. VIII., 186, XXI., 419); while the word-fight of the women with its closely connected struggle for the precedence which depends on first entering the banqueting-hall, has its parallel in the Nibelungenlied, where the two queens Brunhild and Chriemhild begin by singing the praises of their husbands, and end by wrangling as to which of themselves shall first enter the church door.

Since the present modernized version is intended for students with a good working knowledge of the language the notes are brief and the vocabulary contains only the more difficult words.

bricriu

caibidil a h-aon

cuireadh bricreann

Deirtear ná fáfóc' an faoiseal an fearfocal. Is fearfocal é sur ainm de'n leamán a fgoileann í féin. Mearaim sur fíor ná fáfóc' an faoiseal an fearfocal, mura fáfócaid fearfocal eile é. Mearaim sur b'fíu dá fearfocal atá ag fáfuiseadh a céile fiam i n-Éirinn: "Ni fáfóc' an faoiseal an fearfocal"; agus, "Is fearr an t-imirt 'ná an t-uaigneas." Ó aimfir Bricreann anuas is 'mó imirt a bí i n-Éirinn agus sur deacair uaigneas d'fagáil ná beag níor fearr 'ná é.

Ni foláir nó bí áro-dúil 'fan imirt ag Bricriu. Duine d'uairib Ulad do b'ead é, i n-aimfir Conchubair mic Neara. Cuir fé fuar fíg-teach álainn: Nuair a bí an tig breág déanta aige do chuinnig fé an uile fagar bíd agus dige d'á feabar irteach ann. Nuair a bí an biad chuinnigte aige d'imtig fé air ó-tuaid go h-Eamain Macha, agus tug fé cuiread do Conchubar agus do laochra móra Ulad, teacht agus flead do caiteam 'fa tig nua.

"Rafad-fa leat," arfa Conchubar, "má téigid laochraid Ulad leat."

"Ni fagam-na leir," arfa Fearfur mac Róig, "mar dá dtéigmir leir do déanfad fé toirmeargs agus achrann eadarainn, i dtreó sur mó beag marb 'ná beó againn ful a mbead leat na fleidhe caitte againn."

"Mura dtigid fid liom," arra Bricriu, "agus an fleadh atá ollamh agam daoibh féin agus do'n rígh do caiteam im' tig bhéag nua, déanfaidh mé toirmeasg eadaraibh a beith níor measa go mór 'ná an toirmeasg ir eagal libh."

"Cad é an toirmeasg a déanfair?" arra Conchubar.

"Déanfad," arra Bricriu, "toirmeasg a cuirfid rígthe agus daoiris agus curaid agus ceiteasnaig Ulad i gcocall a céile, go dti go marbhócaid riad a céile riar go deire."

"Ni raigmid leat air sin," arra Conchubar.

"Déanfad toirmeasg," arra Bricriu, "roir gach athair agus gach mac d'á bruil agaibh, i dtreó go marbhócaid riad a céile ar furo na Cúige. Má theipeann ran orm, déanfad toirmeasg roir mnáibh Ulad, ós agus chionna, i dtreó go mbeid riad as sabáil ar a céile go dti go mbaigfaid riad a céile agus go lodfaid a gcloca ar a n-uchtaibh."

"Ir fearr dul leir," arra Feargus mac Róig, "nó déanfaid ré an donus orainn."

"Deinid cómairle eadaraibh," arra Seanca mac Ollolla, "féachaint conus ir fearr a cimeádfar é ó toirmeasg a déanam eadarainn i gcaiteam na fleidhe."

"Tiocfaid tuaid-obair ar," arra Conchubar, "mura gcuirfar corg éigin leir."

Cuaid maithe Ulad i gcómairle. Sin an cómairle a cug Seanca mac Ollolla dóib.

"Sead," ar reidean, "a maithe Ulad, ó'r éigean duinn dul leir, ni foláir duinn géill agus umhaltas a thabairt do gan é feacht imteacht i n-aon cor 'n-a tig an fard a beinnid ag caiteam na fleidhe. Tairbeánaid ré an biad duinn agus an deoch, agus annfan imcigfead ré féin amach, agus fanaid ré amuich go dti go mbeid an fleadh

caiɛte. Imtiġeaḋ duine anoir a ċuiṁṙiḋ i n-iúil ḋó ġur b'i rin cóṁairle ar a ḃruil rocair aġainn."

Do n-innreaḋ an rġéal ran do Bricriu. "Táim lántráṫa," arra Bricriu, "aċ go otiocfaiḋ riaḋ liom."

Do ġluair an ċuideaċta ó Eaṁain. Do b'áluinn an ċuideaċta iaḋ, aġur do b'uaral. Ġaċ oṙonġ umá riġ, ġaċ réim umá ruiriġ, ġaċ buiḋean umá otaoiseaċ. Conċuḃar ri Ulaḋ ór a ġcionn.

Do ṙeaṁnuiġ Bricriu anonn 'r anall eataṙċa go oti go otáinig ré i mbuiḋin Laoġaire Buaḋaiġ.

"A Laoġaire Buaḋaiġ," arra Bricriu, "tá cuṙaḋ-ṁiṙ le faġáil aġam' ċiġ-re an uair reo, aġur ir riú móṙán é. Taḃaṙṙaṙ do'n laoċ ir feaṙṙ ar Ulltaiḃ é. Ir creiteaṁaint go ḃeó é do'n laoċ a ġeoḃaiḋ é. Ni feicim-re aon feaṙ ar uairliḃ Ulaḋ ir feaṙṙ teiṫiol ċuige 'ná cuṙa. Ni'l feaṙ ar óġaiḃ Ulaḋ ir ṫreiṙe ná ir ṫréine 'ná tú. Cad ċuige ná faġfá cuṙaḋ-ṁiṙ mo ċiġe-re? Má ḃionn cuṙaḋ-ṁiṙ mo ċiġe-re aġat beiḋ cuṙaḋ-ṁiṙ Eaṁna aġat go ḃeó."

"Beiḋ cuṙaḋ-ṁiṙ do ċiġe-re aġam," arra Laoġaire, "má'r áil liom duit 'n-a ḃiaiḋ."

"Ó 'r tú laoċ ir feaṙṙ d'á ḃruil ar Ulltaiḃ," arra Bricriu, "ir duit ir cóir é ṫaḃaiṙt, aġur ir duit ḃa maiṫ liom-ṙa é ṫaḃaiṙt. Maṙ ir eól duit, ni foláir ḋóṁ-ṙa ṙanaṁaint ar an otiġ ar ball, aċ an biaḋ ṫairḃeaint do'n ċuideaċtain. Nuair a beiḋ an biaḋ le roinnt, téiġeaḋ do feiṙḃíreaċ-ṙa ruar, aġur ir dó a ṫaḃaṙṙaṙ an cuṙaḋ-ṁiṙ."

"Beiḋ ruit aġur cuiṙṙ aġainn," arra Laoġaire Buaḋaċ, "nó déanṙaṙ ran."

D'imtiġ Bricriu aġur é go ráṙta i n' aiġne, aġur nior ṙtaḋ ré go raiḃ ré i mbuiḋin Conaill Ċeárnaiġ:

"A Conaill Ċeárnaiġ," arra Bricriu, "tá ṙocal

beag cainte agam le labairt leat. Is maith is eól d'Ulltaib, ós agus aoidhe, gur tugadh Conall Cearnach ort toirg nár fugadh buadh riamh ort, cé gur minic 95 i gcath agus i gcómhrac aonfir tú. Nuair a bíd Ulltaig ag dul i gcath is tuga bíonn i dtograc an cata. Nuair a bíd riad ag teacht ó'n gcath is tuga a bíonn ar deire, ag coraint an triúir ar an námaid. Tá cuaidh-mir mo tige-re le tabairt, ag an bfleidh reo. An laoch a geo- 100 baid cuaidh-mir mo tige-re anoir beidh cuaidh-mir eamna go deó aige. Is duit-re ba maith liom cuaidh-mir mo tige nua do tabairt, óir is duit is dual. Is eól duit go bfuil géill agus gearra orm-ra gan dul irteach, ach an biadh tairbeaint daoibh. Ar ball, nuair a bheidh an fleadh 105 ag tornugadh, tabarfaidh an cuaidh-mir do'n laoch is fearr. Téigeadh do feinnidhe-ra ruar, agus is dó a tabarfaidh an cuaidh-mir. Má iarrann aon laoch eile an cuaidh-mir, ná géill-re dó."

"Ni daogal," arra Conall, "má éiligim-re cuaidh-mir 110 do tige, go n-éileócaidh aon laoch eile é. Má éiligeann, beidh droch-obair ann."

Di Bricriu fárta. Dailig ré leis go neamhchuairimeach go tidi go raibh ré i mbuidhin Chúchulainn.

"A Chúchulainn," ar reirean, "a rígh-laoich na h-Eireann 115 go léir, is maith atá 'fhior ag na fir is tréine i n-Eirinn ná fuil aon bheith ag aoinne acu ar dul i gcomórtas leat-ra. Is maith atá 'fhior ag Ulltaib, an ghniom a cheileann orcha-ran i n-aonfeacht go mbeimeann tuga id' aonar é. Is maith atá 'fhior acu nách féidir éagcóir 120 a dhéanamh ar an bfear is laige, mar go gcuirfá-ra an cearr i bhreidh d'aindeóin nirt Ulltach uile dá gcuirfai cuige tú."

"Cad dó go bfuilir ag tagairt na cainte rin go léir, a Bhricriu?" arra Chúchulainn.

"Ir eól duit, a rí," arra Bricriu, "ná beid ar mo cumar-sa beit isteach ar ball nuair a beid an fleadh so d'á caitheamh, agus fuid áirithe adéarfainn an uair sin leat-sa, ní foláir dom é rádh anoir nó é fágáilt gan rádh."

"Abair anoir é, a Bhricriu," arra Cúchulainn.

"Tá mo tigh nua déanta agam," arra Bricriu. "Tá fleadh ollamh agam do laochraidh agus do ríoghraidh Ulad. Tá Conchubar féin ag teacht chun mo tighe, chun na fleidhe sin do chaitheamh im' tigh-se, i bhrochair na n-uasal ir fearr a bi i gCúig' Ulad riamh. Tá curadh-mhir ollamh agam le tabairt do'n laoch ir fearr a beid sa chuideachtain sin. Do réir mo bheitheamhantair ir tusa an laoch san, agus ir duit-se ba mhaith liom an curadh-mhir do tabairt. An laoch a geobaid curadh-mhir mo tighe-se anoir, ir aige a beid ríghe laoch Ulad agus laoch Éireann go deó. Níor tugadh i n-Éirinn riamh fós curadh-mhir tighe a bi níor fearr 'ná an curadh-mhir seo mo tighe-se. Tá bairille mór ann agus é lán d'fhion dílir, an fhion ir fearr a táinig tar farraige fós go h-Éirinn. An triúr fear ir mó ar Ultaib geobaidh slighe 'sa bairille sin, tá mbeadh sé follamh, agus ní beidh ag brúth ar a chéile ann. Tá muc seacht mbliadhan 'sa churadh-mhir seo, agus ó bi sé 'na bandh níor chuaidh 'na béal ir teach ac leite leamhnachta agus min mhin-choirce 'san earrach, fíor-leamhnacht agus sruth 'sa tramhradh, eithne cnó agus cruithneacht 'sa bhróthar, agus feóil agus anairithe 'sa gheimhreadh. Tá bó fearg ann atá anoir seacht mbliadhna d'aois, agus ó bi sí 'n-a samhain níor chuaidh fraoch ná féar sarrdh 'n-a béal, ach féar min milis agus luibneacha agus arbhar. Tá céad agus cúig bulóga fichead arán ann, agus ir le mil do fuineadh iad, agus tá céad plúir imr gach aon cheirde bulóga díobh. Siné

curaḋ-mír mo tiġe-re, a rí, agus ir earonóir dom' tiġ an curaḋ-mír rin do ḃuḋ ċun aoinne aċ an laoċ ir fearr ar Ulltaiḃ. Ir tura an laoċ ran, agus ir duit-re a ċeapar an curaḋ-mír, má'r áil leat é ġlacaḋ uaim."

"Ir áil, a Bricriu," arra Cúċulainn.

"Dá bféaḋainn féin beiṫ 'ra cuideaċtain ar ball nuair a beiṫ an t-am ceart ann ċun an curaḋ-mír do ċaḃairt, do ġlaoḋfainn ar do feirḃireaċ-ra agus ċaḃarfainn dó é. Aċ, mar ir eól duit, a rí, ní féroir dom beiṫ ann. Aċ reo mar a déanfar. 'Neóṫfaiḋ fear roinnte an biḋ an curaḋ-mír a beiṫ le ċaḃairt, agus fiaṫ-róċaiḋ ré cé dó ġur ceart é ċaḃairt. Téiġeaḋ do feirḃireaċ-ra ruar an uair rin, agus ċaḃarfar dó an curaḋ-mír: fuair a cíoṁ do feirḃireaċ-ra ag dul ruar ní laḃarfaiḋ aoinne eile. Ní leóṁfaiḋ aoinne an curaḋ-mír do ṫáruġaḋ ort-ra."

"Dar ro 'r rúd!" arra Cúċulainn, "an t-é ṫáróċaiḋ beiṫ ré gan ceann!"

Annran do ṡleamnuiġ Bricriu tar n-air ċun a ḃuiḋne féin, agus ir é bí go lán-ṫráṫa i n' aiġne. Dar leis, bí aḋḋar toirmiṡg curṫa ar bun aiġe ċóṁ dearg agus do cuireaḋ ar bun riam:

CAIḂḊEOL A DÓ

TIĠ NUA BRICREANN

Do ġluair an camṫa ġléarṫa ar aġaiḋ, agus ní miṫe a ráḋ ná gur b'álainn an ġluaireaċt ran. Bí cómṫaḋ agus ruiṫ agus caiṫeaṁ aimsire acu ar an tiġe. Bí ceol agus ċlaraṁeaċt agus ṡċéalaiḋeaċt agus amráin acu. D'á ṫaiṁ a bí an tiġe, bíoḋar caṫaiṫe i raḋarc tiġe Bricreann ran ar mo ċuiġeaḋar cuiṁre an ḃóċair orṫa féin ná ar a ġcapaillíḃ.

Cóm luaṫ aȝur connaic Conċubar an tiȝ do ṙtad ré aȝur ionȝnaḋ air. Do ṙtad ṗeaṙȝur mac Róiȝ aȝur ionȝnaḋ air. Do ṙtad an ṙluaȝ ȝo léir aȝ ṗéaċaint uaṫa ar an otiȝ áluinn.

"A Bricriu," arṙa Conċubar, "ir dear an tiȝ é."

"Ir ṗior ḋuit ṙin, a ṗí," arṙa Bricriu. "Ir dear an bliúire 'tiȝ é."

"'Bliúire 'tiȝ' a tuȝann tú air?" arṙa ṗeaṙȝur mac Róiȝ. "Ni'l tiȝ eile in Éirinn cóm mór leir aċ amáin Tiȝ Midċuarta Conċubair ṗéin i n-Eamain."

"Suiḋiuȝaḋ Tiȝe Midċuarta Conċubair ir é a tuȝaḋ air," arṙa Bricriu.

"Ni h-é amáin ȝo bṙuil ré mór, cóṙaċ, cumaṙaċ, aċ ḃa ḋóiġ le duine, aȝ ṗéaċaint anoir air ṗé ṙolur na ȝṙéine, ȝur d'ṙionnṙuinne aȝur d'airȝead aȝur d'ól ata ré ḋéanta ar ṙad," arṙa Conċubar. "Má tá ré láidir, daingean do ṙéir a méid aȝur a deaȝ-ċúmtaċt aȝur a ṙnáid," ar ṙeirean, "niṙ deineaḋ ṙór, aȝur ir ṙada ȝo nḋéanṙar arís, tiȝ cóm maiṫ leir."

"Tá ré láidir, daingean, a ṗí," arṙa Bricriu, "niṙ láidre aȝur niṙ daingne ȝo mór 'ná ṗéaċann ré ar ṙo. Ceileann ṙlaṫ neaṙt ȝo mimic. Ni'l ḃata 'ṙa tiȝ ṙin nár b'éiȝean ṙeirṙeaċ do ȝabáil ċun é taḃairt abaile ó'n ȝcoill. Aȝur bí móṙṙeireaṙ de ṙna ṙeaṙaiḃ ḃa-ṫreire i ȝCúiȝ' Ulaḋ aȝ cur ȝaċ ṙlaiṫe d'á bṙuil inṙ na ṙallaiḃ. Bí deiċ ṙaoiṙ ṙiċid de ṙṁiom-ṙaoṙaiḃ Éireann aȝ ceaṙaḋ aȝur aȝ cumaḋ an tiȝe ṙin, a Áṁoṙi, aȝur 'ȝá ṙṁuȝaḋ aȝur 'ȝá ḋéanaṁ."

"Seo, reo! a Áṁoṙi aȝur a ṙiȝde aȝur a móṙṙlaiṫe Ulaḋ," arṙa Dubṫaċ Daol, "meaṙaim ȝo bṙuil ár mbóiṫin aimṙire caiṫte aȝainn aȝ ṗéaċaint ar an ṫṙaod amuiġ de'n tiȝ bṙeaȝ ṙan, aȝur 'ȝá molaḋ. Náṙ ḃóiġ

lib go mbeaḋ ré cóm maiṫ againn ḋul agus feaċaint caṫ é an faġar é ar an ḋaoḃ irriġ? Ir minic a connac féin riġ ḋ'féaċfaḋ go h-ana-maiṫ ar an ḋaoḃ amuiġ, agus go mbeaḋ a malairt rin ḋe fġéal ar an ḋaoḃ irriġ aiġe."

"Tá go maiṫ," arra Conċubar.

Ġluaiseadar orra. Ré mar a ṫánadar i gcóṁgar an tiġe, ir amlaiḋ a bí cruṫ agus deaḋram agus áilneaċt an tiġe ag ḋul i bfeabhas agus i bfeabhas ḋóiḃ. Ṫánadar ċun an tiġe. Siubluiġeadar timċeall air. Bí ré go h-áluinn. D'á méiḋ d'féaċaiḋir air ir eaḋ ir áilne d'féaċaḋ ré ḋóiḃ.

"Tá buaiḋṫe aġaṫ' tiġ-re ar mo Ċraoḃruaiḋ-ra féin, a Bhricriu," arra Conċubar. "Tá buaiḋṫe ag Dún Ruḋraiġe ar Eamain Maċa," ar seisean.

"Taġaiḋ irceaċ, a Áṁṁi agus a ríġṫe agus a maiṫe Ulaḋ," arra Bricriu, "go ḋtairbeánaḋ an fleaḋ ḋaoiḃ."

"Sin ciall," arra Dubṫaċ Daol.

Ċuadar irteaċ.

Má ba breáġ féaċ an tiġ ar an ḋaoḃ amuiġ, ba feaċt breáġṫa féaċ ré irriġ. Tiġ ana-mór ab eaḋ é. Bí ré breir agus reaċt sceáḋ troiġ ar faiḋ, agus deiċ dtroiġṫe agus daċaḋ ar leiṫeaḋ, agus bí na fallaí deiċ dtroiġṫe fiḋiḋ ar aoirḋe. Bí cinteán mór leaċan i sceann de'n tiġ agus teine breáġ ar laraḋ ann. Bí fuiḋeaċáin breáġṫa móra boġa, focair ar ċaoḃ de'n tiġ, ó'n dteine go dtí an ceann eile de'n tiġ. Ar ċuimniḃ na fuiḋeaċán ran bí polaí 'na fearaib agus iaḋ déanta de faġar éisin práir ar a dtugṫi creáḋ-uma. Bí na polaí sin ciumaiġṫe le h-ór ó bun go barra, i dtreó gur ḃóiḋ le duine gur d'ór a bíoḋar déanta.

Bí fuiḋeaċán fé leiṫ ann do Conċubar féin, agus

bí ré níor doiṁde go mór 'ná na ruideaċáin eile. Bí na polaí, leir, aȝá ċúinniḃ, ar nór na coṫ' eile, aȝur bí na polaí rin ȝléarta le h-órnáiḋ aḃrad níor uairle 'ná an ċuid eile. Bíodar cluḋaiġte le h-ór, aȝur bí an t-ór rnarta aȝur é aȝ taitneaṁ mar a beaḋ rolur, aȝur iomáġta ȝeaṁṁa ann go h-ealaḋanta aȝur go ceárdaṁail, aȝur péiteanna airȝid leoȝaiġe tríd; aȝur ȝemanna, aȝur carṁoȝail, aȝur cloċa lóȝṁara eile, curṫa ann ar an ȝcuma aȝur ar an ȝcórueaḋ ir fearr a ṫabarrad a nuaċ aȝur a rolur le feirȝint, i dtreó go noeir an reana-rȝríḃinn ȝur ċóṁrolur lá aȝur oiḋċe 'ra níġ-iomda rin Conċuḃair i dtiġ Bricreann.

Tairbeáin Bricriu an fleaḋ do Conċuḃar aȝur do rna h-uairliḃ. Bí uairleaċt na fierḋe do réir uairleaċta an tiġe. Ní raiḃ aon traȝar díḃ ná tiġe d'á feaḋar ná raiḃ ollaṁ aȝ Bricriu ḋóiḃ, aȝur bí reirḃiriȝ ciallṁara, ċuirȝionaċa, deaȝ-eoluir, deaȝ-béaraċa, aiġe ċun an díḃ aȝur na tiġe do roinnt ar na h-uairliḃ; do réir úird aȝur do réir ċeirt ȝaċ rioȝ aȝur ȝaċ níġ-ḋamna aȝur ȝaċ taoiriȝ aȝur ȝaċ uarail díoḃ, ó Áṫroiȝ Ulaḋ rior go dtí an ȝiolla ba ruaraiġe orta:

Ċuaiḋ balaiċ an díḃ aȝur an fíona púca go léir, aȝur díodar aȝ cuiṁneaṁ ar furde rior do réir a n-órd nuair a labair Dubtaċ Daol Ulaḋ:

"A Áṫroiṫ aȝur a rioȝraḋ Ulaḋ," arra Dubtaċ, "naċ eól daoiḃ ȝur ḋeineaṁair marȝaḋ le Bricriu go ȝcairfeaḋ ré an níġ-ċeaċ ro d'fáȝáil fúinn féin ċóṁ luaṫ aȝur beaḋ an fleaḋ tairbeánta aiġe ḋúinn? Cá bfuil an muintir a ċuaiḋ i n-urruḋar air go ndéanfaḋ ré mar rin? Ní h-alaiḋ ḋúinn ȝan an marȝaḋ ran do ċur i bfeiṁ. Tá rean-aiṫne aȝainn go léir ar Bricriu. Tá an ḋúil 'ra coimeaṙȝ riaṁ aiġe. Ir

fearr é dul amach anoir mar a geall ré 'ná, b'féidir, droch-obair a beit ar ball aginn."

"Ir fíor! Ir fíor!" arra'n curdeacta go léir.

Do phreab ocdar clairdheach na ruirke, agus rúd anonn iad cun na h-áite 'n-a raib Dricriu 'n-a fearam.

"Ní foláir duit gabáil amach, a rí," ar riad, "do réir an urraidh a deineamair-ne ort."

"Ó, geobad láidir agus fáilte," arra Dricriu. "Tá rúin agam go mbeid gach nid cun búr dteile agaib, agus ná beid aon locht agaib le fagáil ar mo tig ná ar aon nid d'á gcuirfar ór búr gcómair, ach go mbeid rib go léir go ruaire agus go rárta agus go romeanmnach. Ach," ar reirean, ag féachaint ar an bprionnannaire,—agus ní baogal gur féach ré ar Laogaire Buadach, ná ar Conall Ceárnach, ná ar Cúculainn—"an curadh-mír úd," ar reirean, "curadh-mír mo tige nua, tugtar é do'n laoch ir fearr ar Ulltaib. Ir é curadh-mír an tige ir fearr i gCúig' Ulad é, agus ba marla do'n tig gan a curadh-mír a tabairt do'n laoch ir fearr ar Ulltaib."

Bí Dricriu ag dul tar táirrig amach oiread agus é ag rádh na cainte rin. D'airig Laogaire an caint, agus duig ré i n' aigne gur air féin a bí Dricriu ag cuimneamh agus é ag rádh na cainte.

D'airig Conall é. "Ir orm-ra atá ré ag cuimneamh," arra Conall i n' aigne féin.

D'airig Cúculainn é; ach níor cuir ré puinn puime 'ra caint. Níor ceap ré gur b'féidir d'aoinne cuimneamh ar an gcurad-mír a tabairt d'aoinne ach dó féin.

Bí gruaidán déanta ag Dricriu ar an dtaob amuig de'n tig, ruar le balla an tige, oiread ar agaid puinneóige. Bí an gruaidán cóm h-órnáideach leis an gcuid eile de'n tig. Bí puinneóga gloine ann, mór-cineall

Agur bí ré cóm h-árd ran go raib radarc uaid irteac
tré fuinneóig an tige ar gac aon rud irtig. Cuaid
Dhiarmuid agur a fiogan ruar, agur fuideadar 'ra
gcrannán agur d'féacadar irteac, agur bí radarc irteac
acu cóm maic ran ná féadfad aoinne d'á raib irtig
cor a cur de a gan fior dóib.

Do lion an curdeacta irteac 'ra tig mór. Bí an tig
lán, biod go raib frige ann do dhéir agur mile duine.
Bí Conchubar 'n-a rig-iomda, agur uairle móra Ulad
'n-a timceall. Siodad na h-uairle a bí 'n-a timceall,
do réir an trean-úgdair: Feargur mac Róig;
Ceatcar mac Utacair; Eogan mac Dúrtacta; Fiacha
agur Fiacaig, beirt mac do'n rig; Feargna mac Fionn-
caoimhe; Feargur mac Leide; Curcraid Meann Macha
mac Conchubair; Seancha mac Oilliolla; trí mic Fiacaig,
Rus agur Daire agur Iomcad; Muinreamar mac
Gerrgind; Eirrge Eicbéil; Aimirgin mac Eigid;
Meann mac Salcada; Dubtac Daol Ulad; Fearadac
Fionn Feactnac; Ferdlimid mac Iolairceadaig;
Furbaide Fearbeann; Rocad mac Faiteaman;
Laogaire Buadac; Conall Cearnac; Cúculainn;
Connad mac Mórna; agur mórán eile, na fir do
b'uairle agur da tréine i gCúig' Ulad.

Nuair a bí an curdeacta 'n-a ruide d'éirig an
rannaire cun an bíd do roinnt. Ir é céad rud a bí le
tiodnam ná an cuad-mír a tabairt do'n laoc do b'fearr.
Do fread Seadlang mac Riangabra, ara Laogaire, 'n-a
furde.

" Ir do Laogaire Buadac ir dual cuad-mír an tige
seo," ara Seadlang, " agur tugtar dó é."

Do fcad an rannaire agur d'féac ré 'n-a timceall.
Do fread só mac Riangabra, ara Conaill Cearnaig,
'n-a furde.

"Ní fíor sin," ar seisean. "Is do Conall Cearnach is cesair curadh-mír an tige seo tabairt. Is buail an curadh-mír do'n laoch is fearr. Admuigid Ulaid siam gur b'é Conall Cearnach an laoch is fearr. Tugsad dóm-sa an curadh-mír go dtugad dom' tigearna é."

Do fhread Laog mac Riangabra 'n-a fuide, ara Cúculainn.

"Ná tabair d'aoinne acu é!" ar seisean. "Tabair dóm-sa é go dtugad dom' tigearna féin é, ó'r é is fearr teidiol cuige. Ní h-aon náire d'Ulaid an curadh-mír a tabairt do Cúculainn, mar is é gairgideac is fearr d'á dtuil orca go léir é."

"Ní fíor sin!" arsa Laogaire.

"Go deimin ní fíor!" arsa Conall Cearnach: "Níor labair Cúculainn:

Táinig an triúr anuar láidreac ó'n rígh-iomda, agus d'aimrigeadar a n-arm gairge, agus riúd cun a céile iad ar lár an rígh-tige. Chomadar an troid go fíochmar, agus ní leogfad easla d'aoinne dul eatarta ná focal do labairt. Diodar ag troid go dtí go raib an t-úrlár geal fé n-a scoraib ó'n sgailc a bí d'á baint de sna rgiataib, agus an tig i ractaib é cur tré teine leir na rpréacaib teine-dhearg a bí ag teacd a' raobadaib na n-arm. Bí Dricriu cuar 'sa bruinneóig agus é ag faire orca, agus biod ar a bá fúil.

Fé deiread cuig Concubar fé ndeara, agus cuig a raib ann fé ndeara, go raib éagcóir d'á déanam. Is amlaid a bí Laogaire agus Conall ag cómrac i n-aonfeacd i sgoinnib Cúculainn, an beirt i sgoinnib an fir aonair. Táinig fearg ar Concubar. Do labair Seanca mac Ailella:

"Cuir ó céile na fir, a rí," ar seisean.

Do léim Concubar anuar ó'n rígh-iomda. Do rtad

an cómhrac láitheaċ agus do leog gaċ fear de'n tsluaġ a ċlaideamh fíor le n-a taoḃ.

"Deinid mo ċómairle-se, a figḋe," arra Seanċa:

"Déanfaimíd," ar siad-san.

"Tar éis a bheiḃ tuitithe amaċ annsa anoir deaḃ sé bun ór cionn ag Ulltaiḃ an cuaḋ-mhil seo do taḃairt d'aoinne. Deintear é roinnt ar an gcuideaċtain, agus bíoḋ fleaḋ fuaire againn. Annsan, nuair a beiḋ an fleaḋ so ólta againn, téigeaḋ an sluaġ cuaḋ go siar go Cruaċain ag tsiall ar Oilioll agus ar Meiḃḋ, agus fágtar sé bheiṫ Oiliolla agus Meiḃḋe cé ḋó gur ceapt an cuaḋ-mhil a taḃairt."

"Sárta leis sin!" arra gaċ aoinne de'n sluaġ:

Annsan do roinneaḋ an cuaḋ-mhil ar an gcuideaċtain, agus do fuiḋ na daoine go léir síor ag ite agus ag ól, agus bí aimsir fuaire acu.

Caiḃideal a Trí

Tuilleaḋ Toirmisg

Bí Bricriu 'n-a ġrianán agus é ag faire, agus nior ṫaiṫin leis mar a deineaḋ an triocṫáin. D'fearr leis an t-imfear 'ná an t-uaigneas, an fear boċt!

Bí an cuideaċta go léir ag ite agus ag ól, agus iad go sultmar agus ana-ċaiteamh aimsire acu 'á baint ar an gcuaḋ-mhil. Is doiḃ ba ċeapt caiteamh aimsire baint ar, mar bíodar 'ṡá ite agus 'ṡá ól. Bí Bricriu ċuar 'n-a ġrianán agus é ag féaċaint uaiḋ irteaċ orṫa, agus ag éirteaċt leo ag molaḋ maiṫeṁeala na hó úd a bí feaċt mbliaḋna d'á coċuiġeaḋ doiḃ, agus ag molaḋ muiṫeṁeala an ṫuirc úd do coċuiġeaḋ ar feaḋ feaċt mbliaḋan doiḃ ar an leiṫin leamnaċta agus

ar na h-eicnib cno: Molaram go h-ard an fion, agus na bulóga cruitneactan a fuineadh a' mil. 'Sa molad dóib cugaroir fsrac-féadaint fuar ar an ngruanán, féadaint conur a caitin an molad le Dricriu. Ni baogal gur labradar ard i ndred go n-aireódad ré an uile focal uada.

"Dar fo a'r fúd," arra Dubtac Daol, "ir 'mó rocaruigad garta a dein Seanca riam, agus ir dóic liom gur buaid an rocaruigad a dein ré anocht orca go léir. Ceap Dricriu an curadh-mir reo do'n laoc ir fearr ar Ulcaib. Cuig Seanca a cion de do'n laoc ir meadha."

"Go deimin ni dóca," arra Eimear, bean Cúculainn, "go mearann Dubtac gur b'é féin an laoc ir meadha ar Ulcaib!"

"Nior mear Dricriu gur mé an laoc ab fearr, pé'r doman é," arra Dubtac. "Di 'fior agam go maic go raib coimeargs éigin ar aigne aige an fard a dioman ar an fluige as teacht, nuair a connac as imteacht é ó burdin go burdin. Ni baogal gur cainig ré cun mo burdne-re. Cá mo cion de'n curadh-mir agam, amhac, dóm maic agus dá dtagad."

"Cá," arra Eimear, "agus ni raib ort trom ar a fon."

"Dá mbead orm trom ar a fon," arra Dubtac, "bead ceachar 'fa trom; beirt i n-agaid na beirte, i n-ineadh na beirte i n-agaid an doinne amain, mar a di."

"Ni feadar," arra Eimear, "an fada a leanfad ar cómrac fair a mbead ré 'n-a dhiúr arir."

"Nior baogal dom," arra Dubtac. "Ni radadar ac as bualad na fgiac. Fuil bán atá ar an úrlár 'n-a modard."

"Agus an fuil deargs atá ionnat-fa, a Dubtaig?" arra Eimear.

"Is féidir teanga Eimhe 'ná claídheamh a fhir," arsa Dubhtach.

"Mar sin do h-imtheadh teanga Eimhe ort agus níor h-imtheadh claídheamh a fhir ort," arsa Eimear.

"Siothcáin ort, a phógan!" arsa Dubhtach. "Tá an curadh-mhir reo gan chornam againn, pé'r domhan é, agus sin nuo ná raibh ag an laoch is fearr ar Ultaibh, pé h-é féin, agus nuo ná beidh aige go ceann tamaill, ná b'fhéidir an uair sin féin."

Do fsearthadar go léir ar gháirdhe.

Bí Dhiarmuid chuar agus barra a fhróna geal i gcoinnibh ghloine na fuinneoige, agus é ag féachaint orcha agus ag éirteacht leo. É go cráidhte i n' aigne mar gheall ar an gcuma 'n-ar chuir Seanchá mac Oilioilla an t-imtheas go léir amúdha air. Bí sé ag machtnamh agus ag machtnamh, féachaint an bhféadfadh sé cuimheamh ar aon nuo eile a théanfadh imtheas eile chur ar riubhal.

Bí an chaint agus an fuilt ar riubhal go mear. Bí an bhiadh go maith, agus bí an deoch go maith, agus bí an chumeachta go maith. Bíodar, roimh ghlé agus uairle, go fhuamhda, deigh-mheinneach, fadharadhnach, i dtreó nár b'fhiúirte fearg a chur fuar eatarcha.

Bíodar go léir chóm múinte sin ag Conchubar, i mbéaraibh agus i nóraibh agus imr gach aon traghar cuideachtanair agus cómluadhair, nior b'féidir imtheas a chur ar riubhal eatarcha mura gcuirfí ar riubhal é i dtaobh nuoa éigin a bhainfeadh le cornam clú nó le h-éileam onóra. Dá mba cornam nó éileam de'n tsórd ran féin é, bí gach nídh a bhain leis chóm riaghalta chóm rocair sin ag Conchubar nár b'fholáir do gach curadh, pé cornam nó éileam a beadh aige le théanam, é théanamh do réir na nór agus na n-órdh a bhain le teaghlach na Craobhruaidhe. Da mhó de marla ar clú

cuṗaiḋ nóṁ ḋe ṗna nóṁaiḃ ṗin ḋo ḃṗiṫeaḋ 'ná aon ṁaṗla eile ḋ'á ḃṗéaṫaṗaḋ ṫeaċt aiṗ. D'ṗin é cúiṗ ṡuṗ ṗṫaḋ an cóṁṗac ṫoiṗ an ḋṫṗiúṁ ċóṁ h-oḋann, aṡuṗ ṡuṗ leoṡaḋaṗ a láṁa ṗíoṗ le ṫaoḃ nuaiṗ a ṫáiniṡ Conċuḃaiṗ féin eaḋaṗṫa. Da ḋeaḋaiṗ ḋo Ḋṁcṗiu, ḋ'á ṁéiḋ ḋúil a ḃí 'ṗan imṫeaṗ aiṡe, a leiṫéṁí ṗin ḋe ṗioṡṗaḋ aṡuṗ ḋ'uaiṗliḃ a ċuṗ aṡ ṫṗoṁ aṗíṗ an oiḋċe ṗin. Aċ ḃí ṗé aṡ maċṫnaṁ aṡuṗ aṡ ṗaiṗe ċuiṡe, ṗéaċaiṁṫ an ḃṗaṡaḋ ṗé an ċaoi.

Ḃí an oiḋċe ḃṗeáṡ. Ḃí an ċuṁḋeaċta ana-móṗ. Da ṡeaṗṗ ṡo ṗaiḃ an áiṫ iṗṫiṡ ana-ḃṗoṫalaċ. Do labaiṗ Feiṁḋealm Ruaḋṗoiḋe, bean Laoṡaiṗe Ḋuaḋaiṡ, le n-a mnáiḃ coiṁḋeaċta aṡuṗ ḋuḃaiṗṫ ṗí leo ṫeaċt léi amaċ ṗé'n nṡaoiċ aṗ ṗeaḋ ṫamaill ḋe'n oiḋċe. Ní ṗaiḃ uaṫa aċ an ṗocal. Ḃí caoṡaḋ ḃán aċu ann. Do ṡluaiṗ Feiṁḋealm aṡuṗ iaḋ féin amaċ. Ḃíoḋaṗ aṡ ṡaḋáil ṫaṗ ṡṗiaṁán Ḋṁcṗeann.

" Is uaiṡneaċ aṫaoi-ṗe annṗan anáiṁḋe, a ṗí," aṗṗa Feiṁḋealm:

" Is aiṫ an ṗṡéal é," aṗ ṗiṗe, " ṫuṗa ḋo ḃéanaṁ an tiġe ṗeo ḃúinn ṡo léiṗ, aṡuṗ a ṗáḋ ná leoṡṗí tú féin iṗṫeaċ m' ṫiġ féin! Cṗuinniġiṗ ḃiaḋ aṡuṗ ḋeoċ ḃúinn, an ṗleaḋ is ṗeaṗṗ is ḃóiċ liom ḋ'áṗ ḃlaiṗ Conċuḃaiṗ aṡuṗ ṗioṡṗaḋ Uladh ṁaṁ ṗóṗ laṁṁuiġ ḋe Tiġ Miḋċuaṗṫa Conċuḃaiṗ féin. Is ḃoċt an ṗṡéal é, a ṗí, a ṗáḋ ná leoṡṗí ċuiṫ ṡleiṁ ná ḋeoċ ná ḃlaiṗe faġáil ḋeiḋ' ċuṁa féin!"

Ḃí 'ṗíoṗ aṡ Ḋṁcṗiu ṡo ḃiaṅ-ṁaiṫ ṡuṗ aṡ maṡaḋ féi a ḃí ṗí, aċ níoṗ leoṡ ṗé aiṗ ṡuṗ ċuiṡ ṗé ṗan. Is amlaiḋ a leoṡ ṗé aiṗ ṡo raiḃ ṗóṗṫ ṗṡáṫa aiṗ laḃaiṗṫ i n-aon-ċoṗ le ṗioṡain ċóṁ h-áluinn léi.

" Ó! a ṗioṡain," aṗ ṗeiṗean léi, " ní leaṗ-ainm oṗṫ Feiṁḋealm Ruaḋṗoiḋe ṫaḃaiṗṫ oṗṫ. Ni'l ṗioṡain eile aṗ ḃaṅḋaċt Uladh ċóṁ maiṫ ḋealḃ aṡuṗ ċṗoṫ leaṫ-ṗa,

ná ḋóṁ maiṫ ciall agus tuigsint leat, ná ḋóṁ maiṫ gaol agus cómgar leat. Is é Conċuḃar ri Ulaḋ féin t'aṫair. Is é Laoġaire Ḃuaḋaċ, an laoċ is fearr ar Ultaiḃ, do ċéile.—Tá nió agam le h-innsint duit, a 115
ríoġan. Coġar aleiṫ ċuġam."

Ṫáinig sí i n'aice.

"Féaċ, a ríoġan," ar seisean. "Tiocfaiḋ tuilleaḋ de ḃantraċt Ulaḋ amaċ anoċt. Nuair a ḃeiḋ siad ag 120
filleaḋ isteaċ, pé'cu ḋíoḃ go mḃeiḋ toraċ aici ag ḋul isteaċ, is aici a ḃeiḋ, ar san amaċ, ḃansíoġnaċt ar ḃantraċt Ulaḋ go deó.

"Beiḋ ceart agus teiḋiol aici go deo ċun ḋul isteaċ i nḊiġ Míḋċuarta ar toraċ, roiṁ ḃantraċt Ulaḋ go léir. Tá san de ṡéan ar mo ṫiġ-se anoċt. D'innsear 125
duit-se an méiḋ sin, a ríoġan, óir is duit-se is ḋual an ṡéan san. Ḃíoḋ toraċ agat oṁḋa ag ḋul isteaċ anoċt agus beiḋ toraċ agat oṁḋa go deo."

D'imṫiġ Feiḋealm agus a caoġaḋ ḃan go naḃaḋar timċeall fiche péirse ó'n tiġ. 130

Ḃa ġeasr go táinig amaċ ar an gcuma gcéaḋna leannaḃair ingean Coġain mic Dúrṫaċta, ḃean Conaill Ceárnaiġ. Ġaiḋ sí féin agus a caoġaḋ ḃan ṫar an ngsianán.

"Oróċe maiṫ ḋuit, a sí!" ar sise le Briciu. 135
D'féaċ Briciu uirċi agus táinig, mar ḋ'eaḋ, an ṡgáṫ céaḋna air a táinig air nuair a ḃí sé ag caint le Feiḋilm Nuaċroiḋe.

"Ó!" ar seisean, "Oróċe maiṫ ḋuit, a ríoġan!

"Ó," ar seisean, "go deimin agus go deaṁḋa is maiṫ 140
mar a ṫáṫla, an ríoġan is áilne agus is uaisle 'ra ḃoman a ḃeiṫ 'na céile ag an laoċ is cróṁa 'ra ḃoman, leannaḃair a ḃeiṫ 'na céile ag Conall Ceárnaċ. An ḃuaḋ aṫá ag Conall Ceárnaċ ar ógaiḃ Ulaḋ go léir, is

ngniomarcaib gaile agus gairge, tá sé ag céile Conaill Cearnaig ar mnáib Ulad i n-áilneacht crotha agus i n-uairleacht aigne."

Do taicn an caint sin go mait leis an plogain. Ni raib dicinear ag imteacht uirri. Do labair Dricriu arís.

"Féach, a plogan," ar seisean. "Tá Feidealm Nuachroibe imcigte amach ag glacad na gaoithe. Leanfaid cuilleab de'n bantracht sin. Tá an méid seo i ndán i dtaob mo cige-se anocht. Nuair a beid sin go léir ag filleab irteach ar ball, an bean agaib ir cúirge a beid irtig ir aici a beid torach go deo ar bantracht Ulad ag dul irteach i dTig Mhidchuarta. Da mait liom an méid sin d'innsint duit-se, mar ir duit ir cóir torach a beit agat ar bantracht Ulad go léir. Ná leog ort gur innsear duit é, ac biod torach agat orta ag teacht irteach má'r féidir é."

D'imtig Leannabair, agus ni mirbe a rád go raib ri lán-cearaice 'na h-aigne gan torach a leogaint le h-aon mnaoi eile nuair a beidis ag filleab irteach. Ceap ri ná raib fior an rgéil ag aon mnaoi eile ac aici féin, agus d'á brig sin nár beacair di torach a beit aici ag filleab dóib.

Da gearr go dtainig Cimear amach agus a caogad ban coimheacta le n-a coir. Nuair a connaic Dricriu cuige i ir beag ná gur freab sé 'na furde le h-iongnad, mar d'ead, agus le h-alltacht, mar geall ar a h-áilneacht agus ar a h-uairleacht.

"Ó!" ar seisean. "Go dtéigir rián! a bean an fir ir fearr i n-Eirinn! Cimear Fola-caoin! Ni h-aon learamuin é. Ni h-iongnad liom nigte agus uairle Eireann 'sá amáil d'aon-guc ná fuil, agus ná raib fós, ar bantracht Eireann riogan com h-áluinn com h-uasal

ceat-ra. Ire ata 'na mbéal go léir ná, an bárr ata ag an ngréin ar peannaib neime go bruil ré agat-ra ar mnáib an domain, i gcrut agus i nveilb agus i n-uairleacht fola, i n-áilneacht i n-eagna agus i n-urladra.

" Ac féac a fiogan. Tá nío ar m'aigne agus ní foláir dom é d'innsint duit-re. Tá réan áiriste ar mo tig-re anoct. Nuair a berid rib go léir as fillead irteac ar ball, an bean agaib ir túisge cuirfid a cor tar dorus mo tige-re irteac ir aici a berid torac go deo ar mnáib Ulad as dul irteac i dTig Mídúarta. Ire Cúculainn an laoc ir fearr ar Ulcaib. Admuiged Ultaig féin an méid rin, an uile duine aca. Measaim ná bead ré cóir ná ceart ná dleastac gan torac a beit as mnaoi Cúculainn ar mnáib Ulad go léir, as dul irteac i dTig Mídúarta. D'á brig rin, i dtreo go mbead agat-ra an réan ro atá ar mo tig nua anoct, measar gur b'fearr é d'innsint duit."

" Táim buideac díot, a rí," arra Cimear, agus d'imtig rí.

CAIBIDIOL A CEATAIR

bRIATAR-CAT BAN ULAD

Bí an triúr fiogan amuic annsan, agus a caogad ban comaoacta i bpocair gac fiogan díob. Diodar as caint agus as caideam aimsire dóib féin, agus an oidce go bneag acu. Bí gac fiogan de'n triur as macnam 'na n-aigne féin ar conar a bead torac aici as dul tar n-air irteac. Ceap gac fiogan díob nár labair Dhechu ac léi féin, agus ná raib aon fiot as an mbeinc eile ar an réan a bí an oidce rin ar tig nua

Uiscreann. Fé deire d'éirig Feidelm Nuachorde, bean Laogaire Buadaig, agus dain ri reapraid airti féin agus cus ri agaid, go mall, ar an dtig. Ceap ri, ó b'i an céad bean a táinig amach i, go fleamnóc' ri irteach rap ar micid leir an mbeirt eile fillead. D'éirig Leannabair, bean Conaill Cearnaig, agus dubairt ri gur dóic léi go raib an oidce ag dul i nglaire agus go pagad ri féin irteach, leir.

"Tá an oidce ag dul i nglaire," arra Emear, bean Cúculainn. "Tá ré cóm maic againne gan fanamaint annro i ndun ndiaid." Di an criúr riogan agus a dtri caogad ban coimdeacta ag gluaiseact go breag mall péid pé déin an tige. I ndiaid ar ndiaid do géarugdar 'ra triubal. Diodar ag géarugad agus ag géarugad, agus pé deire do ricead an fard a di pé 'na gcoraid. 'Sa ric dóid do dein na riodai go léir a leicéro rin d'focram gur ceap na fir a di irtig gur fluag námad a di ag déanam ar an dtig. Do léim gac fear agus do lámuig a arm gairge. Do bread Seanca 'na furde.

"Stadaid, a Laocrad," ar reirean. "Ili námaid atá cugainn, ac Uiscniu atá tar éir toimirg a déanam amearg na mban a cuaid amach. Táid na mná ag ric péacaint cé ir túirge a beid irtig. Dúntar an dorur láirpeac, nó marbúcaid riad a céile 'ra brúc a beid 'ra dorur acu!"

Do dúnad an dorur. Do buaid Emear 'ra ric d'i céad bean i a táinig cun an dorair. Cug ri a drom leir an ndorur.

"Orgail an dorur!" ar rire. "Ieogcar irteac mé i dtreo go mbeid péan an tige reo Uiscreann agam ó rna mnáib eile!" Do cuig na fir irtig an daint rin láirpeac agus bpeabadar 'na furde, gac fear diob ceapaice ar a bean féin do leogaint irteac roimir na

mnáib eile, i dtreo gur aici a bead réan an tige, 'ré rin ban-rioghnacht ar mnáib Ulad go léir agus torac orca ag dul irteac i dTig Mhidcuarta go deo. Connaic Concubar an fuadar a bi púca.

" Deird droc-obair againn anocht ! " arra Concubar.

Bi Bricriu cuar 'na ghrianán, agus a prón le gloine na fuinneoige, agus bior ar a dá fúil ag fairbe orca.

D'éirig Seanca mac Oilliolla arir, agus buail ré buille de'n clú airgid a bi 'na láim aige i gcoinnib an pola práir órda a bi i n'aice, i dtreo gur h-airigead ar furo an tige go léir an fuaim. Do furó gach fear i n'inead féin láithreac.

" Éirtid liom, a uairle," arra Seanca. " Ni le cat gairge a rocrócar an coimrgar ro ac le cat briatar. Labrad gach bean amuig agus molad rí a fear féin, agus an bean ir fearr a déanfaid an molad ran leogtar irteac ar dtúir í, agus biod an buad aici ar na mnáib eile, agus biod banrioghnacht aici ar mnáib Ulad go léir agus torac orca ag dul i dTig Mhidcuarta."

Do caidh an caint rin leir na h-uairlib go léir, agus do coiligbad, agus rin mar a cornuig an cat ar a dtugtar Briatar-Cat Dan Ulad. Bricriu an t-aoinne amáin nár caidh an focarugad ran leir. Biod, ámdc, go raib mombáid air, bi cuairim láithir aige ná ragad an Briatar-Cat pó-fada roir na mnáib go mbead cat roir na fearaib le h-arm a bead nior cruadha agus nior géire 'ná caint dan.

Annran do glaoid Seanca mac Oilliolla ar an dtriúr rioghan, agus dubairt ré le gach bean diob fearann amuic ar agaid na fuinneoige 'na raib a fear féin lartig de. Deineadar ran. Cainig bean Laogaire Buadaig ar agaid na fuinneoige 'na raib Laogaire lartig de.

Táinig bean Conaill Cérnaig ar aghaidh na fuinneóige 'na raibh Conall Lartig de. Agus táinig Cimbaeth ar aghaidh na fuinneóige 'na raibh Cúculainn Lartig de. Mar sin bí nadhaire ag gach nioghan ar a fear féin.

"Anoir," arsa Seanca, "geobaidh gach bean aghaidh caoi ar a fear féin a mholadh cun a toile féin, agus déanfaidh Conchubar agus righe Ulad breithniughadh eadarraibh, agus an nioghan go dtabharfaidh riadh an buaidh bi ir aici beidh fean an tighe nua fo Dhiubhfeann, agus beidh torach aici ar bantracht Ulad go deo, ag dul irteach i dTig Mhidhchuarta nó irteach i dtig nioghe nó nioghna. Glaodhaim ar dtúir ar feidhlim Nuachroidhe, bean Laoghaire."

Do labair Feidhealm. Do tóg ri a guth go h-árd agus go glan agus go ceólmhar. Do mol ri a fear go brioghmhar. D'innis ri a ghniomharta gaile agus gairge. Tairbeáin ri cad é an cúis gur thug uairle agus Laochradh Ulad Laoghaire Buadhach mar ainim air, agus nior fág ri gan innsint dóibh nár thaoghal go dtabharfadh uairle agus Laochradh Ulad an ainim sin air mura mbeadh a fior a beith aca go raibh an ainim tuillte go maith aige. Annsan do mol ri a h-athair agus a máthair féin, agus a sinsear, a n-uairleacht agus uairleacht a sinsir, a cruth agus a h-áilneacht féin, agus conus mar a tugadh Feidhealm Nuachroidhe mar ainim uirri mar ghell ar áilneacht a cruitha agus ar feadhar a dealbha agus ar bhlát a ghrianha. Ach d'aithnigh ri go raibh an cathmile, Laoghaire Buadhach, lámh-dhearg, a chuir ár agus dearg-fuadhar cóm minic ar námhaidh Ulad, lán-maith a thóicin di. Nuair a bi deire fáidhte aici, ire fuu a mear cáth, nár fág ri aon nith le rádh as na mnáibh eile. Agus d'á méid a thubairt ri, agus d'á feadhar a labair ri, do chuig Conchubar agus Seanca, agus gach duine a bi ag éirteacht léi, ná thubairt ri focal ná raibh fior.

Dí Dhiarmu 'na ghrianán féin, ag faire uirci agus ag éirteacht léi, agus a fhón le gloine na fuinneóige agus díor ar a dá fúil.

Glaoid Seanca ar Leannabair, ar mnaoi Conaill Cearnaig.

Do labair Leannabair, agus má ba mait é gut na mná eile di gut na mná so cóm mait leir, dar le cách. Di gut feidilme ámo, glan, ceolmar. Da deacair locht fágail air. Ach di gut Leannabair níor buige agus níor cneasda agus níor gradhmaire 'ná é. D'admuig sí ar dtúir gach a noubairt an bean eile i dtaob gaile agus gairge Laoghaire Duabaig. D'admuig sí áilneacht cruta agus uairleacht rinnin na mná eile. Annsan d'áirim sí a rinnsear féin, agus cairbeáin sí go rabadar níor uairle. Cairbeáin sí é i dtreo nár b'féidir d'aoinne a di ag éirteacht léi é féanadh. Annsan do cairbeáin sí, má tugad "Duabach" mar ainim ar Laoghaire, díodh gur ainim mait é, gur tugad ainim ab fearr 'ná é ar Conall. Go dréadfad laoch beit buadach gan beit ceárnach, ach nár d'féidir do laoch beit ceárnach gan beit buadach. Nuair a cuirfead laoch an fuag ar náimad nár mirde "Duadach" a cabairt mar ainim air, ach nár dleagtach "Ceárnach" a cabairt mar ainim air muna dtugad ré cinn na náimad leis tar éis catha. D'áirim sí dóib annsan go h-áluinn conus a díodh Conall Ceárnach i dtosrach an catha i gcómnuide nuair a díodh fróigte Ulad ag dul i geall, agus nuair a dídir ag filleadh ó'n geall conus mar a díodh Conall ar deire i gcómnuide, ag coraint na fróg ar cúis na náimad. Tuig Concubar agus Seanca agus uairle Ulad go léir go raib fan díor i dtaob Conaill Cearnaig, agus go raib an buad aige ó Laoghaire 'ra ríd rin. Annsan d'áirim Leannabair Meargeadra agus na laoidra mora eile a díodh ag

creaċaḋ na n-Ulaḋ agus aṡ ṫéanaṁ éirliṡ orṫa ṡo ṫrí ṡur maiṙḃ Conall Ceárnaċ iaḋ, 'na ṅuuine a'r 'na ṅuuine, i ṡcómraċ aonḟir. Do ṫuiṡ Conċuḃar agus uairle Ulaḋ ḟirinne na cainṫe ṙin, agus nuair airiṡḋar an ċaint ċuiṙeaḋar ṡáir ṁaoiṁṫe agus ṁoltа ṙuar, i ṫṫeo ṡur éiriṫ an tiġ nua agus an talam ṙéi.

"I ṫṫaoḃ áilneaċta mo éruṫa-ra agus maire mo ṙṡiaṁa agus binnir mo ċainṫe agus m'urlaḃra," arṙa Leanna-ḃair, "ṡáṡaim an níḋ ṙin ṙé ḃṙeiṫ na n-uaṙal atá aṡ éirteaċt liom, agus ṙé ḃṙeiṫ ṙear Éireann. Ir ḋóiċ liom ṡo nḋéarṙaiḋ riaḋ, ḋ'aon ṡuṫ, ṡur ḋóṁ-ra ir ḋual agus ir ḋleaṡtaċ coṙaċ ar ḃantṙaċt Ulaḋ ḃeiṫ agam aṡ ḋul irteaċ i ḋTiġ Miḋċuarta"

Do ṙtaḋ ṙí. Ḃí ṙeaṙṡ aṡ teaċt ar laoṡaire agus ar a ṁnaoi. Ḃí Briciu 'na ṡruṅán, agus a ṙrón leir an ḃruinneóiṡ, agus bior ar a ḃá ṙúil, agus ḃoḃ' ḟuiṙṙṫe aiṫint air ṡo ṙaiḃ ṙúil aiṡe náṙ ḃ'ṙaḋa ṡo mḃeaḋ toiṁmeaṙṡ ṡo ṫiuṡ aiṡe 'na ṫiġ nua, ṗé ṙéan eile ḃeaḋ ar an ḋtiġ ná ná ḃeaḋ.

Ṡlaoiḋ Seanċa ar Emiṁ. Ḃí ṙí 'na ṙeaṙam ar aṡaiḋ ḟuinneóiṡe Ċúċulainn amaċ. Ċóm luaṫ agus ḃo ṡlaoḋaḋ ar a h-ainm ḃí an tiġ ṡo léir ċóm ciúin agus ḃá mḃa ná ḃeaḋ ḋuine iṙtiġ ann. Do labair ṙí ṡo ḃṙeaṡ ṙéiḋ, ṡo ḃoṡ agus ṡo binn agus ṡo blaṙḋa. Níor labair ṙí árḋ, aċ ḃo h-aiṁṡeaḋ an uile ḟócal uaiṫi inṙ ṡaċ cúinne ḋe'n tiġ. D'áiṁ ṙí aṁáṙ ṡaċ níḋ ḃá ṅḋubairṫ na mná eile i ṫṫaoḃ Laoṡaire agus i ṫṫaoḃ Conaill Ceárnaiṡ, agus ḋ'aonċuiṡ ṙí le ṙirinne ṡaċ ḟocal ḋ'ár labṙaḋar. Mol ṙí an ḃeiṙt ċóm maiṫ agus ḃo mol a mná ṙéin iaḋ. Maṙaṙ ċuiṙ ṙí leir an molaḋ níor ḃain ṙí uaiḋ. Annṙan ḃo luiṡ ṙí ar ṡnuomarcaiḃ Ċúċulainn ḋ'áiṙeam. Ṫorniuiṡ ṙí leir an ṡeċaḋ lá ṫáiniṡ ṙé ṡo

h-Eamain agur gan é ač 'na leanb, agur d'innir ri conur a čuir ré an cluiče, i n'aonar, ar macraib na h-Eamna agur tri caogad acu 'na coinnib. D'innir ri dóib conur mar a lean ré Cončubar agur uairle Ulad go teaglač Čuilean Ceard, agur conur maib ré an fearčú mór a čuirfad rgannrad ar čéad fear. D'innir ri dóib conur mar a glac ré arm gairge ó Cončúbar, agur conur mar d'imčig ré an lá céadna ó-dear go Dún mic Neačtain Sgeine, 'ra dúčaig iaračta; agur conur mar a maib ré an triúr laoč calma a bi 'ra dún ran, an triúr náman ba tréine agur ba mearra d'á raib ag Ulcaib riam, an triúr a deinead a maoideam go raib nior mó d'Ulcaib marb acu féin 'ná a raib beo i gČúig' Ulad diob. Bi a fior ag Laogaire agur ag Conall nár dein aonne acu féin riam aon gniom dob' féidir a čur i gcomparáid leir an gniom ran. Bi a fior ag Cončubar agur ag na h-uairlib go léir a bi láidreač go raib ran fior. Agur do čuigeadar go léir, leir, an buaid a bi ag Čúčulainn inr na gniomarčaib go raib ré ag Eimir 'ra čainc. Bi uaban agur fearg agur éad ag teačt go cruag ar Laogaire agur ar Conall. Bi Bricriu 'ra bruinneóig ag fairge orca, agur bior ar a bá fúil, agur nar leir nior b'fada go mbead toirmeargg ann.

Nuair a bi na gniomarča molta ag Eimir, do mol ri an fear féin. Do mol ri a ceann agur a guaine agur neart a gág, a gnúir áluinn, a deadram agur a dealb agur a déanam; conur mar a bi ré cómač, cumarač, cruaid, calma, ó bačar a cinn go bonn a coise. D'aiirm ri na cleara uaibárača a deinead ré ná féadfad aon fear eile i n-Eirinn a déanam.

"Ni'l," ar rire, "ač clearaideačt ban i gclearaib laoč Ulad i n-aice mo čéile-re."

Nuair airig na h-uairle go léir an focal ran do cuigeadar gur cruaid an focal é, ac má ba cruaid gur b'fior é. Agus do cuig a raib láidreac, roir riograd agus bantracht, ná raib aon bheit i n-aon cor ag an mbeirt ban eile ar Eirinn, i bfearrain, i gcruc, i n-éirim aigne, i mirleacht urlabra, ná i n-aon tréit de rna tréitib riogda eile a cuir ór a gcionn go léir f.

Nior féad Conall ná Laogaire foirdeam le n-a cuillead. Do rug Laogaire ar a claideam, agus dirig ré ar dorus a gearrad amac tré caob an falla cun a mná féin do leogaint irteac, i dtreo gur aici bead féan an tige. Nuair a connaic Conall an méid rin cear ré gan torac a leogaint le mnaoi Laogaire, agus do rug ré ar a cuaig cata, agus dirig ré ar dorus a gearrad amac cun a mná féin do leogaint irteac. D'fearr an cuaig cun na h-oibre 'ná an claideam. Do dubuig agus do gormuig ag Dricriu cuar 'na griandn nuair a connaic ré an claideam agus an cuaig ar riubal i n-aonfeacht, agus aomad a tige nua d'á gearrad go tiug.

Nuair a connaic Cúculainn cad do bí ar riubal ag an mbeirt eile nior dein ré ac cromad rior 'ran áit 'na raib ré, ar agaid Eirinne irteac, agus greim a bheit ar fail dunaid an tige. Le méid a nirt do tóg ré an trail, agus a raib de caob an tige anuas uirci, ruar ó'n talamh ar fad; i dtreo ná raib bata ná pola ná fuinneóg 'ra tig ná raib iompuigte ar a muineac, agus go raib padarc ag an gcuideacrain ar an rréir amac trid an orgailt a deinead ré caob an tige. Cáinig Eineap agus a caogad ban, agus dá caogad ban na beirte eile, irteac trid an orgailt rin. Nuair a bíodar irtig do rgaoil Cúculainn uaid an trail. Do cuic

an trail agus a raib anuas uirri tar n-air i n'inead féin, ac le meadaigin an falla cuaid an taob ran de'n tig react dtroigte i dtalam; i dtreo, ma bi an tig go léir ar a díreac roir an fard a bi an falla anáirde ag Cúculainn, go raib an tig go léir ar a díreac riar nuair a cuit an falla tar n-air, agus nuair a cuaid an trail buinn react dtroigte i dtalam.

Nuair a dóg Cúculainn anáirde falla an tige, agus nuair a cuiread gach aon rud ar a díreac, do cuireadh gruanán Bricreann ar a díreac, ac leir an dturainn a fuair an tig nuair a leog Cúculainn uaid a greim do cuit an gruanán.

Nuair a cuit an gruanán cá gcaidri Bricriu agus a riogan ac irteac i lár an tralacair ameasg na gcon!

D'éirig Bricriu. Bi cuilaid ralacair air ó mullac talam, i dtreo ná h-aicneóc' a mádair féin é dá breicread ri é. Do luid ré agus buail ré a bara. Do rug ré mór-cimcealt an tige. Do luid ré agus do béic ré nior mó nuair a connaic ré go raib an tig go léir rompuigte ar a díreac agus leat-ceann air, agus nár b'fior cad é an neomat a bead ré ar lár ar fad. Cainig ré go dorus an tige, agus é ag sol 'r ag blaocraig agus ag greadad a dá bar. Bi oiread ran ralacair air nior h-aicnigead é go dti gur labair ré. Com luat agus d'aicnigeadar é cuireadar luig magaid ruar.

"Faire, faire a Ulaig," arra Dubcac Daol, "dá mbead duine agaib féin 'ra riocht 'na bruil Bricriu nior mait leir daoine beic ag magad réi."

Bi Cimear tar éir imteact amach agus riogan Bricreann tabairt léi irteac. Bi an riogan bocc ag dul ó laige go laige, agus Cimear 'sá tabairt air a.

Cuaiḋ Bricriu go lár an píġ-tiġe agus d'féaċ 'na timceall orċa.

"A Conċubair," ar reirean, "agus a ṁoġaiḋ Ulaḋ, ní h-é mo leas a ḋeineas-sa nuair ollmuiġeas fleaḋ ḋaoiḃ. Is measa liom-sa mo tiġ breaġ 'ná a ḃfuil an traoġal agam laṁuiġ de. Cuirim anoir de ġearaiḃ agaiḃ-re gan ól ná ite ná coṁlaḋ ḋéanam go gcuire siḃ mo tiġ arís, go tiġeaċ ḋaingean, 'sa ċruċ 'na raiḃ sé ṁóraiḃ nuair a táinġeaḃair annso ċun na fleiḋe seo caiteam."

Nuair airiġ Dubḋaċ Daol an méro sin níor ṫan aon ṫonn ġáiri air ná aon ṫonn ruiltċ. Ní luġa 'ná mar ṫan ṫonn ruiltċ ná ṫonn ġáiri ar aon ḋuine ḃ'á raiḃ ann.

Ḃi 'ṫiar acu go maiṫ ná féaḋfi na gearra san do ṡárugaḋ. D'imtiġ na fir móra, láiṁiġe go léir amaċ ar an mbriġ, agus táinġeaḋar ċun na h-áite 'na raiḃ an balla d'éis ḋul síos inna talam. Cuireaḋar go léir a láṁa agus a ngualine leis.

Tuġaḋar an focal ḃ'á ċéile, agus ḃaineaḋar tarrac go teann i n-aonfeaċt ar.

Teip orċa oiread agus boġaḋ baint ar. Tuġaḋar féi arís agus arís eile. Ḃeaḋ ré ċóm maiṫ acu leiṫ ag carad le Carraiġ na gCearrḃaċ do boġaḋ ar an talam!

D'féaċaḋar ar a ċéile agus d'féaċaḋar ar an mbriġ. Ḃ'éigean ḋóiḃ éiriġe ar. Ḃi an tséal go h-ainḋeir acu. Níor ḃ'féidir ḋóiḃ éiriġe agus imeaċt aḃaile. Sáraiġ' san na gearra. Ní raiḃ acu le ḋéanam aċ ruiḋe síos ag féaċaint ar a ċéile, gan ite gan ól, agus an biaḋ agus an deoċ ar a n-agaiḃ amaċ! Ḃíoḋar 'na ruiḋe mar sin ar feaḋ tamaill, ag féaċaint ar a ċéile, agus Bricriu i lár an tiġe ag féaċaint orċa, agus gaċ aon cruit-féaċaint aige anoir a'r aris ruar móra-

timceall ar a tig breag, agus an tig go leir cam, mar a bead long a bead as geillead do'n gaoit.

Do labair Seanca. "A pigte agus a uairle Ulad," ar seisean, "ni feicim-se go bfuil le deanam agaib ac an t-aon nid amain, 'se sin, an fear a dein an tig do camad a iarraid air a dimugad arir. Mura nteinid Cuculainn an tig a dimugad ni'l an fear san deo ar talam an domain a déanfaid é dimugad."

Dailigeadar go leir timceall ar Cuculainn agus gromadar ar tacant air an tig a dimugad. Chuaid Bricriu 'sa tacant leo.

"O, a Cuculainn," arsa Bricriu, "a rig-laoic Eireann, mura nteinir-se mo tig a dimugad ni'l aon fear 'sa domain a déanfaid é, agus táim creadta go deo ma fagtar an tig cam, riar, mar atá sé anoir."

"Ni h-é do tig ir cár liom, a Bricriu," arsa Cuculainn, "ac Conculiar agus uairle Ulad beit annsan gan biad gan deoc mar geall ort féin agus ar do tig agus ar do geara."

D'imtig Cuculainn amach agus cuir sé a dá laim agus a guala sé taob an tige, ac má cuir do teir air é bogad ar an talam. Bi átar ar laogaire agus ar Conall nuair a connacadar an méid sin. Chuig Cuculainn an t-átar san. Chuig sé, leir, go raib Emear agus bantracht Ulad ag féacaint air, agus go mbead buaidirt ar Emir dá tteipead an gniom air. Annsan tio mactnaim sé i n'aigne ar a cairdib fein agus cainig a meanma cuige. Annsan cainig air an t-acrugad cló ar a tteigti riartrad. Nuair a cagad an riartrad san air ir amlaid a cagad erid agus oibrugad ar a ballaib beaca agus ar a copp go leir. Searuigead gac puibe d'á gruaig amach ó n-a ceann cóm tiread le snáthaid, agus cirt bron dearg fola ar bárr gac puibe. Do léimead

rúil leis labhairt d'á chéann, agus do fhoigsí an trúil eile fiar 'n-a choisceann. D'oibhfeadh a dá chorpán agus bíodh cuibhe le n-a béal. Nuair a cuireadh fé an fiarfhadh fan de ni bíodh aon teora leis an neart a thagadh ann. Nuair a cheap air an falla tógáilte fuar cáinig an fiarfhadh air. D'oibrig fé amach ann ar feadh tamaill. Annsan chuir se de é. Chóm luath agus chuir fé de é, chuir fé a dá lámh agus a ghuala amach leis an bhalla, agus thug fé thaob an tighe láithreach aniar ar an dtalamh i dtreo go raibh an tig go léir chóm díreach agus bí fé ar dtúir. Annsan do fuair an chuideachta amach chun bíd agus chun tighe, agus bí raoghal ruairc acu an chuid eile de'n oidhche sin. Ni h-innsfeadh 'sa sgéal conus a chaith Dhiarmuid an chuid eile de'n oidhche. ná ar charraing fé chuige aon cheard eile chun tuilleadh toirmisg do théanam. Ni h-innsfeadh cé'cu ar cuireadh fuar an ghuanán amach nó nár cuireadh. Deir an sgéal gur fuair Conchubar agus fighe agus uairle Ulad ar thaob de'n fhig-theach, agus fuair na fhoghna agus na mná uairle go léir ar an dtaob eile, i bhFeadhain Mhughaine, bean Conchubair, agus go raibh fuit agus fuaimeadh acu go léir, ag ithe agus ag ól agus ag caitheamh aimsire, ach ni'l aon chuimhne ar cár chaith Dhiarmuid an oidhche.

CAIBIDIL A CÚIG

AN LIATH MACHA

Ni fhó-fada do bean an chaint agus an fuit ag na mnáibh nuair a bí gach bean de'n chuid, bean Laoghaire agus bean Conaill Cearnaigh agus bean Chúchulainn, ag moladh a fir féin chóm mian agus bíodhar fear ar leoghadh

irteac iad. Bi na fir ag eirteacht leo, agus bi tuit agus formad agus fearg na bfear ag eirge. Do tugad fé ndeara gur fleamnuig Cuculainn ar an gcuideachtain cap éir an tige a bimugad dó, agus go raib fé imtige an faid a bi furmor cainte na mban ar riubal. Cainig fé irteac agus Cimean 'ga molad, agus i ag áireamh a gniom agus ag ainmniugad na gclear a deinead fé. D'féac fé ar an mbeirt eile. Bi agaid bán ar gac fear acu le neart tuca agus formaid. Connaic Seanca mac Ollolla go raib drog-obair ag teacht. D'éirig fé agus do labair fé.

"A fiogna uairle Ulad," ar reirean, "fógraim fiocáin oraib! Ná biod aon iongnad oraib mar geall air rin, a fiogna uairle. Ni'l droid ná acrann agaid d'á déanam ac caint caoin cneasta, ag molad na bfear a cuilleann an molad. Ac fógraim fiocáin oraib, a fiogna. Má'r cneasta i bur gcaint ni cneasta an torad beid uirri má leanann rib oi. Caint de'n trómi ran ag teacht ó mnáib áluinne uairle iread tarraingeann catanna fuilteaca inir curaidid tréana. Ir fearr an triocáin a d'fógairt oraib-re anoir 'ná beit a d'iarraid na fiocána d'fógairt ar na fearaib ar ball. D'á brig rin fógraim fiocáin oraib, a fiogna uairle Ulad."

"Ni féidir dóm-sa, a Seanca," arsa Cimean, "gan labairt ar éricid Cuculainn. Ir mé a bean, agus cé molfaid a éricte mura molad-sa iad? Cé áirmeócaid a gniomarca gaile agus gairge mura n-áirmiugead-sa iad? Cé áirmeócaid a cleasa lúc mura n-áirmiugead-sa iad? Cleasa nár dein curad eile a teitéid riam rop i n-Éirinn. Cé connaic riam fór curad ag déanam an uball-clir a deineann Cuculainn? Nó an riabar-clir a deineann ré? Nó cé connaic ó fear eile an

clear a ḋeineann ré leir an ngai bolga? Nó an clear
caiṫ le n-a ngabann ré a buinn as teaċt ċun tailm
tó, bioḋ gur i ndiaiḋ mullaiġ a ċinn a ċuirfeaḋ ré?
Nó an clear le n-a gearann ré é féin ór do ċómair go
dtí ná feaḋaraiḃ cé'cu a ċúl nó a aġaiḋ beaḋ leaṫ?
Nó an faoḃar-clear a ḋeineann ré le n-a ċlaiḋeam;
an clear a ċuireann rgannraḋ ar a námaiḋ i gcaṫ,
mar náċ féroir ḋóiḃ iaḋ féin do ċoṁaint ar an
gclaiḋeam ran nuair a bionn ré as caraḋ ċóṁ mian?
Ni féroir ḋóiḃ a fior a beiṫ acu cé'cu ḋíor nó ċuar
nó caṫ é an taob 'na mbionn ré ċun ḋul i ḃfeiṁ oiṫa.
Ni'l cuiraḋ le fáġail i n-Éirinn, a Seanċa, ir féroir
a ċur i gcomparáiḋ le Cúċulainn ar aon traġar cuma,
i n-aon traġar tréiṫe cuirp ná aigne, i n-aon traġar
gnim gaile ná gairge. Da ṁó-olc uaim-re, a Seanċa,
muna ndéanfainn tréiṫe Cúċulainn do moladh mar ir
cóir iaḋ do moladh i láṫair Conċuḃair agus im' láṫair-re
agus i láṫair laoċraiḋe agus banṫraċta Uiaḋ."

D'éirig Conall Ceárnaċ.

"Ir fior do ċaint, a ḃean," arra Conall. "Taġaḋ an
giolla clearaċ ran amaċ annro cuġam-ra go ndeimniḋ
cómrac agus go bfeiceam caṁaḋ na gcleas go léir."

"Ni déanfaiḋ-ra cómrac anoċt," arra Cúċulainn.
"Táim ṁó-ċuirreaċ agus tá an coṁlaḋ am' ṫraoċaḋ.
Tá obair ṁór déanta anoċt agam. Go n-ireaḋ biaḋ
agus go ndeineaḋ mo ṁáiṫ coṁlaṫa agus go gcuireaḋ
mo ċuirre ḋíom ni déanfaiḋ cómrac le h-aoinne. Nuair
a beiḋ mo ċuirre cuirċe ḋíom agam, ni fearr liom fṙóṫ
a beiḋ ar riuḃal agam 'ná ag déanaṁ cómraic aonfir
le h-aon fear gur maiṫ leir cómrac a déanaṁ liom."

Nuair airig an cuireaċta an ċaint rin ó Cúċulainn
cáinig iongnaḋ ana-mór orra. Nior airigeadar riaṁ
roiṁir rin Cúċulainn ag diúlġaḋ do cómrac ré

tuirre a beat air. Do tuigeadar 'n-a n-aigne nár b'foláir nó go dtáinig rud éigin uathbhrat eorra air, agus a rád gur dhúiteig fé an uair sin. Bi iongnadh ar Conchubar agus ar Seanca agus ar Fearguy. Ach ni raib aoinne ba mó iongnadh 'ná an beirt, Conall Ceárnach agus Leogaire Buadach. Ni raib bluire coinne ag Conall leis an nduilteugadh san. Bi oifead san iongnadh air gur imtig an fear de, agus gur fiafraig fé de Cúculainn cad fé ndeár an tuirre go léir a beit air. Nior chuir aoinne eile an ceist céadna, bíodh go raib sí ar bárr a teanga ag an uile duine d'á raib láithreach. Dioubhar go léir, ruip fearaib agus mnáibh, cóir cúin agus ab féidir dóib a beit, féachaint cad 'déarfadh Cúculainn.

"Cad a chuir an tuirre ort, a mic mo deirbhfeachar?" arra Conchubar.

"Tar éis an tige seo do dímuigeadh dom, a athaí," arra Cúculainn, "do cuireadh nidh im' aigne. Mar geall ar an nidh sin a cuireadh im' aigne, d'éaluigeas ar an gcuimeachtain seo agus d'imtigeas orm go dtí go radar ar bruach Linne Léice i Sliabh Fuaid. Ni fada a bíos ar bruach an loca, nuair a táinig amach ar an loch an capall riabh' áilne d'ár leogar mo súil riam air. Nuair a connac é táinig ard-tuil agam greim fágail air agus é cimeadh. Bi sé ag imgiot ar bruach an loca. D'éaluigeas chuige. Nior mochuig sé mé go dtí gur chadar de léim 'n-a muing. Do fhaidheadar mo dá lámh timcheall a muinil. Do gluair sé 'n-a lán-mic. Ni h-ar an loch a thug sé agaid ach ar Mag Breág. Mear sé dul uaim le neart feacha. Cimeadar mo greim. Cuireadar Mag Breág Mide dinn. Cuireadar Muirtre Maga Murtcenne dinn, agus Mag Meadha, agus Cuirreach Clettrach

Ceapna, agur Lia Linne Locapna, agur Fea Feinin Fearsna, Iorrur Domnann, agur Ror Roisne. Niop fásamair mas dé maşaid leadana na n-Éipeann gan sabáil eiti anonn agur anall. Ad cimeádar mo şpeim. Niop rsapar leir an scapall. Fé deire d'éiscean dó séilleáid dom. Do pusar liom é go n-Camain agur dá ré ann anoir go min agur go cneasta. Nuair a cuirfead mo capbad air féin agur ar capall mar é ni beid dá capall cóm maid leo le fásail. Sine fád mo cuirpe. Ni n-ionsnad cuirpe orm. Ni foláir dom coulad déanam rar a nuéanfad aon nid eile. Nuair a beid an coulad ran déanta agam, agur mo cuirpe cupta diom agam, aon fear sur maid leir cómrac fásail uaim deirim-re mo lám agur m'focal dó go mbeid an cómrac le fásail aige, lán a éroide de."

"Cad é an ainim a tabarfar ar an scapall ro a tugair leat ar an linn léid, a Cúculainn?" arra Conculiar.

"Ar an linn léid a tainig ré, a rí," arra Cúculainn, "agur i n-Camain Macá atá ré anoir. Tugtar an liad Macá mar ainim air."

"Tá go maid," arra Conculiar. "Diod 'an liad Macá' mar ainim air. Cá bruil Dricriu?"

Do gladad ar Dricriu agur tainig ré.

"Tugtar a nodcin bid agur leanna do'n cuideacdain, a Dricriu," arra Conculiar, "agur ná labrad aoinne de rna mnáib reo, as molad a fir, go dti go mbeid an flead ro caicte againn."

Do deineád mar rin, agur bi raogal ráin rocair ruairc acu go léir ar fead trí lá. Bi an cuideacta ruaimnearach riorcánta, ac bi an cupad-nir ag déanam buadarta aisne do'n triur cupad, do Conall Cearnac agur do laogaire Buadac agur do Cúculainn.

agus má bí an cuṗaḋ-míṙ ag déanaṁ buaḋaṙta
do'n tṙiúṙ ṙeaṙ, ní baogal ná go ṙaiḃ banṙíogṁaċt
ban Uiaḋ ag déanaṁ buaḋaṙta do'n tṙiúṙ ban.
Cimeaḋ an tṙiúṙ ṙeaṙ agus an tṙiúṙ ban a mbuaiḋiṙt 140
iṙtig 'n-a n-aigne an ṙaiḃ ṙéaḋaḋaṙ é. Aċ do ċaiṙbeáin
an mí-ṙáṙaṁ aigne é ṙéin 'n-a nglóṙ agus 'n-a ngnúiṙ
agus 'n-a gcaint. Ṙé ḋeiṙe do ḃṙiṙ aṙ an ḃṙoiḋne acu,
agus bí gaċ aon ḋeaḃṙaṁ gur geaṙṙ go mbeaḋ an ṙgéal
'n-a ċogaḋ ḋeaṙg aṁíṙ acu. Connaic Conċuḃaṙ an 145
ḃṙoċ-ṙuaḋaṙ a bí ṙé'n ḋtṙiúṙ.

Do labaiṙ ṙé leo.

" Is boċt an ṙgéal é, a uaiṙle Uiaḋ," aṁṙa Conċuḃaṙ,
" a ṁáṫ naċ ṙéiṁiṙ dúinn an ṙleaḋ ṙo a ċuig Ulṁeṁu
ḋúinn do ċaiṙeaṁ aṙ áṙ ṙuaiṙceaṙ gan baggaiṙt aċṙainn 150
agus toiṁṁiṙg a beiṫ coiṫċiannta iṁiṙ ṙinn agus
aoiḋneaṙ na h-aimṙiṙe ṙeo. Duḃṙaḋ leiṙ an ḋtṙiúṙ
aṫá ag éileaṁ an ċuṗaḋ-míṙ an ṙgéal a ḋ'ṙágáilt ṙé
ṁoladh Oiliolla agus Meiḋḃe. Do ċoiliġ an tṙiúṙ
ċuige ṙin. Mearaṁaiṙ go léiṙ go mbeaḋ ṙíoṫċáin 155
agṁainn aṙ an ḋtoiliuġaḋ ṙan. Níoṙ ḃ'ṙaḋa go naḃaṁaiṙ
ṙaḋa go leoṙ ó ṙíoṫċáin. Níoṙ ḃ'ṙaḋa go ṙaiḃ ḋá aḋḃaṙ
toiṁṁiṙg agṁainn i n-ineaḋ aon aḋḃaiṙ aṁáin. Ni h-é
an cuṗaḋ-míṙ aṁáin aṫá le ṙocaṙuġaḋ anoiṙ aċ banṙíoġ-
naċt ban Uiaḋ. Ni ṙoláiṙ a ḋéanaṁ amaċ, ni h-aṁáin 160
cé aige go mbeiḋ cuṗaḋ-míṙ tige Ulṙceann, aċ ṙóṙ
cé h-é an ṙeaṙ 'na mbeiḋ ṙéan tige Ulṙceann aṙá
ṁnaoi, agus banṙíoġnaċt ban Uiaḋ, agus toṙaċ ag
ḋul i ḋtig Miḋċuaṙta. Mearaim-ṙe ná ṙuil ṙeaṙ iṙ
ṙeaṙṙ a ṫéanṙaiḋ na neiċe ṙin go léiṙ do ḃṙeiṫniuġaḋ 165
do ṙéiṙ éiṙt agus do ṙéiṙ ṙiṙinne, gan ṙgáċ gan eagla,
gan báiḋ do ḋuine agaiḃ ṙeaċaṙ a ċéile, 'ná an ḃṙeiṫeaṁ
uaṙal ṙan Cúṙoi mac Dáiṙe. Deiniḋ i ḋtṙiúṙ ḋul ag
ṫṙuall aṙ an ḃṙeaṙ ṙan agus ṙocaṙuiġeaḋ ṙé an ṙgéal

go léir maiṫ agus annsan b'féidir go mbeaṫ ruaiṁneas aga[i]nn."

"Táim-se fárta leis sin, a Árdrí," arsa Cúculainn.

"Táim-se cóm fárta leat," arsa Laoghaire.

"Táim-se cóm fárta le h-aoinne agaiḃ," arsa Conall Cearnach.

"Tá sé cóm maiṫ agat-sa do ṫá capall a ghaḃáil ḋúinn, a Chonaill," arsa Cúculainn.

"Ocón!" arsa Conall. "Conus féaḋfaiḋ mo ṫá capall-sa triúr a ḃeiṫ leo!"

"Is fíor, a Chonaill," arsa Cúculainn. "Tá do capḃaḋ ró-mór, ró-throm, ró-ainḋeis. Ní ḃeag d'ualaċ ar ṫá capall é agus gan a ḃeiṫ isteċ ann aċ tú féin. Is eol do'n ṫúcaiġ, pé áit 'na ngaḃann tú féin agus an capḃaḋ san agat go nḋeineann an ṫá poċ ṫá cláiḋe móra a ḃíonn annsúd so' ḋiaiḋ le feirgint ar feaḋ lae agus lán-ḃliaḋna. Aoinne a ḃíonn an ṫá cláiḋe ní gáḋ ḋó coiméde a fiafraiġe—'Cé gaiḃ annso?' Tuigeann gaċ aoinne a ḃíonn an sian ná fuil capḃaḋ eile d'féaḋfaḋ an sian san a ḋéanaṁ aċ capḃaḋ Chonaill Cearnaiġ."

"An airigeann tú é sin, a Laoghaire?" arsa Conall Cearnach.

"Airigim," arsa Laoghaire, "aċ is cuma liom. Ní féidir aon níḋ de'n tsórd san a ráḋ liom-sa ná lem' capḃaḋ. Tá 'fíor ag fearaiḃ Éireann cad é luaṫ agus éagsaiḋeaċt mo capḃaiḋ-se agus mo capall, ar áraiḃ agus ar ḃántaiḃ, i dtosaċ caċa roim ósaiḃ Uliaḋ nuair a ḃíonn an cómrac dian. Níor leogar-sa tosaċ riaṁ fós le fiġ ná le fuiseġ, i féiḋ ná i n-aċrann, i sceiliḋiḃ ná i sceiseṁiḋeaiḃ agus ní leogfaḋ anoir."

Caibidil a sé

Fear na cleite

Do tugadh cuige a capbad. Do léim sé isteach ann, agus siúd cun siubail é i dtreo go mbeadh an céad imprint ar an sgéal aige do Cúroi mac Dáire. Comáin sé leis, tar Mag dá Gabal, tar Beárna na Faraire, tar Áit Carbaid Feargusa, tar Áit na Mórrioghna, go Caorthann Cluana dá Dam. Níor stad sé go raibh sé thiar i Sliabh Bregh. Táinig ceo annsan air, ceo a bí chóm dubh chómh dorcha san nár b'féidir dó aon circéim eile sluige do cur de.

"Caithfimid fanamhaint annso go nglanaidh an ceo," ar seisean le n-a ara. Do túirling Laoghaire ar an gcarbad. Do sguir an giolla na capaill agus cuir isteach iad i bpáirc bheag féin glair a bí i n-aice na h-áite. Chom na capaill as inghion. Níor b'fada go bheaca an giolla cuige fear ana-mhór, ana-ghránna, agus bata 'n-a láimh aige. Do péin mar a labhann an seana-sgríbinn bí sé go mí-cuibhreach. Deir an sgríbinn go raibh sé mullach-learan, béal-ramhar, bolg-fúileach, gránna, grean-éadanach, srúgánach, malaidhe móra mothalacha air, agus é ana-mhór, ana-láidir.

"Cé leis na capaill seo, a giolla?" ar seisean leis an ara.

"Le Laoghaire Buadhach," arsan t-ara.

"Is maith an fear sur leis iad," arsan fear gránna, agus le linn na bhocal do rádh dó níor thein sé ach breith ar mullach cinn ar an ara agus tiomsughadh ar é léaradh leis an gcleith. Do liúg an t-ara agus do béic sé. D'airigh Laoghaire an t-ara ag béicis. Seo chuca é.

"Cad é an cúis atá agat ar an ngiolla?" arra Laoghaire.

"Cuir fé na capaill 'ra móinféar orm," arran fear Sránna.

"Iompuig orm-sa!" arra Laoghaire.

D'iompuig. Do chonncadar go dian. Níor fó-fada go mb'éigean do Laoghaire teicheadh. D'fág fé 'n-a diaidh a dá capall agus a giolla agus a carbad agus a arm gairge, agus níor stad fé go dtáinig fé go h-Camain. Bí 'fíor ag Conall Ceárnach go raib Laoghaire imcigthe roimis fé féin Cúroi mic Dáire, ac ní raib 'fíor aige cad do bí imcigthe ar Laoghaire. Táinig fé féin 'n-a diaidh 'ra trilge céadna, cum mear agus d'féad fé é, cun go dtabarfadh fé a innsint féin, dar leis, ar ar gséal do Cúroi mac Dáire. Táinig fé cun na h-áite céadna 'na dtáinig an ceo ar Laoghaire.

D'éigean dó stad, díreach fé mar ab éigean do Laoghaire stad. Do gsuir an t-ara na capaill. Cuir fé isteach iad cun forairdeachta 'ra fáire céadna 'nar cuir ara Laoghaire a capaill. Níor b'fada go dtainig an fear mór Sránna cuige agus a cleic aige.

"Cé leis na capaill, a giolla," arran fear Sránna.

"Le Conall Ceárnach," arran giolla.

"Is maic an fear sur leis iad," arran fear Sránna, ag breic ar mullach cinn ar an ara agus ag cromadh ar é léadh. Do béic an giolla agus do gsread fé. Seo cúca Conall. Tug fé agaid láidir ar fear na cleice.

Chonncadar. Bí an fear Sránna, agus gan aige ac an cleic, fó-láimh do Conall. D'éigean do Conall teicheadh le n'anam díreach mar ab éigean do Laoghaire teicheadh. D'fág fé 'n-a diaidh ag an fear mór a dá capall agus a carbad agus a ara agus a arm gairge, agus níor stad fé go dtainig fé go h-Camain Iliaca.

Do ghluair Cúchulainn i ndiaidh na beirte eile, ré théin Cúrói mhic Dáire.

Ceap ré go raib an beirt eile roimis amach, agus nár
baoghal ná go dtiocfadh ré ruar leo. Bí an dá capall 65
aige dob' fearr a bí i n-Éirinn riamh; an Liath Macha, an capall a thug ré leis ar an linn léith an oidhe úd a cuireadh an tuirse air, agus an Dubh Sainglenn a rug ré leis a' loch Sainglenn ar an gcuma gcéadna thráth éigin roimis rin. Chomáin ré leis i ndiaidh na beirte 70
eile, an triúr chéadna. Shroir ré an áit 'na dtáinig an ceo ar an mbeirt eile. Ni túirse bí ré 'ran áit 'ná mar a lion an ceo 'n-a timcheall, i dtreo nár b'fhéidir dó aon chircéim eile de'n triúr chur de. Thúrling ré ar an gcarbad. Do rgaip Laogh mac Riangabra na 75
capall, agus chuir ré irteach iad chun forairdeachta 'ra fháire chéadna, direach mar chuireadh capall Laoghaire agus capall Conaill. Nior b'fhada go bheacaid Laogh chuige an rpreallaire gránna mór agus a cheist 'n-a láimh aige.

"Cé n-é chuca?" ar reirean le Laogh. 80

"Ni'lim gan tigearna," arra Laogh, "an fhaid atá Cúchulainn 'n-a tigearna agam."

"Tá tigearna maith agat," arran fear gránna, ag théanamh air anonn agus ag bheith ar mullach chinn air agus ag diphuighadh ar é léaradh leis an gcleic. Do 85
bhéic Laogh agus do rgread ré agus do liúigh ré. Seo chúca Cúchulainn féin. D'iompuigh an fear mór ar Chúchulainn. Do chrotheadar go dian ar fead aithad. Fé dheire do buaidh ar an bhfear mór. Nuair a bí ré thaoscta, tháirte, buailte amach do ghéill ré. 90

"Táinig beirt rómat anuro," ar reirean, "agus chuireadar a n-eachaid 'ra fháire rin. Do chrothear leo agus do theitheadar uaim agus tá a n-eachaid agus a n-airde agus a n-arm gairge agam."

"Cé'r b'iad an beirt rin?" arra Cúchulainn.

"Conall Ceárnach agus Laoghaire Buadach," ar Feirgen, "agus tabarfad-sa duit-se anoir eachtra agus carbaid agus airm gairge agus giollaide na beirte rin, agus beir leat go h-Eamain iad, agus ir mór an iongnadh liom-sa má theineann an beirt rin a cuilleadh cur irteach ort-sa i dtaobh an churadh-mhír."

Annsan d'imthigh an fear sranna a' radharc Chúchulainn agus do slan an ceo.

Dubairt na daoine a d'aithigh an méid rin de'n sgéal 'n-a diaidh san gur b'é Cúroi mac Dáire féin an fear sranna, agus go raibh 'fhior aige an triúr a theicht as dul fé n-a théin, agus cad a bi uatha, agus gur b'amhlaidh a táinig sé rómpa mar rin ar an slighe chun a tairbeáint dóibh go roiléir cé dó gur cheart an churadh-mhír a tabairt. Ba'r doman é do táinig Chúchulainn go h-Eamain, agus na trí carbaid aige agus na capaill agus na h-arraide agus na h-airm gairge. Chuig sé a scarall agus a scarbaid agus a n-arraide agus a n-airm gairge do'n theirt eile, agus táinig an triúr go Dún Rudraighe, go tig Bhricreann mar a raibh Conchubar agus flaithemh Ulad. D'innis sé an sgéal go léir ór comair na cuideachtan.

"Is leat-sa an churadh-mhír, a Chúchulainn," arra Bricriu. "Is roiléir ar dhuit nginiomartaibh nár dleaghach d'aonne agaibh-se dul i gcomórtas leis," ar Feirgen leis an mbeirt eile.

"Ni fhior duit-se an cáinte rin, a Bhricriu," ar Riabhradan. "Tá 'fhior againne go maith gur duine éigin d'á cáirdibh fein a táinig ag cabhruighadh le Cúchulainn agus ag imirt fill orainne, i dtreo gur chuige do rugadh an churadh-mhír agus nách dun aonne againne. D'á bhrig rin ni fhaghaimidh-ne cóir leis an churadh-mhír."

Bí Conchúbar agus uaisle Ulad ar feadh adhbha a d'iarraidh an fséil a focaruigadh, ach do cheap orca. Fé deire d'éigean dóib dul fiar ar an seana-focaruigadh, an fséal d'fágáilt fé mhalad Meidhbe agus Oilliolla, nó fé mhalad Chúroi mic Dáire. (Ní raibh 'fhios ag aoinne an uair sin gur b'é Cúroi mac Dáire an fear gránna úd a bí 'na ceo).

"A rígte agus a uaisle Ulad," arra Conchubar, "ní feicim go mbeadh aon bhreith againne ar an níth reo do focaruigadh. Measaim go raibh an fséal focair; mear bhfiriu é; mear gach aoinne uaral agus ireal é, nuair a h-innfeadh duinn gur buaidh Cúchulainn ar an bhratach agus nuair a chuig fé leis go h-Eamain, ní h-amháin a thá capall agus a carbad féin agus a arm gairge, ach 'n-a theannta san capaill agus carbaid agus araidhe na heirne eile. Measaim ná beadh aoinne ba cúirte molfadh an curadh-mír dó 'ná Laoghaire agus Conall féin. Ach ní mar sin atá, a fhlaithfhadh agus a mhór-uaisle. Deir Conall agus Laoghaire nách le neart lámh a buaidh Cúchulainn ar an bhratach, ach gur b'amhlaidh a fuair fé congnamh ó thuinn t'á cairdibh fíthe, agus murab mbeadh an congnamh san ná buadhfadh fé ar an bhratach. Más fíor an rud adeir Conall agus Laoghaire, ní cóir a chóigaint orca nach fonn leo an curadh-mír do leogaint uatha go dtí go mbeidh deimhne acu air gur b'é Cúchulainn an laoch is fearr. Ní féidir an deimhne sin a t'fágail i gCúig' Ulad. Tá dtuigainn-re mo bhreith ar an fséal, agus an curadh-mír a tabairt do Chúchulainn, déarfi láithreach gur le bárr do Chúchulainn a chuigar an bhreith. Tá an bárr againn go léir le gach fear de'n fhrúr. D'á bhrígh sin ní cearr t'aoinne againn a bhreith a tabairt 'na fséal. Ní feicim go bhfuil againn le déanamh ach an rud adubairt Seanchá mac Oilliolla ar

dtúir, an tríúr do cur riar as triall ar Oilioll agus ar Medób go Cruachain Aoi agus leagaint d'Oilioll agus do Medób an curadh-míp reo tige Ulcheann do Cabairt do'n laoc ir fearr díob. Ni mór nóm-ra féin agus d'á bruil annro d'uairlib Ulad dul riar i n-aon-feacht leir an dtriúr. Ni gnó ró-chearta d'aoinne an breichniugad ro déanam. D'féidir go mbuilfóc' Oilioll do'n breichniugad déanam dá mba ná beadh as dul riar as triall air ac an triúr féin. Nuair a cídfid ré féin agus Meadb rinn go léir as déanam orca ni h-é mo cuairim go mbuilfócaid riad do'n breichniugad déanam."

CAIBIDIOL A SEACT

AN TURAS GO CRUACAIN AOI

Do rocarnigead air rin. D'éirig Conchubar agus riograd Ulad agus cuireadar iad féin i gcóir cun gluairte, díreac mar a deineadar nuair a díodar as teacht ó Eamain Macha go Dún Rudraige, go tig Ulcheann. Da mór agus dob' áluinn an radharc iad as gluaiseacht. Díod na daoine as teacht ar na cnocánaib as féacaint ar an radharc agus as déanam iongnad de, agus bí an radharc ran mar adubar cainte acu eatarra féin ar fead mórán aimsire 'n-a diaid ran. Bí aicne as na daoine go léir ar Conchubar, agus ar Feargus mac Róig, agus ar Laogaire, agus ar Conall Cearnach, agus ar Cuchulainn na n-uaral a bí 'na gluaiseacht, agus díod na daoine 'gá dtairbeaint d'á céile.

" Féach!" adeirdir, " an fear breagh ran 'na carbad

orda; rinn Conchubar. Agus an fear mor cumarach ran i n-aice Conchubair, rinn Fearghus. Agus an beirt rin ar torac, rinnad Conall Ceárnach agus Laoghaire Buadach. Ach cá bruil Cúchulainn?"

Ni raibh Cúchulainn le feirgint. Bhí ré ag tairbeáint 20
cleas do bantracht Ulad, agus do fhleamhnugh an phoghad chun riubhal a gan fhios dó. Nior bheag d'iongnadh na cleasa a dheinead ré. Dheinead ré cleas ar a dtugtí uball-cleas. Bhíodh naoi gcinn de liathróidibh beaga 25
iarainn aige, agus bhíodh ré 'gá gcaitheamh anáirde agus 'gá gcur ó láimh go láimh.

Bhíodh naoi gcinn de ghaothannaibh beaga aige agus bhíodh ré 'gá gcaitheamh anáirde ar an gcuma gcéadna, agus 'gá gcur ó láimh go láimh, agus ní thaoghal go mbuaileadh ré a láimh ar aon bhior de rna naoi mbeagaibh. Bhíodh naoi 30
gcinn de rseanaibh aige agus faobhar ar áilneacht orda, agus bhíodh ré 'gá gcaitheamh anáirde agus 'gá gcur ó láimh go láimh, agus ní leogadh ré a láimh ar faobhar aon rseine acu. Annran bhíodh na naoi n-ubla agus na naoi nghaothanna agus na naoi rseana anáirde i 35
n-aonfeacht aige, agus é 'gá gcaitheamh anáirde agus 'gá gcur ó láimh go láimh, agus ní leogadh ré bhoth mearghadh ar a céile ná ceann acu do chuitim ná a láimh do ghearradh.

Bhí an cleasaireacht ran ar riubhal aige, agus bantracht 40
Ulad ag faire air, nuair a táinig a ama, Laogh mac Riangabra, chuige agus fearg air.

"Ó, a Chúchulainn!" ar seisean, "a fir mheara! Tá teipe leo' ghniomharaibh gairge go leo! Tá Conchubar agus rioghradh Ulad i gCruachain um an dtaca 45
ro agus taoi-se gan curadh-mir!"

"Nior mhothuigear an aimsir ag imtheacht, a Laoigh," arsa Chúchulainn. "Inmill an caoldad duinn." Do bhí.

Do shuaireadar. Bí an sluagh i mBreagh um an dtaca san, ac do cuir Cúculainn a leicéro sin de luas coisrideacta ar an liac Macha agus ar an nDub Saingleann go ndeisceadar tsearna Cúig' Ulad go léir, agus tar Sliab Fuait agus tsearna Magha Breagha, agus go raib carbad Cúculainn ar torac na slóg agus iad ag déanamh ar Chruachain Aoi.

Leis an mbuinne agus leis an bruadar agus leis an nsluaireacht a bí fé dhúnib Ulad ag déanamh ar Chruachain Aoi bí fuaim agus fotham 'sa speir, agus bí an talamh ag crith agus ag luargad. Do chit síg-teaglach Meidhbe agus Oilioilla i dtreo sur cuit na h-airm a bí ar crochad ar na fallaib agus go rabadar sgaiptce ar an dtalamh, agus táinig sgannrad agus anaice agus crith cor agus lám ar muintir an síg-teaglaig, i dtreo sur cuma iad, mar adeir an seana-sgribhinn, nó 'cuncar fri sruth', 'sé sin cor luacha i lár abann agus uisge na h-abann 'sá carad agus 'sá fniom agus 'sá fuacad. D'aitig Meadhb an fotham agus connaic sí an 'cuncar fri sruth'. D'féach sí suas 'sa speir.

"Is aic an fuil é sin!" ar sisi. "Tóirceas agus an speir glan! Ó Sadhar-sa Chruachain ni feaca a leicéro sin go dtí indiu."

D'imtig Fionnabair, ingean Meidhbe agus Oilioilla, suas cun an sgiathain a bí ór cionn sárdoruis an dúna agus d'féach sí 'n-a timcell.

"A mháthair, a sgáth dil," ar sisi, "cim-se seas carbad ag teacht."

"Cad é an sasar é?" arsa Meadhb. "Cuir a samla air," ar sisi, "a chuit, a theallam, a déanam; tecaid an sin, tuc na n-each, sluaireacht an charbaid."

"Cinn an tá each acá fé'n sgiathan," arsa Fionnabair, "tá each móra, cumaracha, mirneamla, agus iad

breac-ghlas, ar aon dath, agus iad as gluaiseacht i n-aice 'chéile i gcóm-neart agus i gcóm-buirbe, ar chóm-léim agus ar chóm-chircéim agus ar chóm-luas. A gcinn anáirde. Cluasa biorácha orta; éadana leathana; mongacha fada tromha; iad uct-leathan, cúm-fhearg, cor-láidir. An carbad atá orta carbad áluinn ireadh é, agus é déanta go h-órnáideach, agus rothanna dubha as carad féi. An fear atá 'ra charbad ran fear bheag fionn ireadh é, agus ualach ghruaige ar a cheann ar dhath an óir; carúig chaorach air agus chúig fhoga ór-dhatha 'ra charóig. Ghiall bhreac aige agus fadhg bán fionndhruinne ar an rséit. Sleagh chúig mbeann ar dhearg-larad 'n-a dhorn aige."

"Aithnigim é!" arra Meadhb. "Dar lámh m'athar ad má'r as cuir throtha agus cómhraic orainn atá an fear ran as teacht beirt an rséal go h-olc againn! Siné Laoghaire Buadach, an Laoghaire fhoghda, an fear nár bhuadhadh riamh i gcath air, an fear a chuireann chuic-eagla ar a náimhid nuair a chi riad a cheann fionn as ruathar 'ra cath agus a chlaidheamh as carad ór cionn a chinn. Siné Laoghaire Lámh-dhearg. Ar mhaithe linn féin ni foláir dhúinn gach aon chóir th'á feadhar a chur air."

"Cim carbad eile, a mháthair dhil," arra Fionnabair.

"Cad é an rathar é?" arra Meadhb. "Tabair a chómhartai dhúinn."

"Tá ré chóm maith leir an gcéad cheann a chonnac. Tá thá capall féi, mar atá fé'n gcéad cheann, capall ceannann chrón, agus capall dhearg roill-leathan, agus iad araon ag gluaiseacht go tréan agus go cúthaigh agus go reolta. An fear atá 'ra tarna carbad fear mór fionn ireadh é leir, agus a ghruaig anuas ar a ghuaillibh leathana láidire, go trom agus go dualach agus go lúbach. Bán agus dearg 'n-a ghnúis. Dhat gorm chrón-

corcra air. Sgiaċ tonn aige agus cnairí buide ar an rséiċ, agus fadha cnéadh-uma air mór-cimċeall. Sleagh mór fada dearg ar dearg-laraḃ 'n-a thorn aige."

"Aiṁsiġim an fear ran!" arra Meadḃ. "Sinċ Conall Ceárnaċ," ar siri, "agus ni mearaim dúinn Laoġaire Buadaċ 'ná é má'r i bpeirg atá ré ag teaċt. Aċ má'r i bpeirg atáid araon ag teaċt bruċfar rinn agus meilfear rinn. Ni'l aon dul ar againn!"

"Cim carbad eile, a máċair," arra Fionnabair. "Iré an tríṁaḋ carbad é a táinig 'ra maig, aċ tá ré ar torac anoir agus tá an tá carbad eile 'n-a diaiḋ."

"Cad é an fagar an tríṁaḋ carbad ran?" arra Meadḃ.

"Ir breaġċa go mór a ḃ'feaċann ré 'ná aon ċeann de'n tá carbad eile, agus ir uairle. Tá tá capall ré, an tá capall ir breaġċa a connac-ra riam, capall liaċ agus capall duḃ. Tá neart agus fuinneam iontu ná feaca a leiṫéid i gcapall riam ró. Tugaim ré mearaim na n-éin atá ag sluaiseaċt leo, ór a gcionn ruar 'ran aer, go bfanaid riaḋ riar mar naċ féiḋir leo imeaḋ ruar leir an tá ḟaċ ran. An fear atá 'ra carbad, lasdar de'n tá eaċ ran, ir deacair dóm-ra a ḃ'innsint duit cad é an fagar é. Ni feaca riam ró fear eile ċóm breaġ, agus níor mearar go raiḃ ré le fagail. Tá caróg corcra uime, caróg síoġ. Tá ciaċa mór fada uime agus órnáiḋi óir air, mar ḃa ċeart a beiṫ ar ċiaċa síoġ. Tá claideam órduirn tresrna a tá slán aige 'ra carbad. Tá sleag mór fada tíreaċ ceangailte aige ar caoḃ an carbaid, i n-aice le n-a láim deir. Tá an a guaiḋ aige sgiaċ álainn corcra, agus cómrod, nó fadha, óir uirri, agus cnairí óir imi. Cim ar a béalaiḃ 'ra carbad an t-ara atá aige, fear caol, láidir, géagaċ; fear breiceaċ,

fionn, bárr-dar, fuar, agus banda fionntruinne ar a éadan ag cimeád a shuaighe riar ó n-a fúilib, agus
plaitín óir ar gach taob d'á ceann ag cimeád na shuaighe
focair, agus fallaing ar a ghuaimh agus muinéil ar an bhallaing, muinéil móra leathana agus iad
orgailte go h-uilleannaib. Bhuitne, 'sé rin phiocaire, de dheargh-ór 'n-a láimh aige cun na n-eac do thiúrusgad."

"Ná h-abair a thuilleadh," arra Meadb. "Aithnigim an fear ran go maith. Sinéd Cúchulainn. Ni feadar an duine cad é an ghnó atá ag an dtriúr ran ag teacht annro go Cruachain! Má'r i gcarabad atáid riad ag teacht ni foláir duinn ár nóigeall a dhéanamh cun carabair a tairbeaint dóib. Má'r i bhreith atáid riad ag teacht ni foláir duinn ár nóigeall a dhéanamh cun na feirge baint díob. Conus atáid riad ag teacht anoir?"

"Tá na trí carbaid ag teacht i n-aonfeacht anoir, a mháthair," arra Fionnabair.

"Déanaidh!" arra Meadb. "Téigmid amach 'n-a gcoinnibh agus cuirimid fáilte rómpa. Pé fearg féadfaid a beith orra ni nochtfaid riad arm cun thiodha le mnáib!"

Do ghluair Meadb agus dhantfacht an rígh-theaghlaigh amach cun fáilte cur roimir an dtriúr. Do cuireadh árdaighe uirge fuair i dtreo dóib, ionnus go nochan-
faidir iad féin do nige agus ceo agus cuirre na fligi a baint díob féin. Annran do fuagad irteach iad agus do tugad á nóitin de biad uasal blasda dóib, agus de lionn a bí go láidir agus go meirgeamail agus seanda. Annran d'fiafraigh Meadb díob ce'eu b'fearr leo aon
tig amáin do'n triúr nó tig fé leith do gach duine acu.

"A tig fé leith do cách," arra Cuchulainn. Do rugad a tig fé leith do gach duine acu agus do cómaigead leaptha dóib, agus do rugad caol dóib ar coulad dhéanamh agus ar chuirre na fligi cur díob. Ar ball

táinig Conċubar agus an mór-fluaġ. D'imtiġ Meadb agus Oilioll agus an teaġlaċ go léir amaċ as cur fáilte roimh Conċubar agus roimh maiċe agus ríoġraid Ulad. Connaic Seanċa mac Oiliolla an onóir a tugad do Conċubar agus do maiċib Ulad.

"Is maiċ linn!" ar reirean. Nuair airiġ Meadb an focal ran ó Seanċa bí a h-aigne fárta. Bí 'fíor aici, pé ruo a tuġ iad, naċ i bpeirġ a tánadar. Annran do foluiġead an dún ar fad do Conċubar agus do maiċib Ulad, agus do tugad dóib é, agus ċuaid Meadb agus Oilioll agus a dteaġlaċ irteaċ i dtiġ eile a bí acu, i dtreo ná bead aoinne ag cur irteaċ ar Conċubar ná ar na h-Ulltaiġ an fad ba maiċ leo fanamaint i gCruaċain. Dún ana-breáġ ana-mór ab ead an dún ran a bí ag Meradb agus ag Oilioll i gCruaċain Aoi. Deir an seana-ṡgríbinn go raib seaċt gcuarda ann agus seaċt n-ineada cómnuide ó lár go h-imeall. Ċóm fada agus téideann mo tuirġint do ċiallóċ' ran go raib seaċt gclaideaċa leara ann mór-timċeall larmuiċ d'á ċéile, agus go raib seaċt gcuarda de seomraib cómnuide ann ar an gcuma gcéadna; an ċéad ċuaird lartiġ de'n ċéad ċlaide, agus mar rin dóib, go dtí an seaċtmad claide. Tadarfad ran uaċtar fuiġe 'sa dún. Agus deir an ṡgríbinn go raib uaċtar fuiġe ann. Bí a nuáiċin fuiġe ann do Conċubar agus ag an mór-fluaġ a táinig i n-aonfeaċt leir ó Cúiġ' Ulad, agus níor leaċ-lionadar an ríġ-teaġlaċ. Bí Conċubar féin agus Fearġus mac Róiġ ag riudal timċeall na seaċt gcuarda sin, agus ceol d'á seinnt dóib go ruaire an fad a bí biad agus deoċ d'á n-ollmuġad dóib. Irtiġ i lár baill, lartiġ de sna seaċt gcuarda, bí Árur Oiliolla agus Meróde, agus ba mór an radarc é le méid agus le maire agus le

h-ornáid. Bí sé mór a bóidin do rna h-Ulcaig go léir
cun suidhe cun bíd ann. Tig uasal ab eadh é, agus 215
ceann slinne air, agus dá suinneóig déag air, agus
cómla gloine ar gach suinneóig díobh. Tugtar ana-
cúntas ar chriorsán agus ar ornáidibh an tighe sin. Do
dcadhóc' an sgéal ná raib aon coinne ag uaislibh Ulad
go bfeicfidis a leithéid de tig i gCruacain Aoi, agus 220
ba mór acu go léir an onóir a tairbeánadh dóibh nuair
a rásadh a leithéid de tig fúda féin ar fad an fad
ba mhait leo fanamhaint. Nuair a bí an biadh ollamh
do suidh Conchubar agus na h-Ulcaig cun bíd. Bí an
biadh agus an deoc agus an cóir sriothálma i gcomórtas 225
ar gach aon cuma le h-uaisleacht agus le maiseamhlacht
an tighe. Bíodar ag ithe agus ag ól agus ag caitheam
aimsire le gach rómhad aoibhnis ar feadh trí lá agus trí
oidhche. I gcaitheamh na dtrí lá agus na dtrí oidhche
sin níor fiafraigh aoinne díobh cad a dug iad ná ar 230
d'fadha go mbeidis ag imeacht. Nuair a bí trí lá agus
trí oidhche caithte cuir Conchubar teachtaire ag triall
ar Oilioll, 'sá iarraidh air teacht cun cainte leis féin
agus le h-uaislibh Ulad i dtaobh an ghnótha a dug go
Cruacain iad. Táinig Oilioll. Aithnan d'innis Seanchá 235
mac Oiliolla an sgéal go léir d'Oilioll, i dtaobh
an chuaidh-mhír agus i dtaobh an choimrgair a bí idir
an dtriúr laoch mar gcall air, agus i dtaobh an choimrgair
a bí idir a dtriúr ban mar gcall ar bandioghnacht ban
Ulad. D'innis sé dó conus mar a dein Conchubar 240
agus sioghadh Ulad a noicheall cun an dá choimrgar ran
do focaruigh agus conus mar a deir orca.

" Agus," ar seisean, " ní beidis féin ná a mná fárta
aon duine eile do focaruigh an sgéil eatarthu ach
tusa, a sí, agus isé a ngeallamaint go mbeid siad 245
go léir lán-tsarta le pé focaruigh a théanfair-se."

Do rcaw Seanca. Agur do rcaw. Oilioll gan labairt ar peacd tamall. Ir tóca gur cuimnig pé i n' aigne ar an pean-focal, "pé duine a téideann ar nó ná téideann, ni téideann pear na h-eadarġabála ar." Tar éir macrnaim do labair pé.

"Ni cuġam-ra ba ċeart an nid rin do ċabairt le rocapuġad," ar reirean, "agur ni h-é mo ċuairim gur ar maide liom a tuġad cuġam é."

"Mior cuimnig aoinne, a ri," arra Seanca, "ar cé'cu ba maid duit é nó nár maid. Ni raib i n-ár n-aigne go léir ac an t-aon nid amain, a ṙior a beit againn ná ruil aon duine eile beo ac tura d'péanpad an rocapuġad déanaṁ."

"Ni mór dom aimrir fagail," arra Oilioll, "cun an rgéil do rgrúdugad agur do bheicniugad."

"Agur cad a déanpaimid-ne gan ár gcuid ?" arra Seanca. "Cad a ċoimdéad rinn má tagann náṁaid cuġainn ?"

"Déanpad trí lá mo gnó-ra," arra Oilioll.

"Tá go maid, a ri," arra Seanca. "Ni péanpaid náṁaid puinn diogbála déanaṁ dúinn i gcaiteam an méid rin aimrire."

CAIBIDIOL A H-OCT

NA CAIT DRAOIDEACTA

Do rágad an rgéal ar an gcuma ran. D'imtig Conchobar agur na h-Ulltaig abaile ac amain an triur, Laogaire agur Conall agur Cuculainn. D'fanadar ran diar ag reitream le beit Oilella. Deir an rean-
rgribinn gur rág na h-Ulltaig a mbeannacd ag Oilioll

agus gur tugadar a mallacht do Bhrefnu, mar gur b'é fé mbeáir an toirmeargs go léir. Bí an tsúr laoc an oídce sin i gCruachain, gach duine acu 'n-a feomra féin. Do tugadh a cuid bíd cun gach aoinne acu i gcóir na h-oídce. Nuair ab am leo an biadh caitheamh do 10 furdeadar cuige. Cóm luath agus tugadar fé'n mbiadh do blaiseadh cad a buailfeadh irteach inr gach feomra ac ainmhide mór colgach craorach i bruthm cait. Cóm luath agus connaic Laogaire Buadach an cat mór do léim fé ó'n mbiadh, agus nior stad fé go dtí go raib 15 fé focair, slán follain, andiaidh ar ceann de fna bataib fnaidm. D'ith an t-ainmhide an biadh agus annsan do luig fé ar an urlár. Táinig ainmhide de'n tragar céadna irteach 'sa treomsa 'na raib Conall Ceárnach. Cóm luath agus connaic Conall an beitideach mór, 20 tuig fé i n' aigne ná beadh ann féin ach mar a beadh luch i mbéal an cait shóir sin. Do léim fé andiaidh ar an mbata fnaidm, agus d'fág fé " an baile mór 'r a raib ann " ag an gcat. D'ith an cat an biadh agus annsan do luig fé ar an urlár, fé mar a luig an cat i feomra 25 Laogaire. Táinig an tríthadh beitideach irteach 'sa treomsa 'na raib Cúculainn. Do tarruig Cúculainn a claideam. Cuir an cat mór a ceann cun an bíd. Do buail Cúculainn buille de'n claideam 'sa ceann air. Nior cuaid an buille i bfeidm. Do fleamnuig 30 faobar an claidimh de ceann an cait mar a fleamnóid' fé de cloic. Nuair a fuair an cat an buille d'fan fé riar ar feadh tamaill. Annsan do sin fé a ceann arís cun an bíd. Do buail Cúculainn arís é agus do fleamnuig an faobar d'á ceann ar an gcuma gcéadna. 35 Cuig an tsúr an oídce ar an gcuma san. an beirt ar na bataib fnaidm agus Cúculainn ag coimeád an bíd ar an mbeitideach mór. Táinig an .á. Cóm luath agus

ṫáinig an polur bí na caiṫ imcigṫe. Trí caiṫ ṫraoiḋeaċṫa ab eaḋ iaṫ, aguṙ amaċ a' n-uaim Cruaċna a leoġaḋ iaṫ ċun cṙóḋaċṫa na bṫeap ḋo ṫáṙṫáil. Táinig Oilioll aṙ maiḋin 'ġá fiaṙṙaiġe conuṙ a ċaiṫ an ṫṙiúṙ an oiḋċe, nó an ṙaiḃ aon niḋ i n-eaṙnaiṁ oṙṫa. D'innṙeaḋaṙ ḋó conuṙ a ṫáinig na trí caiṫ, aguṙ conuṙ a ċaiṫ ġaċ ṙeaṙ ḋe'n ṫṙiúṙ laoċ an oiḋċe. Do ġáiṙ Oilioll.

"Ir ḋóiṫ liom, a ṙíġṫe," aṙ ṙeiṙean, "so bṙuil ḋúṙ mḃṙeiṫniuġaḋ ḋéanṫa aġam."

"Conuṙ ṙan, a ṙí?" aṙ ṙiaḋ-ṙan.

"Meaṙaim," aṙ ṙeiṙean, "guṙ b'é an ṙeaṙ naṙ ċeiṫ ó'n ġcaṫ an ṙeaṙ iṙ cṙóḋa, aguṙ guṙ ḋó, ḃ'á ḋṁíġ ṙin, iṙ ceaṙṫ an cuṙaḋ-níṙ ḋo ṫabaiṙṫ."

"Ni h-eaḋ i n-aon ċoṙ! Ni h-eaḋ i n-aon ċoṙ! a ṙí," aṙṙan ḃeiṙt. "Ni le ḃeiṫḋeaḋaiḃ a ḋeiṁiṁíṫ-ne caṫ ná ṫṙoiḋ aċ le ḋaoine. Ni h-aon ċómaṙṫa meaṫṫaċṫa aṙ laoċ ġan ṫṙoiḋ a ḋéanaṁ le caṫ ṫṙaoiḋeaċṫa. Ni'l an bṙeiṫ ṙin ḋleaġṫaċ, a ṙí," aṙ ṙiaḋ, "aguṙ ni leoġṙaiṁíṫ-ne uaiṁn an cuṙaḋ-níṙ aṙ an mḃṙeiṫ ṙin."

D'iompuiġ Oilioll uaṫa aguṙ ṫáinig ṙé iṙṫeaḋ maṙ a ṙaiḃ Meaḋḃ. Do ċaiṫ ṙé é ṙéin i ġcaṫaoiṙ aguṙ a ḋṙom leiṙ an bṙalla aguṙ iṙé a ḃí so ḋo-ṙáṙṫa i n'aiġne. Niop ṙan ḃeann aṙ ḃiaḋ ná aṙ ḋíġ aiġe, aguṙ niop ċoḋail ṙé néal aṙ ṙeaḋ ṫṙí lá aguṙ ṫṙí oiḋċe. Ṙé ḃeiṙe ḋo labaiṙ Meaḋḃ.

"Caḋ 'n-a ċaoḃ ná ḃeiṁeann ṫú an cáṙ ṙan ḋo ḃṙeiṫniuġaḋ ḋo ṙna ṙeaṙaiḃ ṙin," aṙ ṙiṙe, "aguṙ iaḋ ḋo ṙġaoileaḋ aḃaile?"

"Mo ċṙeaċ ċṙáiḋṫe," aṙ ṙeiṙean, "maṙ a ṫánaḋaṙ ṙiaṁ ċuġainn! Ni h-aon niḋ ṙóġanṫa a ṙeol ċuġainn iaṫ. Meaṙaṙ so ṙaiḃ an bṙeiṫniuġaḋ ḋéanṫa aṙ ċuṁa naṙ ḃ'ṙéiṁiṙ ṙéin ná ṫ'aoinne eile aon loċt ṙaġáil

air, nuair a ceic an beirt ó rna cait agus nuair a fearann Cúculainn an póo. Ni glacfaidir an breicniugad ran. Daoine ná glacfad an breicniugad ran ni feicim-re gur féidir breicniugad déanamh a fárócaid iad. Má deinteap breicniugad ná farúcaid an triúr beid dá náiread cómaccaca déanta agam-ra dom féin ar an obair. Ir cruaid an cár é!"

"Fear mi-laochda iread cú, a rí!" arra Meadb. "Dein an breicniugad, nó mura ndeinir-re é déanfad-ra é," ar sise.

"Ir ró-deacair é déanamh," arra Oilioll, "agus ir mór an truag a leicéid do ceacc eprta orainn."

"Ni h-ead ac ir ró-furirte é déanamh," arra Meadb. "Tá fionnfuinne nior fearr 'ná créad-uma. Tá Conall Cearnac an oiread ran diread nior fearr 'ná Laogaire Buadac. Ac dearg-ór iread Cúculainn i gcomparáid le h-aoinne de'n beirt. Tá sé cóm furirte an triúr laoc so do breicniugad agus atá sé créad-uma agus fionnfuinne agus dearg-ór do breicniugad."

"Ni h-eol dom cad 'tá ar aigne agat, a riogan," arra Oilioll, "ac dein do toil. Ni féidir do'n fséal beic niora meara 'ná mar atá sé."

Cuir Meadb teachtaire amac 'sá rád le Laogaire gur dearnig uaici caint a déanamh leis. Táinig sé. Connaic an muintir eile as teacc é. Dionnar as caiteamh cuarimi 'n-a n-aigne féin i dtaob an gnóca dead as Meadb de. Nior b'féidir leo a déanamh amac. Nuair a táinig Laogaire isteac mar a raib Meadb agus Oilioll do labair Meadb.

"Duad agus bárr duit, a Laogaire Buadaig!" ar sise. "Ir tu fir-laoc Eireann agus ir duit-se ir ceart an curadh-mír seo dabairt. Táim-se agus Oilioll ar aon aigne 'sa nid sin, ac ni foláir duinn beic garta 'sa

ghó, mar ir eol duit. Féad," ar sise, "sin cuaċ
chéad-uisce duit agus éan fionntruinne ar a lár. Cuir
cuigeat an cuaċ chéad-uisce san agus ná leog aon nió
ort go tuí go mbeiḋ siḃ go léir 'sa baile i n-Eamain.
Annsan, nuair a beiḋ an curaḋ-mír le tabairt, beir-se
é d'éileam agus tairbeáin do Conċubar agus do
sioghaiḋ Ulaḋ an cuaċ go mar ċómaiṫċa breiṫe uainne.
Nuair a ċífear an cómaiṫċa ní baogal go labarfaiḋ
aon duine eile cun éilim a ḋéanamh ar an gcuraḋ-mír.
Ná h-imtig ar go go tuí go mbeiḋ siḃ go léir ag imeaċt.
Seo beaċ de'n sion ir fearr. Ól é, a sí, agus ire ár
ngnúise duit go mairir céad bliaḋan id' ċeann ar
sioghaiḋ Ulaḋ agus an curaḋ-mír agat!"

Gab Laogaire buiḋeaċar. D'ól sé an deoċ agus
d'imtig sé amaċ. Ar ball do cuireaḋ tearċaire amaċ
ag triall ar Conall Ceárnaċ 'sá ráḋ leis gur ċeartuig
ó Meiḃḋ caint a ḋéanamh leis. Táinig Conall.

"A Conaill Ceárnaig," arra Meaḃḋ, "táim féin
agus Oilioll tar éis a focairgeaḋ i n-ár n-aigne gur
duit-se ir ceart an curaḋ-mír a ṫabairt. Ni maiṫ
linn ár mbeiṫ a d'innsint annso. Da mbaogalaċ,
mar ir eol duit, go dtiocfaḋ sroċ-ohair ar. Seo
mar ir maiṫ linn an rgéal do ċur ċun cinn. Seo
duit-se an cuaċ fionntruinne seo. Cuir cuigeat é agus
ná leog ort go bruaḃair é. Nuair a beiḋ siḃ go léir
'sa baile i n-Eamain agus nuair a fiarfóċar, i láṫair
Conċubair agus sioghaiḋe Ulaḋ, cé ḋó gur ceart an
curaḋ-mír a ṫabairt, tarraig-se amaċ do cuaċ fionn-
truinne agus tairbeáin ḋóib é. Nuair a ċífear an
cuaċ fionntruinne sin agus an t-éan óir sin ar a lár,
agus nuair a 'neófaiḃ-se gur cugamair-ne an cuaċ
san duit mar ċómaiṫċa ar an mbeiṫ a cugamair i dteaḋ
an curaḋ-mír, ni déarfaiḋ aoinne focal id' ċoinnib,

go mór mór ó tá a fíor go maith ag an uile duine ná fuil fear ar laochraid Uladh ir fearr ceart cun an churaidh-fir 'ná cú. Tá teoc curaid 'ra cuach agat; deoc te'n fion ir fearr. Ol é, a fi, agus cuir cugat an cuach, agus ire ár nguidhe agaon duit go mairir céad bliadhan ro' ceann ar fiosraid Uladh agus an curaidh-fir agat!"

D'ól Conall an fion i n-aon dig amáin, agus chuir ré cuige an cuach fionnoruinne, agus gaid ré buidheacar ó chroidhe agus d'imtig ré amach. Nior leog ré blúire air leir an muintir eile, ach ire a bi go lántrárta i n'aigne féin. Tug Cúchulainn fé ndeara an beirt d'á mbreith irteach as tuall ar Mheidhbh. Bi 'fior aige go raib cleasaidheacht éigin ag Meidhbh 'á dhéanamh, agus ceap ré i n'aigne ná glacfadh ré féin aon pioc de'n cleasaidheacht uaidi. Nior b'fada gur cuireadh fior air féin. Ag imirt fidhcille le Laog mac Riangabra ireadh bi ré nuair a tainig an teachtaire.

"Tar cun cainte leir an fig agus leir an fiosain, a fi," arsan teachtaire.

"Beir do cuid magaidh agus do cuid éitig i dtaobh éigin eile leat!" arsa Cúchulainn. Ag rádh na bfocal san dó nior bein ré ach an fear fidhcille a bi 'n-a láimh aige do caitheamh leir an dteachtaire. Do buail an fear fidhcille an teachtaire i sclár a éadain agus do bhris an buille a phlaosg. Ni raib d'uain aige ach dul tar n-air agus a innsint cad d'imtig air nuair a cuir ré marb.

"Ó!" arsa Meadhbh, "Cad a dhéanfam! Cad a dhéanfam! Má riadhfaidh um Chúchulainn marbhóidh ré finn go léir!" Do fuc fi amach cun na h-áite 'na raib Cúchulainn agus chuir a dá láimh timcheall a muinil.

"Dein do ċuid magaid fé duine éigin eile!" arra Cúċulainn.

"A mic uasail Ulad! A lasair laoċ Éireann!" arra Meadb, "ní magad ir áil linn a déanamh umat-sa. Dá dreagad na laoċra ir uaisle i n-Éirinn i n-ár láċair ag lorg buda ir duit-re, rómpa go léir, a tabarfaimis an bud a bead d'á iarraid orainn. Ni cóir duideaċar a beit orainn mar geall air sin. Admuigim fir Éireann go léir go bfuilir-re ór a gcionn, gan comórtas, inr gaċ tréit a daineann le gairge."

D'éirig Cúċulainn annsan agus táinig fé féin agus Meadb irteaċ mar a raib Oilioll. Cuir Oilioll na milte fáilte roimir. Annsan do tugad cuige cuaċ a bi déanta de deargóir, agus éan de ċloiċ lóġmair ar a lár. Bi an cuaċ óir lán d'fion uasal. 'Na déanta sin do tugad dó feid uasal fé leit, oiread a dá fúl de ċloiċ lóġmair ar a dtugtí dracon.

"Cuir cugat an cuaċ óir sin, a rí," arra Meadb, "agus ná feicfear agat i go dtí go mbeid rib, i dTemuir, i n-Camain. Annsan, nuair a beid an curad-mír le tabairt, abair-re, i láċair Conċubair agus Fearguir agus rio raibe Ulad, gur duit-re a molamair-ne an curad-mír, agus, mar cómarta ar an molad sin, gur tugamair duit an cuaċ óir sin. Ire cúir gur maiċ linn ná feicfi an cuaċ sin agat, i dtreo ná tabarfaimis fearg na heirne eile reo oraind an sin a beid riad annro i gCruaċain againn. Ni beag a luaċa an breit do noċtad nuair a beid rib go léir i n-Camain, agus an curad-mír le tabairt. Tá deoċ curad duit 'sa cuaċ sin, a rí," arra Meadb. "Ói an deoċ sin agus ire ár nguide-ne duit go mairir céad bliadan ro' rig ar ógaib Ulad go léir."

"Ire ár mbreiċ, leir, a rí," arra Oilioll, "ó 'taoi-re

féin cóm mór ran ór cionn fiosfaide Uladh náċ féidir comórtas a déanamh reir cú agus iad, an buaid céadna beit agat' innsi ar bantracht Uladh, agus torac a beit aici go deo ar bantracht Uladh ag dul i dtig Midċuarta."

Annran d'ól Cúculainn an fion a bí 'na ċuaiċ óir, agus gaid ré a buideaċas le Meadb agus le h-Oilioll.

"Agus nid eile, a ri," arra Meadb. "Ná h-imtig-re ar ro go dti go mberd an ċuid eile ag imteaċt. Tá roinnt eile tártála againn le déanamh oraib, tártáil a tairbeanfaid ar ball do gaċ aoinne go bfuil an breit reo tabarta againn do réir firinne."

D'imtig Cúculainn amaċ, agus ċuaid ċun na h-áite 'na raib ré féin agus laoċ mac Riangabra ag imirt na fróċille nuair a táinig Meadb 'ga iarraid. Comáin an beirt leo ar an gcluiċe. Ċóm luaċ agus bí ré imtigte uaċa ċrom Meadb agus Oilioll ar ċaint.

"Tá an méid rin maiċ go leor, a Meadb," arra Oilioll. "Tá clear gunta imeartha agat ar an dtriúr. Tá gaċ fear acu lán-deimnigteaċ gur aige féin atá an cupaid-mir le fagáil. Beid an rséal go bfeac ar ball acu nuair a fagaid riad abaile go h-Eamain. Beid an rséal ċóm fada ó focaruġad agus bí ré fiaṁ."

"Is cuma liom-sa," arra Meadb, "cad é an dad a beid ar an rséal acu nuair a fagaid riad abaile go h-Eamain. Biod ré bfeac nó buide acu an faid a beid riad abfad uainn agus ná beid aon baogal go dtiocfaid riad ċar n-air."

"Sine dfeaċ é, a fiosan," arra Oilioll. "D'féidir go dtiocfaidis ċar n-air."

"Ni tiocfaid," arra Meadb. "Tá bfeit fiar tabarta againn inr na tri cuaca. Tuigid Conċubar

agus fiosfad Ulad go brath fan amlaid, agus aontócaid fiad leis an mbeist. Ni aontócaid Laegaire ná Conall leis an mbeist, ac ni tógfaid aonne a bráisi. Tá 'fiss ag gac aonne gus do Cúculainn is ceart an curad-mis a tabairt. Beid Conchubar agus fiosfad Ulad buidech dinne mas geall ar an mbeist do tabairt mas fin ins na trí cuacaib. Rasaid an fséal i mbéalaid na naoine. Glacfaid an coinciantacht go léir an beist a cugamair. Déarfaid gac aonne, 'Créad-una ifead Laegaire Buadach. Fionnfuinne ifead Conall Cernach. Ac ifé Cúculainn an t-ól!' Ná biod eagal ort, a rí, ná go racaid an beist fin i breitm, pé duine a glacfaid i ná ná glacfaid."

" Agus cad cuige beit 'gá gcimeád annso mas fin? Ná bead fé cóm maic iad do fgaoileád uainn abaile, agus leogaint dóib a tabhairt cóm luat agus a d'féadfaid fiad é? Geallaim duit go mbeid cairmirt i gCraebruaid Conchubair nuair a tabhairfas na cuacha fan!"

" Beid, a rí," arra Meadb, " ac da maic liom fud eile déanam. Da maic liom beist ár naoine annso do teacht ifead le n-ár mbeist féin. Da maic liom a tairbeáint go poibilide annso gus b'é Cúculainn an laoc is fearr ar an tsluagh. Ar ball, nuair a n-aireófar ar fuid na h-Eireann cad i an beist a cugamair leis na trí cuacaib, aontócaid ár naoine féin annso leis an mbeist, mas beid fiad tar éis gniomarca na dtrí gcurad a d'feirgint le n-a fúill féin."

" Agus conus a tairbeárfar a ngniomarca annso?"

" Beid fáfanna capall agamn ar dtús agus cróchid gac aonne cé buaifead. Tá 'fiss agam-sa go maic go mbuaifead an Liac Maca agus an Dub Sainglenn."

Annran do h-innreaḋ do'n cruṫ laoċ, do Laoġaire agus do Conall agus do Cúċulainn go raiḃ na páranna le ṁić agus go mbeaḋ fáilte rómpa-ran ḋá mba ṁian leo ḋul 'ra comórtar. Duḃradar láiṫreaċ gur ṁian. Bí roinnt laeċanta acu ċun iad féin agus a scapaill d'ollmuġaḋ agus do ċur i dtreo. Do riarruiġeaḋ díoḃ cad é an biaḋ ba ṁaiṫ leo a ṫabairt d'á scapaillib an fard a beiḋir d'á n-ollmuġaḋ. Duḃairt Conall agus Laoġaire reana-coirce ḋá bliaḋan a ṫabairt d'á scapaillib féin. Duḃairt Cúċulainn grán eórna ṫabairt do'n liaṫ agus do'n Dub. Do deineaḋ ran. Ar maiḋin, lá ar n-a máireaċ an lae a rocaruiġeaḋ an méid rin, ċuaiḋ an cruṫ laoċ amaċ ċun na h-áite 'na raiḃ macraḋ Cruaċna ag déanam taiṫiġe ar a sclearaiḃ lúṫ. An roṫ-clear ire a bí ar riuḃal acu. Ir amlaiḋ a bí roṫ mór trom acu, agus iad 'gá ċaiṫeaṁ anáirde réaċaint cé b'aoirde ċaiṫfeaḋ é. I dtiġ ireaḋ bí an clearaideaċt ran ar riuḃal. Do ċuireaḋ an buaċaill ba ṫréine an roṫ ruar ran ċaoiḃ an falla timċeall ceaṫramaḋ cuid aoirde an falla. Do rug Laoġaire ar an roṫ agus ċaiṫ ré anáirde é. Ċuaiḋ an roṫ timċeall leaṫ sliġe ruar ran ċaoiḃ an falla. Ċuir na buaċaillí liúġ arta. Ċeap Laoġaire gur liúġ molta an liúġ. Deir an reana-sgríḃinn nár b'eaḋ, aċ liúġ maġaiḋ. Do rug Conall ar an roṫ, aċ ir de'n talaṁ a cóġ ré é. Do ċaiṫ ré an roṫ anáirde. Ċuaiḋ an roṫ cóṁ fada ruar le barra an falla. Do liúġ an macraḋ. Deir an sgríḃinn gur ṁeas Conall gur liúġ molta an liúġ, agus nár b'eaḋ, aċ liúġ maġaiḋ. Do rug Cúċulainn ar an roṫ rar ar sroiṫ ré an t-uplár. Ċaiṫ ré anáirde é. D'imiġ an roṫ amaċ ṫré buaic an tiġe agus ruar 'ra sréin. Do ċuir ré larmuiḋ de'n tiġ agus ċuaiḋ ré cúpla troiġ i dtalaṁ! Ċuir an macraḋ go léir liúġ

ard molta arta. Deir an rgríbinn, áṁtaċ, gur ċeap Cúċulainn gur liúġ maġaiḋ é. Bí tiġ eile 'ran áit, agus bí trí caoġaiḋ ban ann agus iad ag fuaġáil. Cóig Cúċulainn uaċa a bí caoġaiḋ fnáċaḋ. Ċuir ré an trí caoġaiḋ fnáċaḋ amáiṙe i ndiaiḋ a ċéile, i dtreo gur ċuir ré bior ġaċ fnáċaire i gcró na fnáċaire a ċuaiḋ roimpi, so dtí so rabadar so léir i n-aċrann i n-a ċéile rar a raiḃ uaim acu ar ċuitim ċun tailim. Annran do rug ré orra, agus do rguir ré ar a ċéile iad, agus ċuġ ré a fnáċaḋ féin ċar n-air do ġaċ mnaoi. Annran do ċuir an macraḋ liúġ molta fuar, agus ní raiḃ aon daoġal go bréadfaḋ aoinne a meas gur liúġ maġaiḋ é. Ċáiniġ lá an páir. Lá aonaiġ Cruaċna ab eaḋ é. Cruinniġ na daoine ann ó'n uile ċaoḃ de Cúiġe Connaċt. Do riċeaḋ an páir. Ní'l aon ċúntar mór 'ra rgríbinn ar an páir. Ní deirteap aċ gur riċeaḋ é agus gur rug Cúċulainn buaḋ an aonaiġ fó trí.

Tar éir an aonaiġ do labair Oilioll le Meiḃḋ.

"Cad a ḃéanfair anoir leir an dtriúr laoċ ro, a Meaḃḋ?" ar reirean.

"Ir léir do ġaċ aoinne annro, um an dtaca ro," ar rire, "cé n-é an laoċ ir fearr orra. Déanfaiḋ riad aon nió aṫéanfaḋ leo anoir. Ir ḃóiḋ le ġaċ fear acu go bfuil an curaḋ-mír i n-áiriġċe aige féin, agus ná fuil fioc d'á fior ran ag aoinne eile acu. Ir ḃóiḋ leo ná fuil 'ran obair reo ar riubal anoir agam aċ mar a deaḋ púicín. Ir ḃóiḋ le Laoġaire go bfuil an púicín ar an mbeirt eile, agus ná fuil aon púicín air féin. Ir ḃóiḋ le Conall gur ar Laoġaire agus ar Cúċulainn atá an púicín. Tuigeann Cúċulainn féin an rgéal go léir."

"Cuirfead anoir iad ag triall ar Caircil agus Ġarmna, m'oide agus mo muime, ċun iad do ḃreiṫniúġaḋ, mar d'eaḋ."

Cuir sí fiar ar an dtriúr agus labair sí leo.

"A laochaidh," ar sise leo, "tuigim nách féidir liú bhreithniughadh Oilliolla do ghlacadh, an bhreithniughadh a dhein sé oraibh leis na cait dhaoibheachta."

"Ní féidir, a mhogan," arsa Conall agus Laoghaire. 340

"Tá go maith, a pighte," ar sise. "Téighidh ag triall ar Eaicoil agus ar Ghamna, m'oide-se agus mo mhuime, agus déanfaidh siad dhúr mbreithniughadh."

D'fhág an triúr slán ag Oilliolla agus ag Meidhbh, agus chómaineadar leo go dtánadar go tig Eaicoil 345 agus Ghamna. Do cuireadh fáilte rómpa. D'innseadar cad a thug iad.

"Tá go maith," arsa Eaicoil. "Téighidh go tig Sameasa agus déanfaidh sé an bhreithniughadh san eadhaidh."

caibidil a naoi

na Seinte Slinne

D'imtheigheadar go tig Sameasa, agus chuir Eaicoil fiónuise leo chun a theimhniughadh do Sameasa cé'r b'iad agus cad a bi uatha. Thánadar féin agus na fiónuise. Chuir Sameasa fáilte rómpa. Ar maidin lá'r n-a mháireach dhaibh Sameasa leo gur b'é cuma 'na ndéanfadh sé féin bhreithniughadh eatarra ná iad do chur amach, i nthaidh a chéile, chun trodha dhéanamh leis na seintibh slinne, agus an t-é dhuadhfadh ar na seintibh slinne gur dó a thabharfi an curadh-mir. Sídh dhaoine fiadhaine ab eadh na seinte slinne. Daoine ana-láidhre ab eadh iad, agus i dteannta a nirt bi cómhacht móra draoidheachta acu. I n-éagmais an nirt, agus i n-éagmais na cómhacht draoidheachta, bhiodar chóm gránna san 'n-a nuaidh agus 'n-a bhréachaibh

nár beag do duine aon padarc amáin fagáil orda
cun é cur ar an raogal, nó geall leis, le neart
sgannrad.

Dubrad le Laogaire dul amach ar tús cun cómraic
leis na geintib glinne.

Com luath agus cuaid ré amach 'ra gleann 'na padadar
do rideadar cuige. Nior b'fada gur bé reirean tar
n-air agus fuil a dóitin air, agus é gan sgiath gan
claideam gan gat, agus a cuid éadaig ar rilead leis,
trascaide ar a céile, agus é ar a meabair le neart
sgannrad agus anaice. Dubrad le Conall Ceárnach
dul amach i scoinnib na ngeinte glinne amáireach a di
cugainn. I sceann tamaill táinig ré tar n-air agus
ticineár air, agus fuil air agus a cuid éadaig trollta
trascaide. D'fág ré a gat ag na geinte glinne, ac cug
ré leis a claideam. Cuaid Cúculainn amach an tríhad
lá. Com luath agus connaic na geinte glinne ag teacht
é, riú cuige iad agus iad ag sgréacaig agus ag béicig.
Diodar ag brúd 'n-a timcheall ar gach aon taob de,
'sá unfairt agus 'sá bualad agus 'sá trascad. Do
bríreadar a gat agus a sgiath, agus diodar 'sá cáible
agus 'sá craocad agus 'sá tactad. Crom Laog mac
Riangabra ar é sgriobad, mar a beineád ré i scómhnuide
le n-ordugad Cúculainn féin, nuair a cíod ré aon
náthaid ag buadactaint air.

" Mo náire é! a Cúculainn," arra Laog. " Mo náire
dearg é! Ni'l aon sniom ionnat tar éis ar tteineád riam
de maidiam arat. Laoc meatta ireád tú! Tura ag
éileam curad-nis! agus a rád go bréadann sluag
sránna ramal a leicéid sin de cop a cabairt ort!
Faire fút! Faire fút!"

D'éirig fearg Cúculainn nuair airig ré an caint sin.
Do léim ré ameasg na ngeinte glinne, agus dirig ré

ar iad do ṡeapradh agus do bhúc agus do darṡadh, so dtí so raibh an gleann so léir lán d'á sceith fola, agus so mb'éigean dóibh ceiteadh uaidh. Annsan do cuig ré leir an brat-ṡairge a d'fág Laoġaire 'n-a diaidh, agus a clairdeamh agus a ṡaċ, agus na h-airm a d'fág Conall Ceárnach 'n-a diaidh, agus táinig ré tar n-air le buaidh. Cuir Saimeara fáilte roimir, agus dubairt ré ṡur dó ba ċeart an curadh-mír a tabairt. D'airiġ Laoġaire agus Conall an focal ran, ać níor leoġadar orta ṡur airiġeadar é. Ceap ṡaċ fear díob, a ṡan fior do'n fear eile, so raibh an curadh-mír le faġáil aige féin, le breit Mheróbe agus Oilliolla, cóm luaċ agus a faġadh ré adaile so h-Eamain agus tairbeánfadh ré a cuaċ.

"Ipi mo breit-re daoib," arra Saimeara, "an curadh-mír do Cúculainn, agus torać d'á mnaoi ar mnáib Ulad, agus a arm ṡairge ór cionn airm ṡairge ċáċ uile ać arm ṡairge Conċubair."

Níor cuig aoinne de'n cruir aon freagra ar an sceint rin. Tánadar tar n-air so tig Carcoil agus Sarmna. Cuir Carcoil agus Sarmna fáilte romra. Do cuireadh cóir bídh agus diġe agus codlata orta i scóir na h-oidċe rin. Ar maidin lá'r na máireać do labair Carcoil leo.

"Dubairt Meadh agus Oilliolla liom-ra," ar reirean, "an cár ro do breitniuġadh eadraib. Ir fearrde a d'fóadradh an breitniuġadh ran a déanamh má feicim búr ngniom. Éirig-re ar muin do ċapaill, a Laoġaire," ar reirean, "agus faġad-ra ar muin mo ṡeapráin, agus deinimir cluiċe cómraic aon-rin."

Cuadar ar muin na ṡeapall agus cómraiceadar. D'éirig ṡeapráin Carcoil ar a coraib deiread, agus buail ré builte d'á coir coraiġ 'ra ceann ar eaċ Laoġaire, agus maid ré é. Do buail Carcoil rém builte ar Laoġaire. Do teiċ Laoġaire ó'n ṡcompac, agus do

ceiċ ré ar an áit, agus níor fċaó ré i n-árd ná i n-íseal go dtí gur ċuir ré Car Ruaiḋ Larċiar de, agus gur fṗoir ré Emain Macha. Do fiafṗaigeaḋ de cá raiḃ Cúċulainn. Dubairt ré go raibaḋar amaċ marḃ; gur mairḃ Capcoil iad féin agus a ċapaill agus gur ar éigin a fuig ré féin na cora uaiḋ. Bí buaiḋirt agus bṗón i gCúig' Ulaḋ nuair a h-aiṁigeaḋ an fṡéal ran.

"Tá laoċaire imtiġte, a Conaill," aṁṗa Capcoil le Conall Ceárnaċ. "D'féiṁir go nóéanfá-ṗa beaṗt níor feaṗṗ."

Ċuaiḋ Conall ar muin a ċapaill, agus tuig ré aġaiḋ ar Capcoil agus ar a ġeaṗṗán. Mairḃ an ġeaṗṗán capall Conaill ar an ġcuma ġcéaḋna, agus do ċeiċ Conall. Ní tṡeaṗna Car Ruaiḋ a ċuaiḋ Conall i dtṡeo Emṁa, aċ ċar Snám Ráṫainn.

Bí ġiolla aġ Conall agus Ráṫann ab ainim dó, agus nuair a bíoḋar aġ ġaḃáil ċar an aḃainn 'ran áit ṁin ċuiṫ an ġiolla 'ran aḃainn agus báṫaḋ é, agus uime ṁin iṁeaḋ a tuġaḋ Snám Ráṫainn ar an áit ṁin de'n aḃainn.

"Seaḋ, a Cúċulainn," aṁṗa Capcoil, "an ḃóiṫ leaṫ an ṗeaṗóċaiṗ an fóu níor feaṗṗ 'ná maṗ a ṗeaṗaiṁ an beiṗt eile?"

Ní tuiṗġe a bí an ṗocal aṗ a béal 'ná maṗ a bí Cúċulainn ollaṁ. Tuġaḋaṗ aġaiḋ aṗ a ċéile. An liaċ Maċa a bí aġ Cúċulainn. D'éiṁiġ an liaċ Maċa aṗ a ċoṗaiḃ teiṁḋ 'ran am ġcéaḋna tiṁeaċ 'naṗ éiṁiġ an ġeaṗṗán. Do buail ré an ġeaṗṗán i ġcláṗ an éaḋain, agus ċuiṫ an ġeaṗṗán maṗḃ. Annṗan do ġaiḃ ré Capcoil agus ċeangail ré d'á ċaṗḃaḋ é, agus tuġ ré leiṫ ceangailte go h-Emain é. Táiniġ ré ruaṗ le Conall aṗ an ṗlíġe. Tánaḋaṗ go h-Emain, agus cáiḋ a ċíoṗóir aċ uaiṗle agus fiosṗaiḋ Ulaḋ cṡuiṁniġte

i n-Eamain agus iad so dubach agus so bronach as caoineadh Conaill Ceárnaig agus Cúculainn, mar gur innis Laoghaire dóib gur mairb Caoilte an beirt! D'achruig an buaidirt láichreach, agus bi lán a chroidhe d'ádhar ar gach aoinne: ach ni raibh aon teora le n-ar dheineadh de mhaghadh ré Laoghaire mar gheall ar an sgeon a slac ré, agus mar gheall ar an nit a dhein ré le n'anam, agus go mór mór mar gheall ar a leitéid de sgannradh teacht air ná feidir ré cé'cu beo nó marb a bi an beirt eile. Do lean an maghadh ar feadh adhbar, agus do lean an t-ádhar agus an fáiltiughadh ar feadh adhbar, agus annran do rachadh dioh arsoin. Bi nid i n'aigne as gach aoinne ach ni leoghadh easla d'aoinne labairt ar an nid rin. Da mhaith le gach aoinne a fhior a bheit aige conuir a thug Meadhb agus Oilioll an bheit, agus conuir a glacadh an bheit, agus cé geobadh an curadh-mir. Ni raibh de mhirneach as aoinne, ámhach, an deirt do chur iom dhíbh, cun aoinne de'n trup. D'fan an sgéal mar rin go tainig am ruidhe cun bidh. Annran do labair Dubhtach Daoi-theanga.

"Cad mar gheall ar an scuradh-mir úd?" ar seisean. "Tá 'fhior as an raoghal ná tainig an trup so abaile ó Chruachain gan é beit rocair acu ó Meadhb agus ó Oilioll cé dó go dtabairfi an curadh-mir."

D'éirig Laoghaire.

"Is fior duit, a Dubhtaig," ar seisean. "Nior thánamair abaile gan an sgéal a beit rocair. Thug Meadhb agus Oilioll an curadh-mir dóm-sa. Agus féach. Thugadar é seo dom mar chómhartha, le tairbeáint do Conchubar agus do fhoghraidh Ulad, cun a chur i n-uinl dóib gur iom an curadh-mir. Sin thugainn é, a pannaire." Agus do dhóg Laoghaire suas an chuach chréadh-uma agus an t-éan fionnuisinne as a lár, i

ocheo go breacaid Conchubar agus fiosfaid Uladh é.

"Sead go fóill, a bannaire," arra Conall Ceárnach. "A Áedi agus a fiosfaid Uladh," ar feidean, "is fiach do laochaire sund cuig Meadb agus Oilioll comarda dó le tairbeáint daoib-se. Ad cad é an fadar cómarda é? Cuad agus éan fionnuisinne ar a lár." Annsan dóig fé fuar a cuad féin.

"Cugadar cómarda eile dóib-sa," ar feidean. "Féad! Cuad fionnuisinne agus éan oir ar a lár. Tairbeánann an cómarda is fearr cé h-é an laoch is fearr, agus cé dó sund ceart an cuaid-sin a dabairt. Ó breit Oilioll agus Meidbe, agus o'n sceuma 'na sceutar an breit i ndiaigid leis na cómardaib seo, is liom-sa an cuaid-sin. Sin éagcaint é, a bannaire."

"Breit do béil féin duit, a Conaill," arra Cúchulainn, agus dóig fé fuar fé fúaid Conchubar agus a raib láidir an cuad oir, agus connacadar an t-éan tóanta de cloich lósmair ag taidheam ar a lár.

"Má béarfaid cuad fionnuisinne an cuaid-sin ó cuaid Créad-uma, a Conaill," ar feidean, "béarfaid an cuad déagh-oir ó gach taob acu é. Is liom-sa an cuaid-sin le breit Oilioll agus Meidbe."

Do labair Conchubar.

"Táim féin agus fearsur ar aon aigne," ar feidean, "sun leat-sa an cuaid-sin, a Chúchulainn, ó breit Oilioll agus Meidbe."

"Is fiach san! Is fiach san!" arsan fiosfaid go léir d'aon guid.

"Dar fo agus fúd," arra Conall agus laochaire, "ni fiach! Mor cuig Meadb na Oilioll riam an cuad san duit-se, a Chúchulainn, mura mbeid sund ceannuigid go maid i! Cuad de déagh-oir agus éan de cloich lósmair

ar a lár, agus cotrom do dá fúl de dhaoin! Tá an
raidhbhear agat, agus do dhiolair go maith ar na feoiribh
uairle rin i dtreo nár b'féidir an curadh-mír do dul
uait. Dar fo a'r fúd," ar siad, "níor bheith i n-aon
cor an nídh a tugadh 'sa tsáal, agus ni leat an
curadh-mír!"

Bi an triúr ar aghaidh a chéile láithreach agus a claidheamh
nochtaithe i láimh gach duine acu. Do léim Conchubar agus
fearsur eatarta isteach. Cuir gach fear dioh a claidheamh
'n-a thruaill láithreach. Do labair Seanchá mac Oilliolla.

"Deinidh rud orm-sa, a rígthe," arsa Seanchá.

"Déanfam," ar siad-san.

"Nuair nár bhein Meadhb agus Oillioll bheith do thabairt
eadraibh le n-a bhéaradh sin go léir aontughadh, théigidh
i dtreo ag thiall ar Dhuibh mac Dáin agus tabharfaidh sé
bheith eatraibh."

"Táimid sásta," ar siad.

caibidil a deich

uat mac imeasla

Ba cumha le Conall agus le Laoghaire cad chéanfi
ach ná cuirfi bheith Oilliolla agus Meidhbe i bhreithem.
D'aontuigh Cúchulainn d'fonn an péidtigh. Comáineadar
leo go tigh Dhuibh mhic Dáin. D'innseadar dó cad a chug
iad.

"Nár bhein Meadhb agus Oilliolt an nídh sin do
focarughadh daoibh i gCruachain?" arsa Duibh mac Dáin.

"Do bheineadar," arsa Cúchulainn, "ach ni aontóchaidh
na fir seo leis an focarughadh san."

"Ni aontuighmidh leis an focarughadh san," arsa

Conall agus Laoghaire, "mar nior focanugadh é, ac clear a d'imirt orainn."

"Ni h-uirte d'aonne eile breit a tabairt eadraib nuair ná fearóe' rib breit Oilella agus Medhbe," 15 arra Duibe mac Dáin. "Is eol dom, amhac, aonne amáin," ar feirean, "agus ni deirim ná go dtabarfaidh fé fuid. Is é sin uat mac imeasla a cómhnuideann 'sa loch so tall. Téigidh as tmall air. D'féidir go dtabarfaidh fé breit eadraib."

20 Bi cómhacta mora ag an uat mac imeasla san. D'féadadh fé a dealb d'athrugadh agus é féin do cur i n-aon mhéid ba mhait leis, agus bi cómhacta draoidheacta tar bárr aige. Chuadar ag tmall ar uat, agus chuir Duibe mac Dáin fiomite leo 'sá innsint gur uadh féin a 25 bhiodar ag dul ag tmall air. D'innseadar d'uat cad a dug iad.

"Déanfad-sa iarraidh ar breit a tabairt eadraib," arra uat, "ac cad é an mait dom é? Ni fanfaidh sit ar mo breit."

30 "Fanfaimid," ar siad.

Do nairg fé orca annsan go scaitfidis a breit a slacadh. Nuair a bhiodar nairgite ceangailte aige chun na breite do slacadh, pé'cu caithfeadh sí leo nó ná caithfeadh, do ladair fé leo.

35 "Tá marbadh agam le déanam libh," ar feirean, "agus an t-é déanfaidh an marbadh liom, agus annsan do fearóidh an marbadh, is é a geobaidh an curadh-mir."

"Cad é an marbadh é?" ar siad-san.

Tairbéin fé bhóid biail a bi aige, arm i bruinn cuaiche, 40 agus faobar uirce a gearrfadh suibe i sceinnidh saoire.

"Tabarfad an biail sin 'n-a láim do duine agaibh-se anuas agus ceadh dó mo ceann a daint liom, agus annsan mise ceadh amáideas agus ceadh dom a ceann a

baint de-fean. Sinė an marbaḋ a ċeapṫuiġeann uaim a ḋéanamh liḃ."

D'fėaċ Conall agus Laoġaire ar a ċéile.

"Ni'l fė ar ár gcumar-ne marbaḋ de'n cṡóṁ fan a ḋéanamh," ar riaḋ. "Ni'l fė de ċóṁaċt ag aoinne againne beiṫ beo tar éis an cinn a baint de. Má tá an ċóṁaċt fan agaċ-fa ni ḋleaġċaċ duit a leiṫéid fin de marbaḋ ḋéanamh le h-aon duine againne."

"Ni ḋéanfaḋ-fa an marbaḋ fan," arsa Laoġaire.

"Ni luġa 'ná ḋéanfaḋ-fa é," arsa Conall.

"Ḋéanfaḋ-fa an marbaḋ fan," arsa Cúċulainn, "má ṫugṫar an curaḋ-mír dom gan a ċuilleaḋ toirmirg uaiḃ-fe."

Ċoiliġ an beirt ċuige fin. Ċuir Cúċulainn narg agus ceangal orṫa gan an curaḋ-mír d'éileamh ḋá nḋéineaḋ fė féin an marbaḋ le h-Uaċ mac Imeagla. Cuireaḋar-fan na ceangail ċéaḋna air-fean an marbaḋ do ḋéanamh agus do fearam. Do rug Uaċ ar an mḃiail agus ċuir fė bṁoċt ar a faoḃar.

"Seo," ar feirean le Cúċulainn. "Ḃain an ceann ḃiom."

Ṫóg Cúċulainn an ḃiail. Do car fė timċeall a ċinn i. agus do rġuaḃ fė an ceann d'Uaċ. Niop ċuit Uaċ. Ṫóg fė an ceann agus an ḃiail agus ċuir fė ċuige i n'uċt iaḋ, agus d'imiġ fė iereaċ 'ra loċ. Ṫáinig fė amáiseaċ a ḃi ċuġainn, agus a ċeann air ċóṁ maiċ agus ḃi riaṁ, agus a ḃiail 'n-a láim aige. Ċóṁ luaṫ agus connaic Cúċulainn ag teaċt é, niop ḃeiṁ fė aċ é féin a fineaḋ ar an ḋṫalam agus a ċeann do ċur ar ḃloc. Ḃi an beirt eile ag féaċaint air, agus iongnaḋ orṫa.

"Ni'l eagla roimir an mḃáṫ againne aċ ċóṁ beag agus tá agaċ-fa," ar riaḋ, "aċ ni mar fin ḃa maiċ linn ḃár d'fagáil."

Ċáinig Uaċ agus fearaim fé ór cionn Ċúċulainn. Ċóg fé andiaidh an biail le n-a dá láim. Ċuig fé anuas í, aċ bí a cúl foimpi aige. Níor buail fé Cúċulainn
80 .ċi. Ċóg fé arís í, mar d'eagh gur neamhaidh a dhein fé. Níor ċuir Cúċulainn cor de. Ċuig Uaċ anuas arís í, agus a cúl foimpi ar an sceuma sceánna, agus níor ċeangmhuig fi le muineál Cúċulainn.

"Ċiuig ar ran, a Cúċulainn!" arra Uaċ. "Rige
85 laoċ Éireann duit agus an curaid-mir gan ċornam! Tá do ċaol féin de'n mharcaid cómlionta agat go h-iomlán. Do cuireadh ort-sa ceud a ċabairt dóm-sa an ceann a baint diot. Níor ceangladh orm-sa é baint diot."

90 D'imtig Uaċ mac Imeagla arís irteaċ 'n-a loċ, agus ċáinig an triúr laoċ go h-Eamain. D'innseadar ceud a dhein Duibe mac Dáin, agus ceud a dhein Uaċ mac Imeagla.

Dubairt Conall agus Laoghaire ná raib 'ra ghnó go
95 léir aċ cleas; gur buaileadh bob orċa féin; ná raib aon chumheam ó ċoraċ ag Uaċ an ceann a baint de Ċúċulainn; ná raib 'fior acu féin ná go mb'féidir go raib cogar ċabairte aige do Ċúċulainn ran ar ċuir reirean a ċeann ar an mbloc; ná rgarfaidir féin leir
100 an sceuradh-mir ar ċleasaidheaċt de'n triúr ran. Bí an rgéal annran ċóm dona agus bí fé fuam acu. Bí uairle agus riogradh agus bantracht Uladh tré n-a ċéile ag an rgéal. Bí an ċómairle reo agus an ċómairle úd o'á ċabairt, gaċ aonne agus a maċtnam féin
105 aige ar conuir ba ċeart an rgéal a focaireadh. Fé deire do ċánaċar ar aon aigne amáin i dtaobh Cúroi mic Dáire, go nuċaireadh fé an beart do péidreaċ má dheaghadh aon fear 'ra toman é. Cuaid Conċubar agus Feargus mac Róig agus riogradh Uladh i gcómairle, agus

o'ordnuiɡeadar an tṁúr laoċ do ḋul ó-ḋeaɡ ɡo Caṫair Conroi, aɡ tṁall ar Cúroi mac Dáire, aɡus breiṫniuɡaḋ an imeaɡáin a bí eaṫarṫa d'fáɡáil féi féin. Fear ab eaḋ Cúroi mac Dáire nár ċaiṫ aċ fíor-beaɡán d'á aimsir i n-Éirinn ó'n lá a ɡaiḃ ré arm ɡairɡe, aɡus ní raiḃ ré aċ ɡo h-ana-óɡ an uair sin. Amuiġ i ndúṫaiɡiḃ iaraṫta a ḃíoḋ ré fuṁóra a aimsire. Bí a ċómaċt aɡus a eolus aɡus a neart ċóṁ mór san ɡo raiḃ Éire pó-ċumaṅɡ dó. Deir an seana-ṡɡríḃinn nár ċuaiḋ aon ḟioċ de ḃiaḋ na h-Éireann ná aon ḋraon de ḃiṫ na h-Éireann 'n-a ḃéal ó'n lá ṫáinig ré i n-aoir a feaṫt mbliaḋan, aɡus nár ḟeaṙɡ ré arm i n-Éirinn ó'n lá a ɡaiḃ ré arm ɡairɡe. Do ɡluair an tṁúr laoċ, Conall Ceárnaċ aɡus Laoɡaire Buaḋaċ aɡus Cúċulainn, aɡus ṫánaḋar ɡo Caṫair Conroi. Do ṡɡuraḋar a ɡcarḃaḋ aɡ doṁur na caṫrać, aɡus ċuaḋar irteaċ 'ra riɡ-teaċ. Bí Diáṫnait inɡean Ailinn, ḃean Cúroi ṁic Dáire, irtiġ rómpa. Cuir rí na milce fáilte rómpa. Ní raiḃ Cúroi féin 'ra ḃaile rómpa. Bí ré ar ċuṙar éiɡin i ndúṫaiġ iaraṫta 'ra ṫaoḃ ṫoir de'n Ċaróir. Aċ bí 'ṫíor aiɡe an tṁúr laoċ a ḃeiṫ aɡ teaċt, aɡus d'fáɡ ré rtiúruġaḋ aɡ an ṁnaoi ar ṫaḋ a ḃéanṁ leo, aɡus ar ṫaḋ i an ċóir a ċuṙṁ oṙṫa an ṙaiḋ a ḃeaḋ ré féin ar ḃaile. Cuir Diáṫnait ɡaċ ċóir d'á ḟeaḃaṙ oṙṫa. Fuaṙaḋar roċraɡaḋ aɡus roiċaḋ. Annran fuaṙaḋar "nua ɡaċ ḃíḋ aɡus ṙean ɡaċ ḃiġe," i ḃṫeo nár ḟan ṫuiṙṙe ná ṫaṙt ná ocṙar oṙṫa. Nuair a ṫáinig aimsir ċoṁlaṫa do labaiṙ Diáṫnait.

"Nuair a bí Cúroi aɡ imteaċt ar an ɡcuaiṙt reo ar a ḃṫuil ré anoir," ar sise, "bí 'ṫíor aiɡe sibse ḃeiṫ aɡ teaċt annso. Dubaiṙt ré nár b'féidir d'aon riġ-ṫeaċ ḃeiṫ i ɡcoṁṫaḃaiṙt an ṙaiḋ a ḃeaḋ tṁúr aɡaiḃ-se irtiġ ann. Dubaiṙt ré liom a iaṙṙaiḋ oṙaiḃ ṙaiṙe an

rig-tige do déanam, duine agaib gach n-oidche, go dti go dtiocfad ré abaile, agus an rinfear do déanam faire an céad oidche."

"Mire an rinfear," arra Laegaire, "agus d'á brig sin is mire déanfaid faire anocht."

CAIBIDIL A H-AON-DÉAG

CÚROI MAC DÁIRE

Cuaid Laegaire amach agus focaruig ré é féin 'ra cruidhe faire, agus cuaid an beirt eile a codladh. Bi an oidche breag. Bi padarc ag Laegaire amach ar an bfaraige ciar go fada leacan. Bi an faraige ciúin agus bi an oidche ag imcheacht, agus ni raib aon rud i bfuirm náthad 'gá tairbeáint féin i n-aon treo baill. Amach i nveire na h-oidche, áiteach, connaic Laegaire rud a cuir fiaclaine air preabad 'n-a furde tarais go maic. Connaic ré rud i bfuirm duine ag teacht aniar cuige, ag riubal ar an uisge, agus bacla de cuaileánaib daraige roip a dá láim aige. Bi gach aon cuaileán acu cóm mór le crann maic lárgin, agus do tairbeáin an ceann ramhar de gach cuaileán acu nár buaileadh an tarna builte cuaig air cun é geapfad. An fear go rabadar roip a dá láim aige, bi a ceann cóm h-árd leis an rúdhr, mar a mear Laegaire. Nuair a táinig ré i n-aimsireacht do rug ré 'n-a láim deis ar ceann de rna cuailib, agus cuir ré le Laegaire é. Do leim Laegaire i leat-taoib, agus d'imcig an t-urcar tolam. Cuir ré an tarna cuaileán. Do leog Laegaire tairis é ar an gcuma cédatna. Cuir ré an trimad h-urcar. Do leog Laegaire tairis é. Amhran do cuir Laegaire a gach

leir-rean. Má éirt níor buail. Annran do fín an fear mór a lám amach uaid cun Laoghaire, agus bí an lám cóm fada ran gur fhoir rí é gan an fear mór do ceacht níor giorra dó 'ná mar bí an faid a bíodar ag caiteam le n-a céile. Do rug an fear mór ar Laoghaire, 'n-a dorn, agus tarraig ré cuige é, agus bí ré 'gá cimilt roir a dá bair go dtí go raib ré leat-mharb.

Nuair a bí ré leat-mharb ar an gcuma ran aige, éirt ré uaid amach é de dhruim falla na catrach. Cuir ré 'na dís a bí larmuic de'n falla, agus d'fan ré ann go dtí gur glan an lá. Bí ré tagaithe cuige féin um an dtaca ran. Níor imnir ré do'n beirt eile cad d'imtheis air. Bí iongnadh orra-ran nuair a fuaradar go raib ré larmuic de'n bhalla mór. Níor b'féidir leo a déanamh amach conus a cuaid ré de dhruim an falla. Tar éis machtnaimh dóib cuimhnigeadar gur b'amlaid a léim ré an falla, agus go raib ré ceapaithe ar an gcuradh-mír d'éileam ar an léim rin dá dtéigeadh an léim ar an mbeirt eile. Níor thug ré aon tuairisg dóib ar an gcuma 'n-ar éirt ré an oidhe, ná ar an bhfear mór a tháinig cuige de dhruim na farraige. Bí an beirt eile, agus muintir na catrach go léir, ag féachaint, i gcaiteam an lae, ar an léim uathbharach a éirt Laoghaire, agus ag déanamh árd-iongnadh de, ach do fhaoil Laoghaire leo. Do cuireadh an uile fagar cómhach d'á fiadhar ar an dtrúp i gcaiteam an lae rin. Tháinig an oidhe agus tháinig aimrir codlata. Ar Conall Céarnach a bí an faire déanamh an oidhe rin. D'imtheis ré amach agus focaruig ré é féin i furdeacán na faire, agus cuaid an cuid eile a codladh. D'imtheis ar Conall dírect mar a d'imtheis ar Laoghaire. Táinig an fear mór cuige de dhruim na farraige agus an dacla cuaileán aige. Do éirt ré na cuaileáin le Conall, agus do leog Conall cairir

iad. Do ċaiṫ Conall a ġaċ leiṫ an bread mór aċ niop buail ré é. Annran do fín an fear mór a láṁ, agus do ruġ ré 'n-a dorn ar Conall mar a déanfaḋ duine ar pircin caiṫ, agus bí ré 'ġá cimilt roiṁ a ḋá bair go dtí go raiḃ ré i nveirse a anama aiġe. Annran do ċaiṫ ré uaiḋ ṫar falla amaċ é, i dtiġeo gur ċuiṫ ré 'ra diġ ré mar a ċuiṫ Laoġaire, agus gur ḟan ré ann go dtí gur ġlan an lá. Nuair a ṫáinig an lá bí ré taġaiṫe ċuige féin ó'n gcimilt a ruair ré roiṁ baraiḃ an fir móir. Ṫáinig muintir na caṫraċ amaċ, agus fuaradar larmuiċ de'n falla é. Ċeapadar gur b'amlaiḋ a léim ré an falla ré mar a léim Laoġaire é, dar leo. Niop leoġ reirean air ná gur b'amlaiḋ. Dubairt ġaċ aonne go mbeaḋ ruṫ le déanaṁ ag Cúċulainn ḋá gcaiṫeaḋ ré an léim rin. Ṫáinig an tríṁaḋ h-oiḋċe. Cuaiḋ Cúċulainn amaċ ag déanaṁ na faire. Do ṫárla go raiḃ naonḃar foġlaiḋċe, naonḃar biṫeaṁnaċ, agus go raiḃ rocair aca ar ċaṫair Conroi do roḃáil, agus gur b'i rin tiġeaċ oiḋċe a bí ceapaiṫe aca ċun an ġnim rin do déanaṁ. D'iad naonḃar biṫeaṁnaċ iad ran ná na trí ġlair a' Seirġin Uair-beoil, agus na trí Buaġealtaiġ ó Breáġ, agus trí mac Dorn-móir.

Bí loċ i n-aice na caṫraċ, agus bí piaṫ mór 'ra loċ; agus bí ré i dtarġaireaċt do'n ṫéiṫ rin teaċt oiḋċe ar an loċ agus an ċaṫair do fioġaḋ, roiṁ ḋaoine agus beiċiḋiġ agus aṁaḋ agus rlinn agus cloċa; agus b'i rin tiġeaċ an oiḋċe a bí an tarġaireaċt ran le cómlionaḋ. Bí Cúċulainn i ruiḋeaċán na faire. I dtráċ an meaḋon oiḋċe d'airiġ ré focram éisin ag teaċt. Do léim ré 'n-a ṫeasaṁ agus ṫarraiġ ré a claiḋeaṁ agus do ruġ ré ar a ġaċ.

"Ṫalla! Ṫalla—" ar reirean. "Cé 'tá annran? Má'r caraiḋ rtaḋaḋ! Má'r náṁaiḋ teiceaḋ!" Do

rgpeaḋ an naonḃar agur ḋo puċeaḋar ċuige. Ċeapaḋar náṁḃ' aon ṁoill oṁċa ḋeire ċur le h-aon ḟear aṁáin. Ḋ'imir Cúċulainn an ḟaoḃar-ċlear oṁċa, le n-a ċlaiḋeaṁ agur le n-a rgiaċ, agur níor ḃ'ḟaḋa go raiḃ an naonḃar ar lár aige.

Ḃain ré na cinn ḋíoḃ agur ċuig ré a n-airm uaċa agur ḋein ré carn ḋe rna h-airm agur ḋe rna ceannaiḃ i n-aice puiḋeaċáin na ḟaipe. Annran ḋo ḟuiḋ ré arír 'ra truiḋeaċán ag ṫéanaṁ na ḟaipe. Níor ḃ'ḟaḋa gur airig ré an ḟoṫram 'ra loċ. Ḋ'ṫéaċ ré ar an loċ. Ḋí an t-uirge ḋ'á ḟuaċaḋ, ré mar a ḃeaḋ ainniṁḋe éigin 'gá únḟairt féin ċíor ann. Níor ḃ'ḟaḋa go ḃṫeacaiḋ ré an ceann, agur an ḋá ḟúil ar laraḋ ann, ag teaċt aníor ar an uirge. Ḋ'éirig an ceann, agur ḋo lean muineál na péirte é, go ḋṫí go raiḃ ré ḋeiċ ḋṫroiġṫe ṁíle ór cionn an uirge; agur ḃí an ceann ag ḋul i méiḋ agur an muineál ag ḋul i ṁaiṁge ré mar a ḃí an ṗiarṫ ag éirge. Annran ḋ'éirig caḃail na péirte, agur ċuig an ṗiarṫ a h-aġaiḋ ar an gcaċair, agur ḋo leaċ rí a ḃéal i ḋṫreo gur ṁear Cúċulainn go raġaḋ tiġ maiṫ móṁ riar 'n-a cṁaor. Ḃí clear cómṁaiċ ag Cúċulainn agur ṗoṁam-ċlear a ṫugṫí air. Ruair imreaḋ ré an clear ran ar náṁaiḋ ir aṁlaiḋ ḃ'éirigeaḋ ré anáirde 'ran aer mar éireóċ' an t-éan, agur ḃeaḋ ré ag ṡaḃáil timċeall cinn an náṁaiḋ cóṁ ṫiuġ ran go mbaineaḋ ré a ṁeaḋaiṁ ar an náṁaiḋ. Annran ḋo ḃuaileaḋ ré an n-iṁaiḋ agur ṁarḃuigeaḋ ré é. Ruair a ċonnaic ré an ṗiarṫ ag ṫaḃairt a h-aġaiḋ ar an gcaċair, agur a ḃéal ar leaċaḋ aici, ḋo ċuiṁnig ré ar an ḃṗoṁam-ċlear. Ṫo léim ré anáirde 'ran aer, agur ċrom ré ar ċaraḋ móṁ-timċeall ar ċeann na péirte ċuar go ḋṫí ná ḟeiḋir rí 'nuaḋ a ḃí ag imteaċt uiṗri. Annran ḋo ruġ ré ar rġóṁaig uiṗri le n-a ḋá láiṁ, agur ṫ'ḟáirg ré an rġóṁaċ go ḋṫí go

raiḃ teanga na ṗéirte ar rileaḋ anuar iarmuiḋ d'á ḃéal agus i leaṫ-caṫtaiḋe. Annran do ċuir ré lám riar 'n-a cṙaor agus riar 'n-a cabail, agus do rṙrac ré a cṙoiḋe aniar ar a cabail agus ċaiṫ ré uaiḋ ar an dtalaṁ é. Do ċuiṫ an ṗiarṫ maiḃ annran i n-aice an tṙuiḋe ṗaiṙe. D'aimriṡ Cúċulainn a ċlaiḋeaṁ, agus d'imir ré an claiḋeaṁ uiṗri go dti gur ḃein ré miotaí beaga di. Ḃain ré an ceann di, agus ċuir ré an ceann 'ṙa ċarn a bí ṫéanta aiġe de ċeannaiḃ na mbiṫeaṁnaċ. Annran do ṙuiḋ ré 'ṙa tṙuiḋe ṗaiṙe, agus iré a bí go tuirreaċ agus go ruaiṫṫe agus do diombáḋaċ i n'aiġne; a ṗáḋ go raiḃ ré de ċrann air an oiṙeaḋ ran náṁaiḋ do ṫeaṫ ċuiġe i gcaiṫeaṁ aon oiḋċe aṁáin. Ni ṙaḋa a bí ré 'n-a ṙuiḋe nuair a ċonnaic ré ċuiġe aniar, de ṫṙuim na ṙarraiġe, an ṙear móṙ agus a ḃaclа de ċuaiṫeánaiḃ ḃarraiġe aiġe. Þṙeab Cúċulainn 'n-a ṙuiḋe, agus do ṙug ré ar a ṙleaġ agus ar a rgiaṫ. Bí an ṙear móṙ ag teaṫt 'n-a ċṙeó. Bí a ċeann ċóṁ n-árd leir an rṙéir, agus é ag riubal ar bárr an uiṙge, agus, ḃa ḃóiċ leaṫ, leaṫ-ṁíle inr gaċ aon ċircéim a ṫugaḋ ré. Nuair a bí ré ag teaṫt i gcóṁġar do Cúċulainn do labair ré.

"Deiḋ an oiḋċe anoċt go n-oic agat!" ar reirean.

"Deiḋ ri niar mearа agat-ra, a ḃaclaiġ!" arra Cúċulainn. Ċaiṫ ré géagán le Cúċulainn. Do léim Cúċulainn i leaṫ-ṫaoiḃ agus do leoġ ré ċairr an t-urċar. Ċaiṫ an ṙear móṙ an tarna géagán. Do leoġ Cúċulainn ċairr é. Ċaiṫ ré an ṫrimaḋ géagán. Do leoġ Cúċulainn ċairr é. Annran do ċaiṫ Cúċulainn an ṫriaṫ leir-ṙean. Má ċaiṫ niar ḃuail. Annran do ṙiu an ṙear móṙ a lám cun beirṫe ar Cúċulainn, ṙé mar a rug ré ar Laoġaire agus ar Conall. Nuair a

connaic Cúculainn an lámh as teacht do léim ré agus 155
dein ré an forram-clear.

D'éirig ré suar 'san aer, agus do sluair ré mór-
timcell cinn an fir móir le n-a leicéid sin d'luinneam
go ramlóri é le rod muilinn, agus bí a clairdeam
nodtaite 'n-a láimh deir aige. Connaic an fear mór 160
ná raib aon dul ó'n mbár aige féin.

"Anam tar ceann m'anama duit, a Cúculainn!"
ar reirean.

"Tabair mo chí miana dom," arra Cúculainn.

"Seobair iad, agus abair i n-aon anál iad," arran 165
fear mór.

"Rige laoc Éireann dom agus an curad-mír gan
cornam agus túr dom' mnaoi as dul i dTig
Ilidodaerta," arra Cúculainn.

"Táid riad agat," arran fear mór. 170

D'airig Cúculainn an focal, ac ní raib aon tuairim
ar an brear mór. Bi ré imcigte agus ni feidir Cúculainn
cár imcig ré. Annsan do cuimnig Cúculainn ar an
léim úd a dait an beirt eile, uar leis, tar falla na
cathrac amac. Tug ré an cuid eile de'n oidce a d'iarraid 175
na léime sin a daideam, ac do cein ri air. Cuir san
ana-diombáid air agus ana-buairim aigne.

"Is olc an tsuil agam é!" ar reirean i n'aigne, "a
rád go leogfainn dóib an curad-mír a breit uaim tar
éis mo faodair go léir." 180

Tainig an lá. Cuaid ré isteac 'sa cathair, mar bí
an faire criodnuigte aige. Cuir Blácnait fáilte
roimir. Suid ré agus cuir ré orna ar.

"Ni h-orna le meabail an orna san," arra Blácnait.
"Is orna le buaid é." 185

Le n-a linn sin cé buailfead cúca isteac ac Cúroí
mac Dáire féin, agus cinn na mbliadamnac agus ceann

na péirte roir a dá láim aige. Cuir sé uaid iad ar an urlár agus d'éaċ sé ar Cúculainn. Táinig an beirt eile ireaċ le n-a linn sin.

"Ní mirde dúinn síś a tabairt le faire," ar reirean, "do'n ġiolla a ḋein an corġar so léir i n-aon oiḋċe amáin! An ní'ḋ reo atá eadraiḃ-re, agus go dtánadair annso ċun go dtabairfinn-re mo breiṫ ann, bí mirde liom mo breiṫ a tabairt daoiḃ anoir ann. Is le Cúculainn an curaḋ-mír. Ní'l laoċ eile beo i n-Éirinn a ḋéanfaḋ na ġniomarṫa a ḋein sé annso aréir. Do cuilfeaḋ aon ġniom amáin díoḃ an curaḋ-mír ḋó. Ní féidir aoinne ċur i ġcomórtar leis tar éis na ġcorġar so léir. Sin mo breiṫ-re agaiḃ, a laoċraḋ Ulaḋ. An curaḋ-mír do Cúculainn gan ċornam, agus toraċ d'á mnaoi ag dul i dtíġ Mílḋúarṫa."

An obair a ḋein Cúculainn an oiḋċe sin i ġcaṫair Conroi, ba mór go léir an tairḃe é do Cúroi mac Dáire. Mura mbeaḋ gur marḃuiġeaḋ na biċeannaiġ sin, an oiḋċe sin, bí sé i ndán ḋóiḃ teaċt oiḋċe éigin agus an ċaṫair do robáil agus do loṙgaḋ. Agus an fiarṫ a táinig ar an loċ, bí sé i dtarġaireaċt di an ċaṫair, agus a fuil 'sa ċaṫair, do fliġeaḋ an oiḋċe sin; agus bí 'fior ag Cúroi féin go ndéanfaḋ sí é mura mbeaḋ Cúculainn 'ṡá marḃuġaḋ; agus bí 'fior aige ná fuil aon fear eile beo a d'féadfaḋ í marḃuġaḋ aċ Cúculainn. D'finé cúig 'nar ḟoċairiġ Cúroi ar an bfaire ċabairt le ḋéanam do'n tsíúr do réir sin-reanaċta, i dtreo gur b'é Cúculainn a beaḋ ag ḋéanam na faire an oiḋċe a ṫiocfaḋ na biċeannaiġ agus d'éireoċ' an fiarṫ. Bí Cúroi ana-ḃuiḋeaċ de Cúculainn, d'á bríġ sin, agus ċuig sé mórán óir agus oll-maiṫir ḋó i dteannta an curaḋ-mír a molaḋ ḋó.

Nuair a bí ġaċ aon fuil roċair, d'fáġ an tsíúr fiáin

ag Cúroí mac Dáire agus ag Dliáchtait agus Cánaodar adaile go h-Eamain. Táinig am an bíd do poinnt i n-Eamain Mhaca. Bí Conchubar ann agus na h-uaisle go léir. Bí gach aoinne ag faire féachaint cad a déanfí i dtaob an curaid-mír. Do labair Dubthach Daol- 225
theanga.

" Is dócha," ar seisean, " a rígthe, gur thug Cúroí mac Dáire a breith daoib-se i dtaob an curaid-mír úd, agus gur innis sé daoib cé dó gur ceart an curaid-mír a thabairt. Níor chuir sé aon bhúire eolais annso 230
chugainne ar an nid sin. Ní'l aon phoc d'á fior againn cé dó gur mhol sé an curaid-mír. Ó 'tá san mar sin ní féidir dúinn an curaid-mír a thabairt d'aoinne agaib."

Do mhol an chuideachta go léir an chaint sin. Bí áthas mór orra go léir, mar bí sgannradh orra le h-eagla go 235
mbeadh an triúr i lár an rígthige acu ag cómhrac dóm luath agus a fiafróchadh cé dó gur ceart an curaid-mír a thabairt. Nuair airigeadar ná tabharfí an curaid-mír d'aoinne de'n triúr táinig fuaimneas ar a n-aigne. Do labair Cúchulainn :— 240

" Is amlaid mar atá an sgéal," ar seisean, " a Aird-ri agus a rioghraidh Ulad, is cuma liom-sa fearta cad a déanfaidh an curaid-mír úd. Ní déanfaidh a chuilleadh éilim ná a chuilleadh cornaim air. Is mó go mór atáim caillte le n-a bhruil d'á thuadh fágalta ceana agam 'ná 245
mar a beinn beirte leis anoir dá dtugthi dom é."

CAIBIDIOL A DO-DÉAG

AN FEAR MÓR

Annran cuaid an t-aigneas go léir cun ruaimhnir ar feadh tamaill. Ni mitve a d'innrint annro gur b'é Cúroi mac Dáire féin an fear mór úd a tagad de dhuim na farraige ag triall ar an t-é a bíod ag déanamh na faire, agus do caitead na géagáin leis. Nuair a bi an fonam-éleas ag Cúculainn 'á déanamh timceall a cinn do geall ré do Cúculainn, ac gan é do marbugad, go dtabarfad ré an curad-mír dó agus torac d'á mnaoi ar mnáib Ulad ag dul i dtig Mídcuarta. Fuair Cúroi mac Dáire amac nár tugad an curad-mír do Cúculainn nuair a cuaid ré go h-Eamain, tar éis é féin 'gá molad dó. Di fearg ar Cúroi mar geall air sin. Di a briatar tabarta aige do Cúculainn agus di a briatar curta ar neamnid. Nior b'féroir do Cúroi mac Dáire rud de'n trómo fan d'fulang. Seo mar a tainig ar. Mórán aimsire tar éis Cúculainn agus Conall Cearnach agus Laogaire Buadach do teact abaile ó Catair Conroi, agus tar éis an curad-mír agus an aignis a bi mar geall air a beit curta ar a ceann ag gac aonne, do tápla go raib Concubar agus Feargus mac Róig agus maite móra Cúig' Ulad go léir cruinnigte i gCraob-ruaid Concubair. Diodar tar éis an lae caiream amuic 'na cluice-thaig, ag déanamh taicise ar cleasaib lúit agus ar cleasaib gaile agus gairge; agus biodar ruaicte go maic, i dtreo go rabadar go léir i bfonn agus i bfuirm cun an bíd agus cun na nige a bi ullamh ag Concubar dóib. Ni raib Cúculainn ann an uaide sin, ná Conall

Ceárnaċ ná Laoġaire Buaḋaċ. Aċ bí cuiḋeaċta fuaiṁ ann agus bíoḋar ġo léir ar a ṙárṫaċt, aġ iċe agus aġ ól agus aġ ṫéanaṁ ġrinn agus ṙuilt agus caiṫeaṁ aimṙire ḋóiḃ féin, ġan cuṙaḋ-mḟir ná aon niḋ eile ḋ'á ḟóṁa aġ ṫeaċt maṙ ċúṙṙaí toiṁmiṙġeaṫaṙṫa. Bí caint agus ġleo agus ġáiṁ ġo tiuġ acu, ġaċ aoinne aġ cur leir an ṙuilt agus ġan aoinne aġ baint uaiḋ. I lár na h-oiḋċe amaċ ḋo h-aiṙiġeaḋ ṗoċṙam éiġin amuiġ. Do ṙtaḋ an ġleo, agus ċuiṙ ġaċ aoinne cluaṙ air féin. Ba ċoṁṁail an ṗoċṙam le ciṙcéim ḋuine a ḃeaḋ aġ ṙiubal i ḋṫeo an tiġe, aċ bí an ciṙcéim ċóṁ mór, ċóṁ ṙaḋa, ċóṁ ṫromaiḋe ṙin náṙ b'eol ḋ'aoinne a bí láiṫṙeaċ aon ḋuine a ḃeaḋ mór a ḋóiṫin ċun an ṫriuḃail ṙin a ṫéanaṁ. Táiniġ an ṙiubal i ḋṫeo an ḋoṙuiṙ. Bí ṙúil ġaċ aoinne aṙ an nḋoṙuṙ, aċ níoṙ ċuiṙ aoinne cuṙ ṫe ċun ḋul agus an ḋoṙuṙ a ċimeaḋ ḋúnta. Ní ṙaḋa a ṗáġaḋ an ċaoi acu air. D'oṙġail an ḋoṙuṙ agus táiniġ ṙuḋ iṙteaċ, ceann ḋuine. Bí an ceann ana-mór, ana-ġránna. Bí ṙé ḋá uair, ṫṙí h-uaiṙe, ní ḃa mó 'ná ceann aon ḟiṙ ḋ'á ṙaiḃ 'ṙa ċuiḋeaċtain. I nḋiaiḋ an ċinn táiniġ an ḋá ġuala iṙteaċ, agus bíoḋar mór ṫéaġaṙṫa láiḋiṙ ḋo ṙéiṁ an ċinn. Táiniġ iṙteaċ an t-é ġo mḃa leir an ceann agus na ġuailne, agus bí ṙé mór ṫéaġaṙṫa láiḋiṙ ḋo ṙéiṁ an ċinn agus ḋo ṙéiṁ na nġualann. Úṁiġ ṙé é féin aṙ an uṁláṙ, agus ḋ'éaċ ṙé 'n-a ċimeall aṙ an ġcuiḋeaċtain. Ní ḟeaċaiḋ aoinne ḋ'á ṙaiḃ láiṫṙeaċ, i n-aon ḃall ḋ'áṙ ġaiḃ ṙé riaṁ, ḟeaṙ eile ċóṁ mór ċóṁ láiḋiṙ i n'éaċainċ, ċóṁ ḟíoṙ-ġránna, leir an ḃṙeaṙ ṙan a bí 'n-a ḟeaṙaṁ annṙúḋ aṙ an uṁláṙ ċu an uaiṙ ṙin.

Bí bloċ mór aṁuiḋ ṗé n'oṙġail éiṙe aiġe, agus bí 'n-a láim ḋeiṙ aiġe biail a bí ċum mór ċóṁ ċ-om ṙan ġuṙ ḃeaġ má bí aon ḟeaṙ láiṫṙeaċ a ḋ'éaḋaṙaḋ i ḋ'oiḃṁuġaḋ

gan a dá láim do cur uirri. Bi béal na biaile fin fiar go maic ar faid, agus bi faobar uirri " a gearrfad fionnad i n-agaid fiuca." D'iompuig a lic i n-a faid láirfeac nuair a connacadar an bloc agus an biail. Ceapadar go raib an fatac cun na gceann do baint diob go léir, ar an mbloc ran leir an mbiail fin. Dá n-éirgidir go léir cuige, agus agaid a cabairt air i n-aonfeact cun a maidbte, deirdir go léir maid aige leir an mbiail fin ran a bréadfad aoinne acu oiread agus builie bualad air. D'féac fé 'ra timceall orca, amac ar na bolg-fúilib móra granna buide a bi aige, agus ni raib duine acu nár éricnig nuair féac na fúile fin air. Nuair a bi an féacaint fin cabarca aige orca buail fé ruar cun na teine, agus cug fé a drom leir an dteine, agus d'féac fé 'n-a timceall arir ar an gcuinneactain. Do labair Dubcac Daol.

" An amlaid ná féadfá fuige fagail i n-aon áit eile 'ra tig, a fir móir," ar reirean, " gan dul agus rearam inn agus an teine? Nó b'féidir gur b'amlaid ir maic leat cainleoireact an tige a déanam. Má 'read, ir eagal liom go loiscfir an tig ran a ndéanfair puinn foluir do'n teaglac."

" Dá mb'é fin féin ba maic liom a déanam do déanfainn é; agus dá ndeiminn é do cindfá-ra, pé aoinne atá ionnam, go dtabarfainn foluir do'n teaglac agus ná loiscfinn an tig," arran fear mór. " Ac bionn gnóthai eile agam le déanam uaigneanta i n-éagmuir cainleoireacta, agus ir gnó diob ran a dug annro dugaid-re mé anoct. Tá nid agam d'á iarraid agus tá an doman fiubaltа agam ar a lorg, agus ni féidir liom aon daoine fagail a cabairt dom é. Siubluigear Éire dó agus Alba, agus an Cairir mór-timceall ó Inrib Orc go n-uncallaib Aria agus Scicia agus Grécia, agus ar ran

fiar go Colamnaib Carcoil agus go Tor Breógain agus go h-Inis Gaoid; agus do ceis ann ceacht fuar le h-aon duine ná le h-aon tseabhcar daoine a tabharfad dom é. D'aitigear im' fiubaltaib triácht agus tuairis orais-re, ar Conchubar agus ar Laoghaid Uladh, conus mar atá buaidh agus bárr agaib ó Laoghaid an domain go léir i n-uairleacht agus i ngail agus i ngairge, i n-uaibheacht aigne, i ndánacht agus i neam-eagla, i bpiunne, i bpéile agus i bpeadar." Fastar orais, d'á brig sin, fear a tabharfad dom an nid atá uaim."

Tuig an cuideachta gur b'é fuid a bí uaid ná fear a d'fagáil a déanamh cómhlac aon-fir leis. Bí 'fior acu go maith ná raib aonne d'á raib láithreach ábalta ar an scómhlac san do déanamh le n-a leithéid de piarda fir, nó aonne déanamh é gur gairid a fearóch' ré; gur gearr a fagad an cómhlac nuair a mairbfi é. Do labair Feargus mac Róig. Ceap ré go raib ré cóm maith aige labairt go dána.

"Ni ceart onóir Cúige do cáineadh," ar seisean, "bíod go bragfi fear ann do caillfeadh ort i dtaob fuid a beadh uait. Agus d'féidir go bragfi ann fear a caillfeadh ort, agus ná déanfad an fuid a beadh uait, bíod ná beadh an bár aon fhoc níor giorra dó-san 'ná duit-se."

"Admhuighim firinne na cainte sin go léir," arsan fear mór.

"Innis dúinn, má'read," arsa Feargus mac Róig, "an fuid so atá uait."

"'Neorsad," arsan fear mór, "ac go dtabharfar fior fear dom."

"Is ceart fior fear a tabairt dó," arsa Seanca mac Ailiolla. "Tá sé annso i n-aonar eatorra agus fear iaracta ireadh é. Ni ceart duinn gan fior fear

a cabairt dó. D'á gcasmair sin, bíodh ná fuair sé riamh fós an rud atá uaidh ó aon fear, ire mo chuairim go brágaid sé annsa fear a cabharfaid dó é."

Do tugadh dó an fíor fear, sé ceangalaidh, mar ba cóir.

"Fágaim Conchubar Iarmuic deim' iarraidh," arsan fear mór, "mar is é sí na Cúige é, agus fágaim Feargus Iarmuic ar an gcuma gcéadna, mar tá sé páirteach le Conchubar i gceannas na Cúige. Iarmuic de'n deire sin tagadh duine éigin agaibh-se chugam amach annsa go mbaineadh a ceann de ar an mbloc so, leis an mbiail seo; agus tiocfad-sa isteach amárach, agus leogfad dó-san mo ceann a baint díom-sa ar an gcuma gcéadna."

Do rinadh sé agus d'éirigh sé 'n-a timcheall orra. Níor labair aoinne ar feadh tamaill maith. Sé deire do labair Dubhdach Daol.

"Mearaim, a fir mhóir," ar seisean, "ná fuil fear eile againn gur fiú laoch a cabairt air i ndiaidh na deirce a d'fágair Iarmuic díot."

"Tá, ceana!" arsa Muinreamhar mac Gerrgind, agus do léim sé amach ar an urlár ór comair an fir mhóir. Fear ana-láidir ab ead an Muinreamhar san. Bí neart céad fear ann, agus bí neart céad cuirle i ngach cuirlinn leis. Do léim sé amach ar an urlár.

"Luig síos annsan dom, a dhaclaig," ar seisean, "go mbaineadh an ceann díot. Tar-sa isteach amárach agus bain an ceann díom-sa má féadann tu é."

"Ni h-é sin an rud a d'iarras," arsan fear mór. "Geobainn é sin ins gach ball 'n-ar gabar. An rud a d'iarras isé a caicfead a déanam; mise do bainc do chinn díot-sa anocht, agus tusa do bainc mo chinn díom-sa isteach amárach. Do tugadh fíor fear dom ann agus ni foláir an fíor fear san do comlionadh."

"Dar láimh m'athar," arsa Dubhtach Daol-cheanga, "ach ní mór an t-eagla ar gáth duit-se beit agat roimir an mbárr, murar bhuil cun tú cur cun báir iomaíoche amáideach ar an fear so mbainfir féin an ceann anocht de! Má tá sé de chomhacht agat-sa a leogaint tú marbhadh gach oiche, agus annsan tú theacht lá'r n-a mháireach as tiogaill do bháir ar an t-é mairbh tú, is agat-sa amháin atá an chomhacht san. Ni fhior fear duit-se an comhacht san, má tá a leithéid agat, a th'imirt ar fear atá 'n-a n-éagmais!" D'aontaigh Conchubar agus Fearghus mac Róigh agus an chuideachta go léir leis an gceann sin.

"Tá go maith," arsan fear mór. "Ó 'tátaoi go léir ar aon aigne 'sa gcéal, agus ó 'tá an fear so toilteanach chuige, leogfaid-sa dó mo cheann a bhaint diom-sa anocht, má gheallann feirean go leogfidh sé dóm-sa an ceann a bhaint de-sean iomaíoche amáideach." Annsan do bain sé geallamaint de Muinrearnar theacht iomaíoche amáideach agus leogaint dó an ceann a bhaint de. Tug Muinrearnar na geallamna uaidh. Bi cuairim láimh aige go mbainfeadh sé féin an ceann de'n fear mór i dtreo nár thaogal go dtiocfadh sé iomaíoche amáideach. Do chuir an fear mór an bloc ar lár an urláir. Tug sé an bhail 'n-a láimh do Muinrearnar. Annsan do luig sé anuas ar an urláir, agus chuir sé a cheann ar an mbloc i dtreo go raibh an bloc fé n-a muineál. Tóg Muinrearnar an bhail, agus do bhuail buille dí anuas ar muineál an bhacláig; i dtreo go nteagadh faobhar na bhaile fiar go bainfean i n-aimsir an bhuic, agus gur fhág an ceann thearna an urláir, agus gur sluaig an fhuil ar an gcolainn agus ar an gceann go dtí go raibh an áit lán di. Ceap Muinrearnar nár thaogal dó féin an oiche amáideach nuair a connaic sé an méid sin. Bi an chuideachta

so léir 'sá cuimneam, agus tad as féacaint ar an
195 scoppán agus ar an sceann agus ar an bpuil, sur ar a meadair a bí an fear mór, agus sur mó-maic mar a cáila. Ní maic a bí an fmuainead ran déanta 'n-a n-aisne acu nuair a coppuig an coppán. D'éirig an coppán 'n-a fearam. Tóg ré an biail a' lámh Muin-
200 fearnair. Do leog Muinfearnar leir í, mar ní feroir ré cad a bí aige 'sá déanam. D'imcig an coppán anonn agus tóg ré ruar an ceann. Tóg ré ruar an bloc. Cuir ré an bloc agus an ceann agus an biail cuige i n'uct, agus d'imcig ré amac.
205 D'féac an curdeacta ar a céile agus fsáfo 'n-a scroide.

"Sead!" arra Dubtac Daol-teanga. "Tá deire le laocraid Ulad anoir murab ionann a'r riam! Má tagann an fear mór ran iroiride amáideac cun an
210 cinn a baint de Muinfearnar ni fágfaid ré ceann ar colainn i gCúig' Ulad!"

CAIDIDIOL A TRÍ-DÉAG

CAGLA ROIMIS AN MBÁS

D'imcig an oiróe rin, an méid a bí gan caideam di, agus ní mirde a rád gur mó-beag an fuit ná an t-aoibneas ná an caideam amrire a bain an curdeacta ran ar an méid a bí gan caideam di. Táinig an lá.
5 D'imcig na fir amac.'sa cluice-maig, agus cromadar ar an gclaidéideact agus ar an gleasaideact mar ba gnár leo. Ní h-ar an obair rin a bíodar ag cuimneam, amcac, ac ar an bfear mór agus ar Muinfearnar agus ar cad a bí le cuirim amac an oiróe a bí cúca.

Chuireadar síos an lá. Táinig an oíche. Bíodar ag ite agus ag ól, 'gá leagaint oíche ná raib aon eagla oíche, ach ir oíche a bí ré go trom agus go dainséan. Táinig an t-am. D'aiséadar an circéim thomaide. Táinig an fear mór cúca irtheach, agus a ceann air cúl mait agus ná bainfí riam de é. D'féach ré 'n-a timcheall oíche leir na rúilib sránna móra buide úd a bí aige, isteach 'sa ceann mór úd a bain Muinrearnar de aréir roimis sin. Da deacair eagla cur ar fearaib Uladh, ach do chuchnigeadar nuair a bí na rúile móra buide sin ag féachaint 'sa timcheall oíche, go mór mór nuair a connacadar go raib fearg imis na rúilib.

"Cá bfuil Muinrearnar?" arsan fear mór. Ní raib Muinrearnar le fagáil. Níor fhreagair aoinne.

"An mar sin a cúmlionann sibse fíor fear, a fíorfrad Uladh?" ar seisean. "Ceap Muinrearnar go raib duo ana-sparta aige 'á cheanamh nuair a d'iarr ré go leorfí dó an ceann a bainc diom-sa ar tosúis. Ceap ré nár dhaoscal go dtiocfainn 'n-a diaidh san cun an cinn a bainc de féin. Cá bfuil ré anois? Ní fíor fear dó gan cealg, mar a geall ré, agus a geallamaint do cúmlionadh. Feall ireadh é. Feall sránna ireadh é. Tá ré anuiche ar fearaib Uladh gur neamhiú leo bár reacar easonóir. Ir neamhiú le Muinrearnar an easonóir ir mó fuair laoch riam reacar a ceann do caillearnaint. Ní féidir easonóir ir mó do cur i leic fir 'ná a rád go mbfuil fear fíor fear. Do bhí Muinrearnar fíor fear liom-sa, tar éis an ceangail do cur air féin ór cómair Conchubair, agus ór cómair Fearguis agus, ór bás Scómair go léir. D'féidir go raib 'fíor aige ná tógfí air é. Cá bfíor dóm-sa an 'mó duine agaib a bhfuil fíor fear liom ar an sceuma sceatha. D'féidir go

Bruil agaib ar fuid an domain clú ná fuil cuillte agaib. Cé déarfaid imdé gur cúrge le Muinfeamar a ceann do cimeád 'ná a clú do cimeád. Féad cad 'tá déanta aige. Tá a ceann aige, ach cá bruil a clú anoct? Má bi focair aige i n'aigne aréir gan a leogaint dóm-sa an ceann a baint anoct de, cad 'n-a chaob nár cappaig ré riar agur gan an ceann a baint diom-sa aréir? Níor cappaig ré riar. Cuirear mo ceann ar an mbloc cuige. Cugar mo biail isteach 'n-a láim dó. Níor fsaon sé. Do buail sé a buille cóm cutaig agur dá mbead feacht sceinn orm go mbainfead sé diom iad de'n iappacht san. Do cóg sé agur do cuir sé i bfeidm go h-iomlán agur go beacht a chaob féin de'n mairgead. Ní raib aon ceapt aige san do déanam, agur gan é ceapaide ar cheacht annsó anoct agur mo chaob-sa de'n mairgead cabairt dóm-sa. Ní'l aon tuairisg anoct air. Tá go maic. Díod a ceann aige. Ceann gan clú! Cimeádad sé a ceann. Tá a clú imeaccte. Is eagal liom, an rud a cheir orm a d'fagáil i n-aon páirt eile de'n domhan, go dteipfid orm é fagáil annsó ach ócám beag. Is eagal liom go bruil mo cuaird go Cuig' Uladh i n-airdeas agam. Is mór an iongnad liom é sin. D'aitgeas go raib aigneas mór agur coimeasg mór ar siubal annsó, camall ó sin, mar 'súd de cumaidid na Craobhruaide reo mar geall ar cupad-mír. Is mór an iongnad liom, na fir reo a bi as troid cóm dian mar geall ar cupad-mír, má'r fir iad a déanfad geall cun teil ó'n mbár. An bruil laogaire Dunlaé annsó?" ar seisean.

Bi laogaire ann. "Tá sé annsó," arsa laogaire.

"Is duine cura, mar a cuirim, de'n trúp so a siubhail cirr féachaint cá bfagfí duine cabarfad cupad-mír dóib."

"Má fiubluigear cun an curaó-mír a d'fagáil," arra Laoghaire, "b'é mo ceart é d'fagáil."

"Má b'é do ceart é d'fagáil," arsan fear mór, "ní déanfá an rud atá déanta ag Muinseamar. Do feachófá earonóir níor tuirge 'ná feachófá bár."

"Ní feacaró aoinne fór mé ag dul i leic-taoib ó'n mbár nuair a bí orm an fód a fearann," arra Laoghaire.

"D'féidir gur 'mó rud a deimir ná feacaró aoinne riam agat á déanam," arsan fear mór. "Dein Muinseamar rud anocht ná feacaró aoinne aige 'á déanam go dtí anocht. D'áiteóc' ré aréir oiainn ná feachóc' ré an bár dá mbeaó gealita aige gan é feacaint. Do geall ré aréir go dtiocfaó ré annro anocht, agus go rearóc' ré an margaó a dein ré liom-ra. Cá bfuil ré anoir? An fear é gur céart curaó-mír a cadairt dó?"

"Beaó Muinseamar annro dá mba duine raogalta cura," arra Laoghaire. "Ní ceart duit-re tú féin a cur i gcomparáid le daoine ná fuil acu ac cómacta raogalta. Cad é an beann atá agat-ra ar an mbár? Do baineaó an ceann díot aréir, agus finé annran tú beo in' beataró ór cómair ar rúl! Cad é an comórtar cura agus Muinseamar?"

"Ir neamnió cé'cu atá beann ar a mbár agam-ra nó ná fuil. An bfuil eagla roimir an mbár ag Muinseamar? Sinl an ceirt. Mura bfuil eagla aige roimir an mbár cad 'n-a daob ná fuil ré annro? Freagrad aoinne agaib an ceirt rin dom. Ac cad é an mairt dom beic ag caint! Ir mar a céile rin. Déanfá-ra an rud atá déanta ag Muinseamar. Do geallfá an rud a geall Muinseamar, agus annran ní fearófá an geallamainc."

"Sin éiceac, a dadaig!" arra Laoghaire, agus do

léim ré amaċ ar an urlár ór cómair an fir móir, agus a claideam ar tarrac aige. "Tugaim an t-éiteaċ duit fuar leu' béal, dá mbeaḋ oiread eile méid ionnat agus oiread eile nirt. Coṫain tú féin, nó cuirfeaḋ-sa i n-úir duit ná fuil easla agam roimh aon fagar báir féaḋfá-sa a ṫ'imirt orm."

Níor ṫeim an fear mór aċ gáire cur ar. "Seo," ar feirean, ag fineaḋ na bialle cun Laoġaire. "Ní ṫéanfaḋ aon coraint orm féin. Bain-re an ceann diom-sa anoċt agus bí-re annro ingoiḋċe amáireaċ go mbaineaḋ-sa an ceann diot-sa mar ṫioġaltar." Bí an fear ag Laoġaire. Do fin an fear mór é féin ar an urlár, agus cuir ré a ċeann ar an mbloc. Ní cúirge ṫeim 'ná mar a bí an ceann bainte ṫe ag Laoġaire leis an mbiail. Do ġluair an ceann fan an urlár, agus do ġluair an caire fola, ar an gcoppán agus ar an gceann, mar a ṫeim an ċéaḋ oiḋċe. I gceann tamaill ṫ'éiriġ an coppán 'n-a fearam, agus ċóg ré an bloc agus an ceann agus an biail agus ṫ'imiġ ré. D'imiġ Laoġaire, agus ní feaċaiḋ aoinne é an ċuid eile ṫe'n oiḋċe. Bí an oiḋċe gan fóilár acu go léir. Níor ṫeineaḋ puinn cainte 'ra Craoḃruaiḋ an oiḋċe rin. Táinig an maiḋean. Ir amlaiḋ a bí gaċ aoinne ag imeaċt agus a ċeann féi aige, agus ná feiḋir ré caḋ ba mait ḋó a ráḋ ná a ṫéanam. Cuireaḋar tioḃ an lá. Cruinnig an cuideaċta 'ra Craoḃruaiḋ. Táinig an fear mór.

"Cá bruil Laoġaire Buaḋaċ?" arsan fear mór, agus ṫ'féaċ ré 'n-a timċeall ar an gcuideaċtain, amaċ ar na boig-fuilib móra gránna buiḋe. Doḃ' oic an féaċaint a bí aige an oiḋċe rin, mar bí na fuile móra ag rpréachnaiġ le feirg, agus bí na mailgí, ór cionn na fúl, acaiċe le neart feirge aige, agus an fionnaḋ

'n-a fearaibh orta, i dtreo gur dóig le duine go bréagrí urlár na Craobhruaidhe do sguabadh go maith glan le gach malainn díob.

"Cá bfuil Laoghaire Buadach?" ar reirean arís. 145
Níor freagair aoinne.

"Dubairt Laoghaire aréir," ar reirean, "gur dheineas-ra bréag nuair adubairt go raibh eagla roimir an mbáir aige. Deirim-re anocht, a Conchubair agus a fhlaithe Ulad, gur dheineadair-re bréag nuair a thugadair 150
'Buadach' mar ainim ar Laoghaire. Leas-ainm is ea an ainim sin ar Laoghaire. Caithfidh sib an ainim d'athrughadh. Ó anocht amach tugaidh 'Laoghaire Imeaglach,' nó ainim éigin de'n tsórd san a thiocfaidh isteach leis an bfírinne." 155

Ní raibh focal a h-aoinne.

"Measaim," arsan fear mór, "go bfuil daoine nách é annso anocht agus go bfuil ainimneacha bréagacha orta"; agus d'féach sé go h-ana-géar ar Conall Cearnach. D'féach an Curneachta go léir ar Conall 160
nuair a connacadar an fear mór ag féachaint air. Do lar Conall fuar go dun na sciuar. Annsan do dánuig sé cóm bán le caile. Annsan do gormuig sé. Ach níor hog an fear mór na fuile burde de. Dubairt Conall leis féin go raibh sé cóm maith aige agus a 165
thabairt lom díreach ar an bféal.

"Má'r cuigim sa athaoi, a fir móir," arsa Conall, "ná díob a cuirfeadh riar má anias agat air, ach innir dúinn cad 'tá uait."

"Tá," arsan fear mór, "go bfaighinn uait-re, má'r 170
fíor 'Cearnach' mar ainim ort, an rud a geall an beirt eile dom agus nár thugadar dom. Murar thugair-se dom é is leas-ainm an 'Cearnach' ort."

"Ní dom-sa is ceart a rud a fir móir," arsa Conall,

"cé'cu ir leaṙ-ainim an 'Ceaṙnaċ' orm nó náċ eaḋ. Faġaim an nid rin fé uaiṙlib Uiaḋ, ó'ṙ iaḋ a ḋuġ an ainim orm. Má'ṙ bṙéaġ an ainim ní mire a ḋein an bṙéaġ. Aċ an maṙġaḋ ro a ḋeiniṙ-re le Muinṙeamaṙ aġuṙ le Laoġaiṙe, meaṙaim-ṙe ġuṙ maṙġaḋ bṙéaġaċ é. Maṙġaḋ aṙ leaṫ-ṫaoḃ ṙeaḋ é. Ḋainṫeaṙ an ceann ḋiot-ṙa aġuṙ ní maṙḃuiġṫeaṙ ṫú. Tá mḃainṫi an ceann ḋiom-ṙa ḋeinn maṙḋ. Ḋein ḋo maṙġaḋ aṙ ṙuḋ éiġin a ḋeiḋ cóm-oiċ cóm-maiṫ eaḋṙainn."

"Ni'l aoinne 'ṡá iaṙṙaiḋ oṙṫ an maṙġaḋ ṫéanaim i n-aon ċoṙ má tá eaġla foiniṙ an mḃáṙ aġaṫ! Muna bṙuil eaġla foiniṙ an mḃáṙ aġaṫ-ṙa féin, caḋ é rin ḋuiṫ ċé'cu ḃeaḋ-ṙa beo ṫaṙ éiṙ mo ċinn a ḃainṫ ḋiom nó ná beaḋ! Ni h-é mo báṙ-ṙa ġuṙ ġáḋ ḋuiṫ a ṫaiṙḃeáinṫ ná ḟuil eaġla aġaṫ foiniṙ, aċ ḋo báṙ féin. Ni ḋuḃaiṙṫ-ṙa ṙiaṁ ġo ṙaiḃ aon eaġla aġaṫ foiṁ mo báṙ-ṙa. Ḋuḃaiṙṫ aġuṙ deiṙim ġo bṙuil lán ḋo ċṙoiḋe ḋ'eaġla aġaṫ foime ḋo báṙ féin. Deiṙim ġo bṙuil an ṫ-eaġla céaḋna aġ Muinṙeamaṙ foime n-a báṙ féin. Aġuṙ deiṙim ġo bṙuil an ṫ-eaġla céaḋna aġ Laoġaiṙe—náċ Ḋuaḋaċ, foime n-a báṙ féin. Iṙ aiṫ an ṙuḋ ṙan a meaṙṙa ḋom a ṙáḋ, eaġla ḃeiṫ aġaṫ-ṙa foiṁ báṙ ḋuine eile. Iṙ é mo ċuaiṙim láṙuiṙ ġuṙ beaġ má tá aon nid eile a ċuiṙṙeaḋ oiṙeaḋ áṫaiṙ oṙṫ aniuṙ aġuṙ ċuiṙṙeaḋ mo báṙ-ṙa!"

Nuaiṙ aiṙiġ an ċuiḋeaċṫa an méiḋ rin ċainṫe niaṙ ṙéaḋaḋaṙ ġan ṙġeaṙṫaḋ aṙ ġáiṁ ṫ'á méiḋ ṫiomḋáḋa aġuṙ reiṙḃċean aġuṙ ċṙiṫ-eaġla a bí oṙċa. Nuaiṙ aiṙiġ Conall an ṙġeaṙṫaḋ ġáiṙe, ċeaṙ ṙé ġuṙ ṙaoi féin a bí an maġaḋ 'á ṫéanaim maṙ ġeall aṙ an ġcuma 'n-aṙ ċaṙ an ṙeaṙ móṙ an aiṙġóinṫ aiṙ. Do léim ṙé amaċ aṙ an uṙláṙ ṙé maṙ a léim Laoġaiṙe.

"Seo! ṙeo! a ṙiṙ móiṙ," aṙ ṙeiṙean, "cuiṙ uaiṫ an ḋeiṙ ḃéaḋaiġe aġuṙ ḋeimmiṙ obaiṙ!" Do ṙiu an ṙeaṙ

mór é féin ar an urlár, agus cuir sé a ceann ar an mbloc, agus tug sé an biail'n-a láimh do Conall. Dain Conall an ceann de, díreach mar a bain gach duine de'n beirt eile. D'éirig an corpán i gceann tamaill, agus tóg leis an bloc agus an ceann agus an biail, agus d'imtig sé. Bí gach aoinne ag faire annsan féachaint cad a déanfaó Conall, nó a n-imtéoc' sé mar a d'imtig Muinreamar agus mar a d'imtig Laogaire. Ní fada a bíodar ag faire nuair a bí Conall imtigte.

CAIBIDIOL A CEATAIR-DÉAG

AN CURAÓ-MÍR DO CÚCULAINN

Bí iongnaó ar uairib Ulaó agus ar Conchubar nuair a fuaradar go raib Conall Ceárnach imtigte. Bí 'fíor acu go maic nár cuir bár i bfriotgaim cata aon eagla riam ar aoinne de'n triúr, ar Muinreamar ná ar Laogaire ná ar Conall. Da mór go léir an iongnaó leo gach fear de'n triúr do teicead le gcannraó ó'n bfear mór. "Cad féadfaó sé a déanam ac duine marbaó!" adeirdir. Dar le gach aoinne d'fuilingeóc' gach fear de'n triúr a marbaó react n-uaire ní ba cúrsa 'ná mar a teicfead sé ó fón a bár. Bí fuo áigin 'ra gcéal, dar leo, nár b'féidir a cuirgint i gceart. Táinig an ceathramaó h-oíche.

Táinig an fear mór. D'á gcránna agus d'á do-ciseamaise, agus d'á feirgise a bí sé an trímaó h-oíche bí sé go mór niba gcránne agus niba do-ciseamaise agus nib' feirgise an ceathramaó h-oíche. D'feac sé 'n-a timceall ar an gcuideachtain.

"Ní feicim Conall annso!" ar seisean. "Ní

tabarfad 'Ceárnaċ' air a tuilleadh. Ainim bṡéise
20 ireadh 'Ceárnaċ' ar an bfear ran."

Bí bantracht Uladh 'ra Crabdhuaidh an oidhche rin. Tánadar go bfeicfidis an baclach mór, an fear gránna; an fear go mbiaidh a ceann de gach oidhche agus a bionn beo 'n-a beathaidh an oidhche 'n-a diaidh ran.

25 "An bfuil fear ar uairibh Uladh," arfan baclach, "ná fuil eagla báir air? Dubhairfe, a Fhearguis," ar feidhean, "an céad oidhche a tánag-fa annfo, nuair innfear daoibh cad a dug mé, nár choir earonóir a tabairt do Chúige mar gheall ar aon fear amáin ná
30 fearóċ' a marbadh. An bfuil aon fear agat i gCúig' Uladh a dhéanfaidh é fhearann?"

D'fhéach gach aoinne ar Chúchulainn. D'fhéach an fear mór air. D'fhéach an bantracht air.

"Ir dear na fir iad fo atá agaibh i gCúig' Uladh,
35 a Chonchubair!" arfan baclach. "Na dúdaige amuich agus i mbaile beadar acu, ag aigneadh agus ag coimhgadh agus ag troid mar gheall ar curadh-mír, agus gan iad ábalta ar an gcuradh-mír do cornam! An fear ná fearóċaidh a gheallamna, le h-eagla roimir an mbáir,
40 conuir ir féidir dó fan curadh-mír do thuilleam ná do cornam? Do theid Laoghaire ó'n mbár. Do theid Conall ó'n mbár. Tá aoinne amáin eile fós againn. Cá bfuil an fear bocht ran ar a dtugtar Chúchulainn? Bí fé rin leis 'ra coimhgadh i dtaobh an curadh-mír. Ni
45 feadar an bfuil fé còm dílis d'á gheallamaint leis na curadhaibh eile."

"Dá dtugainn gheallamaint duit," arra Chúchulainn, "do dhéanfainn beart do réir na gheallamna. Ni'l aon lorg agam ar aon bhaint i n-aon cor a theid agam
50 lear féin ná leo' marbadh ná leo' gheallamnaib."

"Ir maith an chiall i rin, a fir bhoicht!" arfan fear

mór. "Is maiṫ láiṁ duinʒean foillán an t-eaʒla foiṁiṫ an mbáṫ atá istiʒ ro' ṁoiḋe-re, a ċuil dʒ. Cimeáḋ an t-eaʒla san. Ná leoʒ uait é ar do báṫ. Is taiṁḋe doṫ' fláinte, aʒus is faiḋ ar do faoʒal, an t-eaʒla san a beiṫ ʒo duinʒean istiʒ ro' ṁoiḋe aʒaṫ!"

Nuair airiʒ Cúċulainn an ċaint sin do léim sé amaċ ar an uplár, aʒus, rar a raiḃ 'sior aʒ an ḃfear mór ċao a bí ċuiʒe, bí an ḃiail snapaiṫe ar a láiṁ aʒ Cúċulainn aʒus an ceann sʒuaḃṫa de, ʒan fanaṁaint le bloc ná le sineaḋ ar an ḃtalaṁ.

Ċuir Cúċulainn a leiṫéid sin d'fuinneaṁ 'sa ḃuille a ḃuail sé leis an mbiail ʒur sʒeinn an ceann anáirde ʒo buaiċ an tiʒe. Nuair a bí sé aʒ tuitim tar n-air d'aiṁriʒ Cúċulainn airiṁ é le buille de'n ḃiail, i dtreo ʒur ḃein sé "rliʒeaċ" de, mar adeir an seana-sʒríḃinn. Do ċuir corrán an fir móir ar an uplár, aʒus do ʒluair an fuil ar mar a ḃein ʒaċ oiḋċe de sna trí oiḋċeanna eile.

I ʒceann tamaill d'éiriʒ sé. Ḃailiʒ sé ċuiʒe "rliʒeaċ" an ċinn, aʒus ċóṫ sé leis an ḃiail aʒus an bloc, aʒus d'imtiʒ sé. Annsan ireaḋ bí an buaiḋirt 'sa Cruaḃṁuiḋ. Bí ʒaċ aoinne aʒ taċaint ar Cúċulainn imteaċt rar a ḃrilleaḋ an fear mór isteiḋċe amáideaċ a bí ċuʒainn. Ní raiḃ aon maiṫ ḃoiḃ ann. Duḃairc Cúculainn ná réamrad sé féin báṫ a d'faʒáil aċ aon uair amáin; aʒus ʒo raiḃ sé ċom maiṫ aiʒe báṫ d'faʒáil an uair sin le beiṫ aʒ feiceam ʒo tiṫí uair éiʒin eile. Dé rud andéanraiḋ ná a ḃéanraiḋ ni imteóċ' sé. Aċ do ċuʒadar sé isteaba ʒo raiḃ ana-ċeann sé air; ʒo raiḃ sé ana-ḃuaire, ana-ḃulḃúnaċ. Do labair Conċubar féin leis.

"A Cúculainn," ar seisean, "ni ċuiʒim-se ʒo ḃfuil ceanʒaiṫe ar aoinne marʒaḋ an fir móir úd do

fearam. Ni duine faoghalta i n-aon cor é. Ni comórtar é agus duine faoghalta. Ni bár dó-fan an ceann a daint de. Ir bár do duine faoghalta an ceann a daint de. Ni'l an margaó cothrom an faid nách bár dó-fan a daob féin de'n margaó, agus gur bár duit-re do daob-sa de. An faid ná fuil an margaó cothrom, ni'l ceangailte orr-sa an margaó fearam. Céanam! imthigmir amach!"

"Dar mo shiad agus dar mo chardeam, a Aird-rí," arra Cúchulainn, "ni fásfaid aon cor díom-sa an láthair seo go seómhlionad mo dhiadar leis an mbachlach úd! Tá an bár im'choir. Ir fearr liom bár fé onóir anoir 'ná bár fé easonóir ar ball." D'éigean dóib go léir leogaint dó. Chuireadar díob an oidhche sin, agus an lá a dáinig 'n-a diaidh, agus shiad a bí go dubach agus go thoma-chroidheach i gcaitheamh na h-aimsire. Dainig an oidhche amáireach. Bí an chuideachta chuimhnigthe, ach má bíodar ní ithe ná ól a bí ag déanamh buaidhirta dóib.

Chuireadar díob torach na h-oidhche dóm maith agus d'féadadar é. Ni pó-maith a d'féadadar é. Bí na fir go shuaimhneach agus bí na mná go léir ag filleadh.

Dainig an fear mór. Bí a biadh agus a bloc aige, agus bí a ceann chuar air dóm flán dóm beo agus bá mha ná bainfi fiam de é. D'féach fé'n-a timcheall ar an gcuideachtain.

"Cá bfuil Cúchulainn?" ar seisean.

"Táim annso," arra Cúchulainn.

"Ni mór an mhaise atá im' shlór anocht, a fir bhoicht," arsan bachlach. "Tá ana-sgannradh orm roimh an mbár," ar seisean.

"Dé easla atá agam roimh an mbár," arra Cúchulainn, "táim annso. Ni'l ar do chumas a rádh gur sheachnar an bár." Le n-a linn sin dáinig sé amach ar an urlár.

"Buail annran do bloc," ar reirean leis an mbaclać. Do cuir an baclać an bloc ar an urlár. Do luiġ Cúculainn ar an urlár, agus cuir ré a ceann ar an mbloc. Bí an bloc ró-mór, i dtreo nár féad muineál Cúculainn luiġe anuas i gceart ar aómad an bluic.

"Sin do muineál, a Duine," arran baclać.

"Tá ré rinte agam!" arra Cúculainn.

"Sin do muineál!" arran baclać arís. "Conus ir féidir dom an ceann a baint díot mas ir ceart nuair ná rinfeá do muineál dom!"

"Ag cur ríġnir orm a taoi'nn tú!" arra Cúculainn, "cun mé crádaó. Buail do buille láidir agus ná bí ag cur ríġnir orm. Níor cuirear-ra puinn ríġnir ort-ra aréir!"

Annran do fin Cúculainn a muineál, i dtreo go ndeaġaid a ceann tar bloc amać, agus gur luiġ a muineál anuas ar an aómad. Do crot an fear mór é féin, agus cóġ ré ruar an biail le n-a bá láim. Nuair a bí an biail andíride aige do mear a raib láidir gur froir rí buaic an tíġe.

Dein ré oirdeas forbraim le n-a ġéaġaid agus le n-a feana-balcuiriḃ móra troma gur dóić le duine gur toirtneać a bí ann. Táinig an biail anuas, ać ire a cúl a bí roimpi, agus ir ar éigin a bain a cúl le muineál Cúculainn.

"Éirig! a Cúculainn," arran baclać. "Ní h-aon mait do laoćraiḃ Ulad beić ag dul i gcomórtas leat-ra coiḋće arís i n-aon níḋ a baineann le gniomarcaiḃ gaile ná gairge ná le firinne. Rise laoć Éireann duit uaim-re fearta, agus an curaó-mír gan cornam, agus torać dod'mnaoi ar bantrać Ulad ag dul i dtig mi-ćuarta.

"Agus tá an méid reo foláraim agam le tabairt

tsaoib-re," ar reirean, agur d'feac ré 'n-a timceall ar a raib Laiteac, "aoinne fárocaid an bpeic ata tabarta agam-sa anocc, tiar mo comacta dramdeacta
55 ac ni cuirfid ré a cacugad de ar fead a faogail!"

Cog ré a bloc agur a biail, agur buail ré uaca an dorur amac, agur ni feacadar ó sin é. Di act tar bárr ar Conculaind agur ar fearsur agur ar riograid Ulad go léir nuair a fuaradar nár baineadh an ceann
160 de Cúculainn. Do glan an bantracht na deora ó n-a súilib. Cog gac fear fuar a ceann agur cuir ré gealgáire ar. Do cuiread an diad agur an deoc ar na bómaib. D'éirig an rannaire agur an cupad-mír aige. D'féac ré fuar ar Conculaind.

165 "An cupad-mír do Cúculainn gan cornam!" arra Conculaind. Do tugad an cupad-mír do Cúculainn, agur do lúig an cumeacta as aontugad leis sin. Ar ball do fleamnuig Laogaire agur Conall irteac, agur ni haogal gur dein aoinne acu aon éileam ar an gcupad-
170 mír. Nior beag leo de mar cupad-mír. Fuaradar a dá ndóitin de. 'San am gcéadna ni raib aon milleán as aoinne orca mar gcall ar gan margad an fir mór do fearam. Nior deineadar ac an puc a déanfad aoinne de'n muintir a bi as réacaint orca, nuair a cuir an
175 fear mór úd Cúca irteac 'n-a rreile-beadaid agur fear tar éis an cinn a baint amach roimis sin de! Ni raib fear eile beo do fearóc' an margad ac Cúculainn fém. D'á brig sin nior mór leo go léir dó an cupad-mír agur fáilte. Do cuigead 'n-a diaid ran gur b'é Cúroi mac
180 Dáire an baclac, agur go ndeagaid ré ó cuaid go h-Camain gan aon gnó eile an uair sin ac éan na bpeice a tug ré fein uaid do Cúculainn, i gcrcair Conroi, do cur i breitm dó. Gcall ré do Cúculainn go dtabarfad ré na tri neite dó. Sin mar a cimead
185 ré an gcallamaint.

NOTES

CHAPTER I.

BRICRIU'S INVITATION.

8. Ḃricṙeann., Ḃricṙiu belongs to the same declension as Éire (O. Ir. *Ériu*). The name is still preserved in the place-name Loughbrickland (Loċ Ḃricṙeann).
11. ní . . . ḃ. 'B. must have been very fond of quarrelling.'
15. o'á ṡeaḃar, 'of the best kind.'
22. naṡam-na; the -na (-ne) is the old pron. *ni* (we) used for emphasis.
34. ı ṡc. a ċéile, 'tearing each other's hair.'
45. ḋéanṗaiḋ . . . oṗainn, 'he will ruin us.'
62. aċ ṡo, 'provided that.'
64. umá: when the prep. and poss. pron. a coalesce the a is lengthened; cf. o'á, aṡá.
73. ıṙ . . . ċuiṡe, 'who is better entitled to it.'
83. aċ . . . ċuiṁeaċṫaim, 'as soon as I shall have shown, etc.'
116. ḃṙeiṫ . . . aṁ, 'chance of.'
151. anaiṁṫe = anḃuiṫe (O. Ir. *enbuithe* = prep. *in* + *buithe*, '(water that meat has been) boiled in.'

CHAPTER II.

BRICRIU'S NEW HOUSE.

14. 'ṫiṡ = ḋe ṫiṡ.
40-1. náṁ ḃóiḋ liḃ, 'Don't you think?'
44. a . . . ṙṡéal, 'a different story from that'; 'the contrary state of affairs.'
47. ṙó; not the prep. ṙá but descended from O. Ir. *faíb* dat. of *fís* used as a conj.
61-2. o'á . . . ḃóiḃ, 'The more they looked at it the more beautiful it appeared to them.'
53. aṡaċ' = aṡ ḋo.
62. ṡeaċṫ bṗeáṫa, 'seven times more fine.'
84-5. ṡuṁ . . . oiḋċe, 'that it was equally bright by day and by night.'
96. Ċuaiḋ . . . léiṁ, 'The odour of the food and drink reached them all.'
101-5. ní . . . bṗeiṫiṁ, 'It is not fitting for us not to enforce the stipulation.'
177. ṡo ḃṙuṡaḋ: ṡ = pres. subj.
197. aṡuṙ . . . ṙúil, 'with a searching look in his eyes.'

CHAPTER III.

MORE MISCHIEF.

14-5. 'Sa molad dóib, 'While they were praising.'
19. arra: the ra is the pron. ré. Older *ar se, ol se* (lit. 'further he' like Lat. *tum ille*). The *se* coalesced with the article in phrases like *ar se in fer* > *arsin fer* = arran fear; hence in pl. analogically ar ra fir.
34-5. ní . . . fon, 'you had not to fight for it.'
51. pé'r doman é, 'at any rate.'
54. an . . . féin, 'even then.'
92. ní . . . focal, 'They only wanted the word.'
116. Cosar . . . dusam (lit. 'whisper aside to me'), 'I want to tell you something.'
135. Oiche maith duit; the tale belongs to the Pagan period, and so the Christian greeting Dia duit would be an anachronism.
152. as . . . saoithe, 'to get a breath of fresh air.'
178. ná, introductory particle = 'the following': better left untranslated.

CHAPTER IV.

THE WORD-BATTLE OF THE ULSTERWOMEN.

10. bain . . . féin, 'stretched herself.'
15. as . . . nglaire, 'growing chilly.'
21. i . . . modaid, 'gradually.' Ş. 'ra er. 'they quickened their pace.'
23. an . . . gcoraib, 'as fast as ever they could.'
130. Ceárnach: i.e. though D. means 'victorious,' C. implies that the victor returns with trophies of victory.
142. 'na no. a'r 'na no. 'one by one.'
171 2. Mapar . . . uaid, 'If she did not add to the praise she did not detract from it.'
175. conur a dus, 'how he won'; i.e. relating the manner in which he won: conur mar dus would mean 'that he won,' simply stating the fact of his winning. Note further conur fuairb, but conur mar a gtac. The distinction is roughly 'how' and 'how that.'
223-4. Do . . . as D., 'B.'s heart sank within him.'
255-6. ó . . . ralad: note omission of go, and cf. ó ceann ceann na rire.
260. leat i aip, 'leaning to one side.' nárb é. 'there was no knowing'; 'no one could tell.'
277. an = ce'n.
284. ní tuga ral, 'no more did, etc.'
296. as carad le, 'trying to.'
298. Dí . . . acu, 'matters were in a bad way with them.'
315-6. Cuaid . . . leo, 'B. joined them in the urging.'

CHAPTER V.

THE GRAY OF MACHA.

38. gáí (or gae) bolga, 'the gapped spear'; Cúchulainn's most deadly weapon.
39. le . . . buinn, 'by which he lands on the soles of his feet.'
52. Ba . . . uaim-pe, 'It would come very badly from me.'
72-3. go . . . air, 'that something very unusual had come across him.'
101-2. Ćuirsamair dinn, 'we passed over.'
124. Cuigthir, *Imperative auton.*
143. do . . . acu, 'their patience gave way.'
162. 'na, relative developed from in + a, as rel. go from 'ga = ag + a.
168. i dtrír, 'the three of you'; lit. 'in (your) three-man.' d. dul amounts to téigid.
184. agat, 'of yours.'

CHAPTER VI.

THE MAN WITH THE CLUB.

10. nglanaid, 3 *sg. pres. subj.*
24. Is . . . lat, 'They belong to a good man.'
29. Cad . . . ar, 'What have you against.'
40. Cad . . . L. 'What had happened to L.'
56-7. agus . . . ćleirć, 'although he had only the club.'
136. go . . . ar, 'that we would have any chance of.'
150-1. ní . . . dirtha, 'it is not right to blame them for it.'
164. ní mór, 'It is necessary.'

CHAPTER VII.

THE JOURNEY TO CRUACHAIN AOI.

23. ar a dtugtaí, 'which used to be called.'
45-6 um . . . ro, 'by this time.'
52. tseagsamar, the form assumed by do-ćuamar when accented on the first syllable (dependent form) tsead has become tseag- under the influence of rag- (ragsamar).
53. trearna = trarna = tarna [by metathesis], for ar tarna = Mid. Ir. *for tarsnu*; hence foll. by *gen.*
64. cuma . . nó, 'like.'
70. Ó . . . C., 'Since I assumed (the sovereignty of) C.'
77-8. Cuir . . . air, 'Describe him.'
102. Ar . . . fein, 'I or our own sake.'
122. dul ar, 'escape.'
151. murmúla = mumúlla from Lat. *mumula.*
153. bruisne (bruinne), a singulative of bru (bron), 'a grain,' as folt-ne, 'a single hair,' from folt.
186. Is . . . linn, 'We are well pleased (with our reception).'
202-3. agus . . . dóib, 'and so on.'
204. uathbár ploth, 'a surprising amount of room.'
219. Do . . . rasad, 'It would appear from the account.'
250. ni . . . ar, 'the peace maker does not escape.'

CHAPTER VIII.

THE ENCHANTED CATS.

7. ṙó ṫoċáṁ = ṙo-ṫ-ċaṁa = O. Ir. *fo-d-era*, 'caused.'
21. ċuiṡ . . . aiṡne, 'he realized.'
30. níoṁ . . . a bṗeiṫiom, 'The blow did not take effect,' did not 'go home.'
67. iad . . . abaile, 'let them go home.'
72. ó ṁna: the ṁ is analogical, ó na, do na and de na being influenced by ar na, inṁa.
96–7. aṡ . . . cuiṁniú, 'hazarding conjectures.'
103–7. Cuiṁ ċuiṡiṫ, 'conceal about your person.'
127. an . . . cinn, 'to accomplish the affair.'
147–8. níoṁ . . . eile, 'He never pretended anything to the other people,' i.e., to C. and L. B.
152. ċeaṁ . . aiṡne, 'he determined.'
167. má . . . C., 'If C. is seized by one of his mad fits.'
197–8. ní . . . noċṫaḋ, 'It will be time enough to reveal the decision.'
258. ċeaṁṫ ṙeaċ le, 'coincide with.'
289. ceaṫṙamaḋ . . aoiṁe, 'one fourth of the height.'

CHAPTER IX.

THE DEMONS OF THE GLEN.

22. ar . . leiṁ, 'hanging in ribbons from him.'
44. ṙaiṁe ṙúṫ! 'Shame on you!'
81. ṡuṁ . . . de, 'until he had left Assaroe behind him.'
130. lom díreaċ, 'directly.'
133. Cad . . . ar, 'What about—'
189. Deimiḋ . . oiṁ ṙa, 'Do what I tell you.'

CHAPTER X.

UATH MAC IMEAGLA.

3. d'ṡ. an ṁ., 'for the sake of peace.'
16–7. ní . . . ṡúiḃ, 'I rather think that he would take you in hand.'
28–9. ní . . . bṗeiṫ, 'ye will not abide by my decision.'
53. ni . . . é, 'neither will *I* make it.'
80. map ṫ'eadh, 'by the way'; 'as though.'
92. B mac B . B m B 'Yellow the son of Pale,' and B. m t. (in the original *Im-mḃán*, meaning the same as imeaglaċ 'Fear the son of Terror' are symbolical coinages.

95 ꞇuꝑ . . . ꝓéin, 'that a trick had been played on themselves.'
106 oo . . . aṁáin, 'it was unanimously agreed.'
126. bláṫnaiꞇ = Flow'ret, a diminutive of bláṫ. The dim. termination nar (naiꞇ) remains in the modern language only in the word ꝺeaꝺꞇnaiꞇ, 'a flea' (lit. 'the little red thing').
143. ꞇaċ n-uiꝺe; the acc of time; the n- being the accusative ending of ꞇaċ carried over before the initial vowel of the following word. Uiꝺe (O. Ir. *aidche*) was the case so commonly in use that the nom *adaig* was lost.

CHAPTER XI.

CÚROÍ MAC DÁIRE.

6. ꞇꝛeo baill, 'direction.'
14 ṫuaiꞇ=oo ċ. *cf.* ṫiꞇ, Chap. II.
31. oe . . . caṫaiṡ, 'over the wall of the city'
32. laꝛmuiġ, represents earlier *allamuig = an leth amuig* (the outer half), and has acquired the ꝛ after analogy of laꝛꞇiꞇ=*allastig*.
40 Aꝛ . . . bí, 'It was C. C's. turn.'
59 puꝑcín caiꞇ; p. also used of young rabbit or hare.
66. ꝺuꝛ, a defective verb: O. Ir. *indá*, later *ata* (pronounced aꝺa), *atar*. It probably acquired its final ꝛ from constant use with the prep. *re* (=*fri*) which became later confused with *le*: thus—aꝺa puꝛ>a'ꝺuꝛ puꝛ (leiꝛ).
73 ꞇo . . . aꝛ, 'that they had arranged to.'
84 meaꝺon uiꝺe, sometimes treated as a compound (when m. is not declined), sometimes as two separate words (when m. is declined).
87. Ċaiꞇé: the Mid. Ir. text has *Alla!* probably meaning "You yonder!"
105 ꝓé maꝛ, 'according as'
133 ꞇo . . . aiꝛ, 'that it should fall to his lot'
165 aguꝛ . . . iaꝺ, 'if you say them in one breath'
184 meaḃaiꞇ, here retained in its older sense of 'disgrace, shame.'
245 6. 'ná . . . leiꝛ, 'than I would gain by it.'

CHAPTER XII.

THE BIG MAN.

7. Aċ . . . ꝺ'aꝛḃuġaḋ, 'on condition that he did not kill him.'
14 cuꝛṫa aꝛ neaṁniḋ, 'annihilated'; 'reduced to nought'
37 ċuiꝛ . . . ꝓéin, 'everyone listened intently'
47. cꝛí h-uaiꝛe: the h- is all that remains of the final ꝛ of cꝛí which was once °*tꝛes*. *cf.* Lat *tres*.
52. oo ꝛéiꝛ, 'in proportion to.'

64. rionnaḋ, in the old Text *finna*, acc. of *finn*, 'a single hair.'
81. c. . . . ṫéanaiṁ, 'to be candle-bearer to the house.' The point of the last sentence of U. U.'s remark is that the man was so tall that if he held a candle the flame would touch the roof and set fire to it.
124. fíor fear, fíor is here a noun, lit. 'the truth of men,' i.e. 'your word of honour as men.' Below, line 168, it might be rendered 'an honourable proceeding.'

CHAPTER XIII.

FEAR OF DEATH.

17-8. aréir . . rin, 'the previous night.'
32-3. Cá . . . ulaḋ, 'It is reported of the men of U.'
36. do . . . leiṫ, 'to impute to.'
64. i n-aiṫreaṁ, 'in vain'; 'for nothing.'
111-2. ṫá . . . niṁe, 'if you were twice as big and twice as strong.'
132. aṡur . . . aiṡe, 'dejectedly.'
maiḋṡi: *pl.* of maḋ. *Cf.* O. Ir. *maidsea* (acc. pl.).
154-5. a . . . leir, 'that will coincide with.'
167. má'r . . . aṫaoi, 'If you are alluding to me.'
168. ná . . . air, 'don't beat about the bush any longer.'
206-7. cuir . . . obair, 'drop your witty remarks and let us get to business.'

CHAPTER XIV.

THE HERO'S PORTION FOR CÚCHULAINN.

75. iṫoorócce . . . éuṡainn, 'on the following night.' i. has probably arisen from the phrase no tó ir ṫorócce.
81. go . . . air, 'that he was very dejected.'
85-6. ní . . . aṡur, 'He is not to be compared with.'
129. aṡ . . . éṁóiḋ, 'you are delaying me in order to torture me.' ṫaoi'nn is a new formation on the model of bionn.
155. ní . . . ṫaoṡail, 'he will regret it as long as he lives.'
170. níor . . . ṫe, 'They had had quite enough of it' a ṫá no 'twice as much as they wanted.'
175. 'n a proicle ḟeaṡaiḋ, 'as large as life.'
178. níor . . . ṫó, 'none of them "begrudged" him—.'

VOCABULARY

NOTE.—In a few cases alternate forms and spellings are added in round brackets.

Aémaiṁeaċt (aċċomaiṁeaċt), *f.*, nearness.
aċṁann, *m.*, entanglement.
aḋbar, *m.*, material; reason.
aḋmuiġim, I confess; admit.
agaiṁ, *v.n.*, revenging.
aiġne, *m.*, mind.
áilneaċt (áilleaċt), *f.*, beauty. **ar á.**, beautiful.
aiṁḋeoin, *f.*, unwillingness. **ó'n.**, in spite of.
aimṁiġim, I aim at; reach for.
ainḋeir, wretched.
ainmniḋe, *m.*, an animal.
airiṁim, I hear; perceive.
áiriṁṫe, **i n-á.**, a certainty.
áiriṁim, I reckon; recount.
airiġim, (with **ar**), I persuade.
aiṫniġim, I recognize.
alaṁ (another spelling of **ealaṁ**). **ní h-a. do**, it is not fitting for.
allraḋ, *f.*, amazement.
ámṫaċ, *conj.*, however.
amuṁa, astray.
anaiṫe (**anpaṫ**), *m.*, fright; terror (orig., a storm).
aoibneas, *m.*, delight; enjoyment.
aontuiġim, I agree.
apa, *m.*, a charioteer.
arḃar, *m.*, corn.
árd-ṫúil, *f.*, intense liking.
arġóint, *f.*, argument.
árṫaċ (**árṫpaċ**), *m.*, a vessel.
áṫ, *f.*, a ford.
aṫaiṫe, swollen.
ḃaclа, *f.*, an armful.
baċlaċ, *m.*, a churl.
bárḋ, *f.*, affection.
bailiġim, I gather.
balaiṫ (**bolaḋ**), *m.*, a smell.
bán, *m.*, a level sward; plain.
banṁóġnaċt, *f.*, queenship.
banṫpaċt, *coll. f.*, a company of women.
bánuiġim, I grow pale.
bápp ċar, having ringleted hair.
barġaim, I injure; maim.
barа, *m.*, a stick. **b. ṡnaiṁ**, collar-brace, used to keep the rafters together.
baċar, *m.*, the crown of the head.
béar, *m.*, a custom.
béicim, I shout; roar.
beann, (1) *f.*, a horn; prong.
beann, (2) *f.*, regard, heed.
beiṫeaċ, *m.*, a beast.
biail, *f.*, an axe.
bíṫeamnaċ, *m.*, a thief; rascal.
blaiṫim, I taste.
blaoṫṫaċ, *f.*, clamouring; shouting.
bob, *m.*, a trick. **b. do buaiḋ ar**, to play a trick on.
boġaḋ, *m.*, a moving; stirring.
boiġ-ṡúileaċ, having prominent eyes.
breaċ ġlar, speckled gray.
breiṁneaċ, freckled.
breiṫ, *f.*, judgment.
breiṫeaṁnuġaṫ, *m.*, decision; judgment.

breithniughadh, *v.n.*, considering; judging.
briathar-chath, *m.*, a word-fight; logomachy.
briocht, *m.*, an incantation; spell.
brochallach, sultry; close.
brú, *v.n.*, pressing; crowding.
buadh (**buaidh**), *f.*, victory.
buaic, *f.*, the top.
buaidhirt, *f.*, trouble.
buidean, *f.*, a band; hoop.
builne, *m.*, vehemence.
builbe, *f.*, pride; spirit.
bulóg, *f.*, a loaf.

Cabair, *f.*, the body; trunk.
cabhughadh, *v.n.*, helping.
cáible, *v.n.*, dragging; hauling.
cailc, *f.*, chalk.
caillim ar, I fail; disappoint.
cáineadh, *v.n.*, dispraising.
cainleoireacht, *f.*, the office of candle-bearer.
caire, *f.*, a stream.
cairmire, *f.*, struggle; commotion.
calma, brave.
camadh, *v.n.*, bending; making crooked.
cámtha (**campa**), *m.*, a camp.
caogad, fifty.
carbad, *m.*, a chariot.
carbhogal, *m.*, a carbuncle.
cathaigh c. le, trying to.
cathmile, *m.*, a warrior; hero.
cathughadh, *m.*, regret.
céad, *m.*, a hundred-weight.
ceannann (=**ceann fionn**), white-headed.
ceangal, *m.*, a bond (from Lat. *cingulum*).
ceárdamail, well wrought.
ceilim, I conceal.
coisgneach, *m.*, a foot soldier; trooper.
ceo, *m.*, a mist; fog.
cíoch, *f.*, a breast.
coiscém (**coiscém**), *f.*, a footstep.
clabar, *pl.* **clabraca**, *m.*, a fence; ditch.
clarómheach, *m.*, a swordsman.
cleas, *m.*, a feat.
cleasaireacht, *f.*, playing tricks
cleth, *f.*, a pole; stake.
cliasaireacht, *f.*, bardic music.
cló, *m.*, a spike.
clúdaighthe, covered.
cluiche, *m.*, a game; sport. **cuirim** c., I win a game. **c.-mhagh**, exercise-ground.
cluicheacht, *f.*, playing of games.
cnó, *m.* and *f.*, a nut.
cogadh, *m.*, war. (c.=*con*+*cath*).
coimheacht, *f.*, attendance; escort.
coimirgeadh (**coimheargadh**), *m.*, conflict.
coigcríoch, *f.*, a foreign country; orig. confines; borderland (*con*+*crioch*).
coinne, *f.*, expectation.
coiscéacht, *f.*, travelling.
coisgeach, fierce.
cómacrach, powerful.
comáinim tiom, I proceed.
cómhgar, *m.*, nearness. i gc., near
cómhgar, *m.*, relationship.
cómla, *f.*, a valve; door.
cómlionadh, *v.n.*, fulfilling.
cómluadar, *m.*, company.
comórtar, *m.*, a comparison. i gc. ar, in proportion to; corresponding with.
comparáid, *f.*, a comparison.
cómrac, *m.*, a combat. c. aonuir, single combat.
cómrot (**obsolete**), *m.*, a rim.
córaċ, well-proportioned.
corcra (**corcrosc**), purple (from Lat. *purpura*).
corrán, *m.*, the jaw.
corruighim, I stir; move.
córuighadh, *m.*, arrangement.
coraint, *v.n.*, defending
cors, *m.*, a check; restraint.
corsar, *m.*, triumph; victory.
cosnamh, *v.n.*, defending
cosrom, *m.*, a counterpoise. c. no tá súil, as large as your two eyes

cothughadh, *m.*, supporting; feeding.
cheann, *m.*, a lot; fate.
creamhas, crimson (=seamh dearg).
sheamh, *m.*, throat; gullet.
tseamhach, greedy; gluttonous.
tseachadh, *v.n.*, ruining; devastating.
tsiadh-umha, *m.*, bronze (lit., tin-copper).
chreideamhaint, *f.*, credit.
chionnsa, old.
chuethruighim (chrethruighim), I tremble.
chrith eagla, *f.*, fear and trembling.
cró, *m.*, an eye (of needle); socket.
crochadh, *v.n.*, hanging. ar c., hanging up.
chróchadh, *f.*, valour.
chromaim ar, I begin.
crón, saffron coloured; yellow.
croth (chruth), *m.*, appearance.
chruithneachd, *f.*, corn; wheat.
cuach, *f.*, a bowl; goblet.
cuaichean, *m.*, a faggot.
cuairt, (1) *f.*, a circle.
cuairt, (2) *f.*, a visit.
cubhar, *m.*, foam; froth.
cuideachda, *f.*, company.
cuideachdanar, *m.*, social gathering; society.
cuil, *f.*, a fly.
cuimhneamh, *v.n.*, thinking.
cúinne, *f.*, a corner.
cuirle, *f.*, arm.
cúl, *m.*, the back.
cumhang, narrow; confined.
cumasach, powerful.
cúm-fheang, slender bodied.
curadh, *m.*, hero; champion. c.-mór, hero's portion (treated as indecl.).
cuthaigh, mad; furious.

Dánachd, *f.*, boldness; courage.
dar, *defect. verb*: Mid. Ir. *indar*. d. le, it seems to.
darach, *f.*, an oak.
dealbhadh (dealladh), *m.*, appearance.
dealbhuighean, it is likely.
deagh-bhéasach, well-mannered.
deagh-chumtachd, *f.*, shapeliness.
deagh-mhinneach, well-intentioned.
dealbh, *f.*, form; shape.
dearg-lasadh, ar d., aflame; glistening brightly.
dearg-ruathar, *m.*, utter rout.
dearmhad, *m.*, mistake; oversight.
deimhne, *f.*, assurance.
deirbhfhear, *g. sg.* of deirbhiúr, sister.
deirbhéalaighe, *f.*, wittiness; readiness at repartee.
dian, vehement.
díchealt, *m.*, endeavour; one's best.
díg, *f.*, a ditch; dyke.
ding, *f.*, a wedge.
diombárd, *f.*, disappointment.
díreach, ar a d., out of the perpendicular.
díriughadh, *v.n.*, straightening.
diúltuighim (with do), I refuse.
dleaghtach, lawful.
do-thighearach, inhospitable; churlish.
draoidheacht, *f.*, magic; enchantment.
dreuch, *m.*, wretched appearance.
duail, natural; proper.
duairc, surly; opposite of fuairc.
dualach, plaited; ringleted.
dubhrónach, (dub + brónach), very sorrowful.
dúthaigh, *f.*, country.

Eachradh, *f.*, *collect.*, horses; cavalry.
éad, *m.*, jealousy; envy.
eadarghabhail, *f.*, intervention.
éagmais, *f.*, want. i n é., in the absence of.
eagna, *f.*, wisdom.
ealadhanta, skilful; ingenious
éalaighim, I steal away.
earrach, *m.*, spring.

éadgaidheacht, *f.*, swiftness.
easnamh, *m.*, want; deficiency.
easonóir, *f.*, dishonour; insult.
éilighim, I claim.
éirghim ar, I give up; cease doing.
éigean, *f.*, ability. **Ó. aigne**, intellectual capacity.
éirleach, *m.*, havoc.
éitheach, *m.*, a lie.
eitne, *f.*, a kernel.
eórna, *f.*, barley.

fabhra, *m.*, a fringe; edge: used to translate older *comrot*.
fadamhánach, long-suffering.
faire, *f.*, a watching.
fáirgim, I squeeze.
fallaing, *f.*, a cloak.
faobhar, *m.*, an edge (of tool or weapon).
fáthoghur, *m.*, lintel of a door.
fathach, *m.*, a giant.
feabhas, *m.*, excellence.
feall, *g. sg* **fill**, *m.*, treachery.
fearóg, *f.*, a warrior (*lit.* man-hound).
feidir, *past tense* of **feadar**, I know.
feidhm, *f.*, exertion. **dul i bh.**, to have effect. **cur i bh.**, to carry out; enforce.
féile, *f.*, liberality.
féith, *f.*, a vein.
feitheamh, *v.n.*, awaiting.
fiachaire = **fiachamh**, of obligation; compulsory.
fiafraighim (with **do**), I inquire.
fiar, crooked; slanting.
fidchell, *f.*, chess; draughts.
fiónóir, *m.*, a witness.
fillim, I return.
fíochmar, furious.
fionnadh, *m.*, hair; fur (of animals only in Mod. Ir.), *v.* note chap. XII., 64.
fionnoruinne, *m.*, silver bronze.
fleadh, *f.*, a feast.
fó fhí, three times.
fód *m.*, a sod; ground. **an f. do seasamh**, to stand one's ground.
fogantach, good; useful.
foghlaidhe, *m.*, a marauder.
fogmhar, *m.*, autumn. **f.** = Old Ir. *fogamur* = **fo-gam-ar** = sub-winter.
fógraim, I proclaim; announce.
foighneamh, *v.n.*, having patience.
foladh, **ní f.**, it is necessary.
foláramh (by metathesis for **forálteamh**), *m.*, an injunction; command.
folcadh, *v.n.*, washing (the hair).
folmhuighim, I empty.
folt-dhaoin, beautiful haired.
fonn, *m.*, desire.
formad, *m.*, envy.
forbhaidheacht, *f.*, grazing.
fothghadh, *v.n.*, bathing.
fothram, *m.*, a noise.
fraoch, *m.*, heath; heather.
fuath-ghuin, *f.*, counter wounding. **f. catha**, the thick of the battle.
fuathchálamh, *m.*, attendance.
fuadar, *m.*, intention; bustling activity.
fuagháil, *v.n.*, sewing.
fuaim, *f.*, sound.
fuaimim, I knead.
fuinneamh, *m.*, energy; vigour.
fuinneóg, *f.*, a window. **f.** = Mid. Ir. *fuindeoc* from Norse *wind-auga*, lit., 'wind-eye.'
fulang, *v.n.*, enduring.
furamhar, *m.*, the greater part; the majority.

Gaí bolga, name of Cuchulainn's spear.
gáir, *f.*, a shout. **g. thaithche**, **molta**, a shout of congratulation, of praise.
gáire, *m.*, laughter.
gamhain, *m.*, a calf (one winter old).
garg, shrewd; cunning.
gath, *m.*, a spear; javelin.
géag, *f.*, a limb; arm.
gealgháire, *m.*, a bright smile.
gealladhmaine, *f.*, a promise.
gearradh, *v.n.*, cutting.

ɣéaṁuɣaḋ, *v.n.*, sharpening; quickening.
ɣeap, *f.*, a *tabu*; magical injunction.
ɣiall, *m.*, hostage; surety.
ɣéillim (with oo), I yield.
ɣeinte ɣlinne, demons of the valley.
ɣem, a gem. (from Lat. *gemma*).
ɣlacaḋ, *v.n.*, taking.
ɣlaoḋaim, I call.
ɣleo, *m.*, noise; uproar; din.
ɣlór, *m.*, a voice.
ɣníomaṙéa, *pl.* of ɣníoṁ, *m.*, a deed; feat.
ɣnúṙ, *f.*, face; countenance.
ɣopmuiɣim, I become blue.
ɣṙeaḋaḋ, *v.n.*, beating; slapping.
ɣṙean-éaḋanaċ, having a gritty forehead.

ıaṙann, *m.*, iron.
ıaṙṙaċt, *f.*, an attempt.
ıaṙaċta, strange; foreign.
ımeaɣlaċ, fearful; timorous.
ımeall, *m.*, a border; edge.
ımṙear, *m.*, a quarrel.
ımṙeaṙán, *m.*, strife; contention.
ımṙim, I play; inflict.
ımṙiɣeann aṙ, happens to.
inɣiop (inḃeaṙ), *v.n.*, pasturing; grazing.
inṙillim, I get ready; equip.
ıomḋa, *f.*, a couch; seat.
ıomáiɣ, *f.*, an image.
ıompuiɣim, I turn.
ıonɣnaḋ, *m and f.*, a wonder. (originally an *adj* — *in*; *gnath*, unwonted; unusual).
ıúṙ, *m.*, knowledge. cuipim i n-iúṙ, I make known.

laiɣe, *f.*, a weakness; fainting fit.
láiṫṙeaċ, *adj*, present; *adv.*, immediately; on the spot.
láṁuiɣim, I handle, grasp.
laoċraḋ, *f.*, *coll*, heroes.
leamán, *m.*, an elm tree.
leaṁnaċt, *f.*, new milk

leaṙ, *m.*, a benefit; beneficial course of action.
leaṙa, *g. sg.* of liop, *m.*, a fort.
léaṙaḋ, *v.n.*, slashing; drubbing.
leaṙ-ainm, *m.*, a nickname.
leaṫ-ċeann, *m.*, an inclination to one side.
leaṫ-líonaim, I half fill.
leiṫ, *d.* of leaṫ, a half. a l., hither. ɣó l., separate.
léimim, I leap.
leirce, *f.*, gruel; stirabout.
liaṫṙóiṁ, *f.*, a ball.
líṁaim, I dare *fut. stem*, leoṁ-.
linn, *f.*, a pool; lake.
lionn, *m.*, ale.
liṫ, *f.*, colour; complexion.
liúɣ, *f.*, a shout.
liúɣaim, I shout.
loḃaim, I rot.
loċt, *m.*, a fault.
lóɣṁaṙ, precious.
lopɣ, *m.*, a track; *v.n.*, searching; looking for.
lorɣaḋ, *v.n.*, burning.
luaṙ, *m.*, quickness; speed.
luaṙɣaḋ, *v.n.*, rocking; swaying.
lúḃaċ, folding; curling.
luiḃneaċ, *m.*, *coll.*, weeds; green stuff.

maċtnaṁ, *v.n.*, reflecting; thinking.
maɣaḋ, *v.n.*, mocking.
maiṁṫeoil, *f.*, beef.
maiṙe, *f.*, comliness; beauty.
maiṫ, *m.*, a noble; chieftain.
mala, *pl.* malaiḃe and maiɫɣí, *f.*, brow.
malláċt, *f.*, a curse. m —O. Ir. *maldacht*, from Lat. *maledictio*.
maṙɣaḋ, *m.*, a bargain.
maoṁeaḋ, *v.n.*, boasting.
maṙla, *m.*, an insult; disgrace.
meáḋán, *m.*, force; weight.
meanma, *f.*, mind; influence; courage.
meaṙ, quick.
meaṙɣaḋ, *v.n.*, mixing.
meaṙṙa, cowardly.
meiṫim, I grind.

meirgeamail, intoxicating.
mian, *m.*, desire.
mí-ċuibṙaċ, excessive; extraordinary.
mil, *f.*, honey.
mí-laoċóda, unheroic; cowardly.
milleán, *m.*, blame.
min, *f.*, meal.
mín-ċoirce, *m.*, fine oats.
mioca, *m.*, a bit; fragment.
milseaċt (milseaċc), *f.*, sweetness.
mirneamail, courageous.
moill, *f.*, delay.
molaḋ, *m.*, praise.
móinṫéar, *m.*, a meadow; mountain grass.
mołalaċ, shaggy; tufted.
moċuiġim, I perceive.
muicṫeoil, *f.*, pork.
muileann, *m.*, a mill.
muime, *f.*, a nurse; foster-mother.
muin, *f.*, back. ar m. capaill, on horseback.
muing, *f.*, a mane.
muineál, *g.*, muinil, *m.*, neck.
muinċille (muinċille), *m.*, a sleeve.
muinṫir, *f.*, people.
mullaċ-leaṫan, broad-headed.

Naisgim, I bind.
náṁaiḋ (náṁa), *f.*, an enemy
neam-eagla, *f.*, fearlessness.
neaṁ-níḋ, *m.*, nothing.
neaṁ-ċuaiṙimeaċ, aimless; lackadaisical.
niġe, *v.n.*, washing.
noċtaim, I bare.
nóṙ, *m.*, a custom.

Oibṙeaġaḋ, *v.n.*, working.
oide, *m.*, a foster-father.
oll-ṫaiseaṙ, *m.*, wealth.
ollṁuiġim, I prepare.
óṙḋaṙ, *m.*, the colour of gold.
óṙnaṁṫa, golden Liffey.
órnáiḋe, *f.*, ornamentation; ornament.
orgail, *f.*, armpit.
orna, *m.*, a sigh.

Piaṙsa, *m.*, a monster. (lit., 'a pest').
piṙcín, *m.*, a kitten.
plaorg, *m.*, a skull
plúr, *m.*, flour.
poiblidhe, public.
pola, *m.*, a pole.
práṙ, *m.*, brass.
preabaim, I jump; start.
priocaire, *m.*, a goad.
priom ṙaor, *m.*, a chief artificer.
púicín, *m.*, a mask: blind.

Raċtaiḃ, *d.pl.* of riocht.
raḋaire, *m.*, a view; sight.
raiṁne, *f.*, fatness; thickness.
raṁaṙ, fat; thick.
rannaire, *m.*, a divider; distributor.
reann, *f.*, a star.
reaċa, *g.* of rith, running.
réiḋ, level; smooth.
réiḋreaḋ, *v.n.*, disentangling; reconciling.
réim, *f.*, a course.
riaġalta, regulated.
riaṙṙaḋ, *m.*, contortion: distortion.
ríġ-ḋamna, *m.*, a king-elect; the heir presumptive of a king. damna (material) corresponds to med. arbar, as in arbar raġaire.
ríġe, *f.*, sovereignty.
riocht, *m.*, shape; condition
ríoġan, *f.*, a queen. The ġ has lost its aspiration, as in eprġa (*cp. l*) for eprna.
ríoġraḋ, *f.*, *coll.*, kings. In Munster the ġ is unaspirated.
roinnim, I divide.
roṫ, *m.*, a wheel.
ruaġ, *m.*, rout
ruibe, *m.*, a single hair.
ruire, *g.* ruiri, *m.*, a nobleman; christian. ri ruire, 'great chief'

Sail, *f.*, a beam. r. bunaiḋ or bunna, foundation beam
salaċar, *m.*, dirt, filth.

ꞇaṁail, *f.*, an apparition; spectre.

ꞇamluiġim le, I compare with; liken to.

ꞇaoġalta, belonging to this world (as distinguished from supernatural).

ꞇáṁuiġim, I surpass; contradict; belie.

ꞇáṁuiġim, I satisfy.

ꞇaꞇcaḋ, *f.*, satisfaction; comfort.

ꞇeaċnaim, I avoid.

ꞇéan, *m.*, prosperity; good luck.

ꞇeana-balcaiꞇí, old tattered clothes.

ꞇeaṁaḋ, *m.*, a stretching of the limbs.

ꞇeaꞇġ, dry; (of cows) not giving milk.

ꞇeimne, *v.n.*, playing (music).

ꞇeiṁḋíreaċ, *m.*, a servant.

ꞇeiṁḋéan, *m.*, bitterness; disgust; disappointment.

ꞇeiꞇreaċ, *f.*, a team of six horses.

ꞇeoiṁ, *f.*, a jewel; treasure.

ꞇeolta, well-directed.

ꞇsaiṁée, scattered.

ꞇsaṁṁaḋ, *m.*, fright.

ꞇsaoṫlum le, I yield to. ꞇ. uaim, I let go.

ꞇsaṫaim le, I part with.

ꞇsáṁ, *m.*, terror; amazement.

ꞇsáċ, *m.*, a shade; shyness.

ꞇsmaiḋ, *d.pl.* of ꞇsian, *f.*, a knife.

ꞇsnaṫaim (ꞇsaiṫim), I burst out.

ꞇsian, *f.*, beauty: through Lat. from Greek *schema*.

ꞇsiaċ, *f.*, a spear.

ꞇsoṫlum, I split.

ꞇsúṁaċ, *f.*, throat.

ꞇsúṁaiġ, as ꞇ., screeching.

ꞇsuṁaim, I scream.

ꞇsúiṁiuġaḋ, *v.n.*, examining.

ꞇsuṁaim, I unyoke (horses); outspan.

ꞇúḋ, *f.*, a fairy mound.

ꞇínim, I stretch.

ꞇinꞇeaṁ, *m.*, an ancestor; ancestry.

ꞇinꞇeaṁaċt, *f.*, seniority.

ꞇíoda, *m.*, silk.

ꞇíoġ, *f.*, a streak; stripe

ꞇíoṫċáin, *f.*, peace.

ꞇleaġ, *f.*, a spear.

ꞇleaṁnuiġim, I slip.

ꞇliġṫeaċ, *m.*, *coll.*, fragments; small pieces.

ꞇlogaim, I swallow.

ꞇluaġ, *m.*, a host.

ꞇnaiṫṁim, I bind; knot.

ꞇnaꞇta, neat; elegant.

ꞇnáċaḋ, *f.*, a needle.

ꞇníoṁ, *v.n.*, twisting; curling.

ꞇoiléir, clear.

ꞇo-meanmnaċ, magnanimous; in good spirits.

ꞇṙéir, *f.*, the sky; heavens: through Lat. from Greek *sphaira*.

ꞇṙṁéaċ, a spark.

ꞇṙṁéaċaṁnaiġ, as ꞇ., sparkling; glittering.

ꞇṙṁallaiṁe, *m.*, a wretch; contemptible person.

ꞇṁoiṙim, I reach.

ꞇraonaim, I flinch.

ꞇreoite-beaċaiḋ, 'n-a ꞇ., fully alive.

ꞇriúṁuġaḋ, *v.n.*, directing; directions.

ꞇroilta, torn; rent.

ꞇruacaim, I tear; drag.

ꞇruac-ṡéaċaint, *f.*, side-glance.

ꞇruaṁṁa, steady; dignified.

ꞇuaiṁneaṙaċ, quiet; peaceful.

ꞇuaṙaċ, mean; trivial.

ꞇuaṫaḋ, *v.n.*, moving; stirring.

ꞇurṙe, -aċán, *m.*, a seat.

ꞇurṙiuġaḋ, arrangement; plan; construction.

ṙúil-ṡéaċaint, *f.*, a glance.

ṙult, *m.*, fun; merriment.

Ꞇaġaiṁ, *v.n.*, alluding to (ro).

ꞇaiṁḋéa, *f.*, profit; benefit.

ꞇaiṁreaċ, *f.*, a threshold.

ꞇaiṙbeáṁaim, I show.

taitiġe, *f.*, habit; custom; practice.
taitneamh, *v.n.*, shining.
taitnim 1e, I please.
taoiseach, *m.*, a leader; chieftain.
tapaidh, quick.
tarbhaireacht (**tairngireacht**), *f.*, a prophecy, a prophesying, prophesied.
tharla, *defect. verb*, it happened. O. Ir., *tarla*, prototonic form of *dorala*, as *tabair* from *dobeir*. The *la* is the same root as in *dul* (*do-la*), 'to go.'
tarrac, *v.n.*, pulling; a pull.
tarraingim (**tarraingim**), I pull; draw.
tástáil, *v.n.*, testing.
tathann (**tathann**), *v.n.*, pressing. O. Ir. *tofann* from *do-steinn*, 'drives.' the *-s-* which is for older *sv* when aspirated gave an *f-* sound.
teachtaire, *m.*, a messenger.
téagartha, stout; burly.
teaghlach, *m.*, a household. (**teaghlach**=**teach-flóg.**)
téanam, **téanaidh**, 1 *and* 2 *pl. imper.*, come!
teangmhuigim 1e, I meet; touch.
teastuigeann ó, wants.
teideal, *m.*, a title; claim.
teine éigean, flying sparks (as from flints or struck steel).
teipeann air, it fails.
teitim, I flee.
teorainn, *f.*, boundary; limit.
tinteán, *m.*, a hearth.
tnáite, exhausted; worn out.
tnúth, *m.*, envy; jealousy.
tógaim air, I blame for.
toilighim, I agree.
toirmeasg, *m.*, mischief making.
tóir, *f.*, pursuit.
tóirneach, *f.*, thunder.
trasna, because of
toradh, *m.*, fruit; result.
torc, *m.*, a boar.
toll-leathan, (of a horse) broad in the hind quarters.
traochadh, *v.n.*, subduing; wearying.
treabhadh, *m.*, a tribe.
treasna, across (foll. by *gen.*).
tréithe, *f.*, a quality; faculty.
triail, *f.*, a trial; experiment.
trioblóid, *m.*, furniture.
troidim, I fight.
troigh, *f.*, a foot (now only used as measure of length).
tromaidhe, heavy.
truaill, *f.*, a scabbard; sheath.
tuagh, *f.*, an axe; hatchet.
tuairim, *f.*, an opinion; conjecture.
tuairisg, *f.*, description; tidings.
tuillim, I deserve.
túirlingim, I descend.
túirse, sooner.
tuirseach, intelligent.
tuirseann, *f.*, a blow, shock

uabar, *m.*, pride.
uaibhreacht, *f.*, arrogance.
uaigneas, *m.* solitude, loneliness
uaimh, *f.*, a cave.
uain, *f.*, time; leisure.
ualach, *m.* a burden; load.
uafáis, *f.*, terrible; wonderful.
ubhall, *m.*, an apple.
uchd, *m.*, bosom
uille, *f.*, the elbow.
úrchar *g. sg.* of **orc**, a sledge-hammer
úrlabhra, *v.n.*, wallowing; rolling.
urnuigthe=**guidhe**, easy.
urchar, *m.*, a shot; cast.
urlabhra, *m.*, faculty of speech; oratory
urrabhar, *m.*, a surety, guarantee.

PERSONAL NAMES

Aimirgin mac Eigro, II.
Dáirnair, X., daughter of Cúroí mac Dáire.
Dercnu, *pass.*, surnamed *Nemthenga* (of the venomous tongue).
Dessealtaig, XI., the three D. of Bregia.
Duróe mac Dáin, X.
Cealtcar mac Uicéair, II.
Conall Céarnach, *pass.*, Conall the Triumphant, a Red-branch hero.
Conchubar, *pass.*, king of Ulster.
Connad mac Morna, II.
Cúchulainn, *pass.*, 'Culann's Hound,' the great Ulster hero, originally called Setanta. In text C. is treated as an *indecl. noun.*
Cuilean Ceárro, III.
Cúroí mac Dáire, *pass.*
Curcraid Meann Maca, II., according to *Cóir Anmann*, called *meann* (dumb) because wounded in the tongue by Ceat.
Dáire, II.
Dornnóir, XI., the three sons of.
Dub Sainglenn (an), The Black of Sainghleann, one of Cúchulainn's steeds.
Dubtach Daol Ulad, *pass.*, also called Daol-theanga (of the chafer tongue); the Terror of Ulster.
Easconl, *pass.*, Hercules.
Emear, *pass.*, Cúchulainn's wife.
Eogan mac Durtacta, II.
Fearadach Finn Feachtnach, II., acc. to *Cóir Anmann* feachtnach means 'righteous.'
Feargna mac Fomnconbe, II.
Feargus mac Leide, II
Fergus mac Róig, *pass.*, Fergus mac Roy.
Fethelm Nuachorbe, *pass.*, also called *Nói chruthach* (of nine forms); wife of Laegaire Buadach.
Fothlimid mac Iotairchéadaig, II.
Fiacha and Fiachaig, two sons of the king.
Fomnaball, VII., daughter of Oilioll and Meadhbh.
Furbaide Fearbenn, II.
Gapuma, *pass.*, foster mother of Meadhbh.
Glais, XI., The three Glais of Seisgin Uair bhreol
Ib mac Riangabra, II., charioteer of Conall Cearnach.
Iomchad, II., son of Dáire'
Laeg mac Riangabra *pass.*, charioteer of Cúchulainn
Laegaire Buadach, *pass.*, Laoghaire the Victorious, a Red-Branch hero.

Leannabair, *pass.*, wife of Conall Cearnach.
Liath Macha (an), The Gray of Macha; one of Cúchulainn's steeds
Medób, *pass.*, queen of Connacht.
Meann mac Salcada, II.
Mugain, IV.
Muinreamar mac Gerrgind, *pass.*, also called M. mac Eirrcind.
Oilill, *pass.*, king of Connacht.
Rocad mac Fairreamain, II.
Rus, II.
Saimeans, *pass.*
Seadlang mac Riangabra, II., charioteer of Laoghaire Buadhach.
Seanca mac Oiliolla, *pass.*
Uath mac Imagla, X., Fear the son of Terror.

PLACE NAMES

Alba, *g.* -an, *d.* -ain, XII.; Scotland.
Aria, XII., Asia.
Áit Carbaid Fearsura, VI.
Áit na Mór-rioghna, VI.
Bearna na Faraire, VI.
Caorthann Cluana dá Dam, VI.
Carrac na gCearrbach, IV.; the Gambler's Rock.
Cathair Conroi, XI.
Columna Caicoil, XII., the Pillars of Hercules.
Craobhruadh, *f.*, *pass.* Conchubhar's palace in Emania.
Cruachain Aoi, VI., etc., Croghan, Co. Roscommon.
Cuirreach Cleitech Cearna, V.
Dún mic Neachtain Sgeine, IV.
Dún Ruadraighe, II., etc.
Eamain Macha, Emania.
Eapóir, X., etc. Also Eóraip, *g.* Éorpa; Europe.
Eas Ruaidh, IX., the falls of Assaroe at Ballyshannon, Co. Donegal.
Eire, *g.* -eann, *d.* -inn, Ireland.
Fea Feimin Fearsna, V.
Sréicia, Greece, XII.
Inis Gaoidh, XIII., the Isles of Gades (Cadiz).
Inse Orc, XII., the Orkney Islands.
Iorrus Domnann, V., Erris, Co. Mayo.
Lia Linne Locharna, V.
Linn Liath, V.
Loch Saingleann, VII.
Mag Breagh mide, V.
Mag dá Gabal, V.
Mag Mesrada, V.
Muirire Mag Muircheimne, V.
Ror Roighne, V.
Scicia, XII., Scythia.
Seirsir Uais beoil, XI
Sliabh Breagh, IX.
Sliabh Fuaid, V., the Fews, Co. Armagh.
Snámh Ráthainn, VI.
Teach Midchuarta, *p.* ..., the Banquet Hall at Emania.
Tor Breoghain, XII. acc. to *Cor Annamn*, a tower in Spain.
Ulaidh, *pl. pass.*, Ulstermen.

Dún agus Ó hÓláin, Teor., do éiceó-buail, Baile-Áta-Cliat

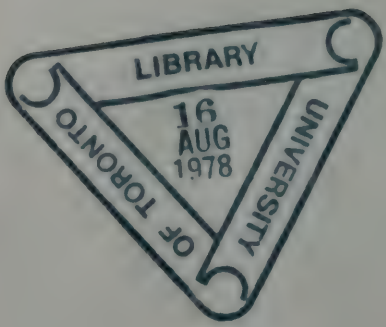
LIBRARY
16
AUG
1978
UNIVERSITY
OF TORONTO

NOHIN ARÁN. In Simplified Spelling, indicating the pronunciation, with English translation. 1s.

SEITEADH AGUS AG ITEE. A book of short stories. By CANON O'LEARY. With 100 pages of questions on the text, notes, and vocab. An invaluable book for teachers. 1s. 6d. net, by post, 1s. 8d.

SCÉALTA NA LEANBH. A selection of tales from HANS CHRISTIAN ANDERSEN, translated into Irish by NORMA BORTHWICK. The stories are divided into short lessons, each lesson being headed by a vocabulary of the less common words. Price 4d. net; by post, 5½d. The book thus forms a very suitable text to follow CEACHTA BEAGA GAEDHILGE or other Irish primers. Also in Simplified Spelling. 40 pp. Price 4d. net; by post, 5½d.

LEABHAR NA MBAN BRIONN. A reading book of stories told by CANON O'LEARY. The stories are divided into short lessons, each headed by a vocabulary. The book also contains three simple poems, each poem being headed by a vocabulary. Also in Simplified Spelling. 4d. net; by post, 5½d.

SCÉALTA ÉSOP A CÁINIG GO H-ÉIRINN. First Series of Æsop's Fables. By CANON O'LEARY. With a vocabulary. 8d. net; by post 9d. English translation, 4d. net; by post, 5½d. Also in Simplified Spelling.

SCÉALTA ÉSOP A CÁINIG GO H-ÉIRINN. CHUASAC A DÓ. Second Series of Æsop's Fables in Irish. By CANON O'LEARY. Specially prepared for Intermediate Schools, with 50 pages of notes and vocabulary. 1s. 6d. net; by post, 1s. 8d.

CLEASAIDHE. A modernisation of a sixteenth-century story. Edited by ELEANOR KNOTT. With introduction, notes, vocabulary and indexes of personal and place names. 1s. 6d. net; by post, 1s. 8d.

CAIDH MAC CON. Edited by ELEANOR KNOTT. A modernisation of the old tale, "Cath Muige Mucrime." With introduction, notes, vocabulary, and indexes of personal and place names. 2s. net; by post, 2s. 3d.

AIRNE. Edited by CONALL CEARNACH. A modernisation of the old tale, "Imtheacht na Trom-dhaimhe." With introduction, notes, vocabulary, and indexes of personal and place names. In two parts. Each part, paper covers, 2s. net; by post, 2s. 3d. Cloth, 2s. 6d. net; by post, 2s. 9d.

BRICRIU. A modernisation of the old tale, "Fled Bricrend." Edited by CONALL CEARNACH. With introduction, notes, vocabulary, and indexes of personal and place names. Paper, 2s. net; by post, 2s. 3d. Cloth, 2s. 6d. net; by post, 2s. 9d.

CRAOS-DEAMAN. A modern Irish version of the ancient comical story, AIRLINGE MEIC CONGLINNE. With a vocabulary. 2s. net; by post, 2s. 3d. Cloth, 2s. 6d.

AIRT. An ancient story given in Modern Irish. By CANON O'LEARY. The story of CAIRBRE is supposed to have formed the basis of Swift's "Voyage to Lilliput," and also to have supplied some ideas for his "Brobdingnag." 1s. net; by post, 1s. 1½d.

VOCABULARY TO SEISIUC. 56 pp. double columns. Compiled by ELEANOR KNOTT. 1s. net; by post, 1s. 1½d.

THIRT. In Simplified Spelling. With introduction giving paradigms of the verbs, notes, and a vocabulary. Invaluable as a key to pronunciation and as an aid in memorising the text. 2s. net; by post, 2s. 3d. The text only, 1s. net; by post, 1s. 1½d.

SEADNA. Complete edition, 4s. 6d. net; by post, 4s. 10d.

VOCABULARY TO SEADNA. With full explanation of the idioms. 2s. 6d. net; by post, 2s. 9d.

ÁR ŋCEÓL ŕÉIMIŋ. A new book of Irish Songs. By Rev. ... Walsh, C.M. Cloth boards, 2s. 6d.; by post, 2s. 9d.

SONGS OF THE GAEL. A collection of Anglo-Irish songs and ... wedded to old traditional Irish airs. By An t-Athair ... Breathnach, Editor of Ceol ár Sinsear. Series 1, 2, 3 and ... Cloth, 2s. 6d. net; by post, 2s. 10d. (Four Vols., 11s. po...

An Bealach Buidhe. A short play of the time of Red... O'Donnell. By Canon O'Leary. 4d. net; by post, 5d.

Bás Diarmada; agus Tadhg Saor. By Canon O'Leary; ... by post, 2½d.

An Táiliúr Mór. Oireachtas Prize Play. By Daniel Corkery. Seán Tóibín. With an introduction by Piaras Béaslaí. ... post, 1s. 1d.

Religious Works, in Irish.

Sgéalaidheacta as an mBíobla Naomhta. (Cuid a ... Cloth flush, 6d.; cloth boards, 3s.

Muire Mathair i Lourdes. An Irish version of the Lourdes ... by Canon O'Leary. Staff and Tonic Sol-fa notation, and th... in ordinary and Simplified Spelling side by side. 2s. 6d. p... single copies, 3d.

Seinn San Teimeal. An Irish version of "Immaculate" Hym... Canon O'Leary. Staff and Tonic Sol-fa Notation and w... ordinary and Simplified Spelling face to face. 2s. 6d. p... single copies, 3d.

An Choróinn Muire. The Rosary. By Canon O'Lear... Ordinary and Simplified Spelling, face to face. 2d. n... post, 3d.

Na Ceithre Soisgéil as an dTiomna Nua. The Four G... translated from the Latin Vulgate. By Canon O'Leary. ... annotations and references. Lib. edit. Cl., 6s. od. net; by ... 6s. 10d. Each Gospel separately. Cl., 1s. net; by post, 1s...

Aithris an Chriost. Translated from the Latin of Thomas à K... By Canon O'Leary. Library edition, 5s. net; by post ...

Sgriomarca na n-Aspol. By Canon O'Leary. Cloth, 2... post, 2s. 3d.

mo Stiúir Cum Dé. Irish Prayer Book. By Canon O'L... Cloth, 3s. 6d. French Morocco, 5s. Full Calf, 6s. 6d. (postag...

Seanmóin agus Trí Fichid. Sixty-one sermons in Irish o... Gospel for every Sunday and Holiday in the year. By C... O'Leary. In two volumes. Each vol. 4s. 6d. net; by post, ...

An Teagasg Criosdaidhe. The Catechism. By Canon O'L... With a vocabulary. 4d.; by post, 6d.

AN TEAGASC CRISDY. Catechism in Irish, according to th... nunciation of Canon O'Leary. Invaluable as a help to chil... memorise the questions and answers. 3d. net; by post, 4d.

ST. MALACHY'S PROPHECY. In Irish or English. Suitabl... framing. On card, 1s. each; post, 1s. 2d.

A VEST-POCKET IRISH PRAYER BOOK.

Compiled from the best sources, principally from Manu... Originals, and containing all the usual Devotional Ex... including the Ordinary of the Mass in Latin and Irish. ... the Imprimatur of His Grace the Archbishop of Dublin.

Scáthán na bPiseán. Leabhar Urnuidhe Caitliceach. By ... O'Donoghue. Cloth binding. Burnished edges. Round c... 2s. net. Leather binding, 3s. (*Reprinting.*)

BROWNE & NOLAN, Ltd., Dublin, Belfast, Cork, Wate...
PRINTERS AND PUBLISHERS

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY